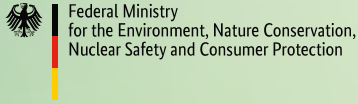

Supported by:

on the basis of a decision
by the German Bundestag

Сприяння готовності до «зеленого курсу»
в країнах Східного партнерства
(PROGRESS)

Державна установа
«Інститут економіки та прогнозування
Національної академії наук України»

ЗВІТ ПО УКРАЇНІ для результату IV

"Зелене фінансування в аграрному секторі України"
звіт для PROGRESS по Україні щодо фінансування
адаптації та стійкості до зміни клімату в аграрному секторі
(дослідження проведено за період з квітня 2024 р. по грудень 2024 р.)

КИЇВ - 2025

Регіональний проєкт «Підготовка країн Східного партнерства до Європейського зеленого курсу» (PROGRESS) фінансується Міжнародною кліматичною ініціативою (IKI) Федерального уряду Німеччини та реалізується німецькою урядовою організацією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH у партнерстві з Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Регіональним екологічним центром Кавказу (РЕЦ), представництвом Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) в Молдові та Державною установою «Інститут економіки та прогнозування Національної Академії Наук України» (ІЕП). Зміст цього звіту відображає погляди експертів та авторів і не обов'язково відображає офіційну позицію фінансуючих організацій, партнерів-виконавців або будь-яких залучених установ.

Подяка

Цей звіт підготовлено командою експертів державної установи «Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України» як одного з партнерів Регіонального проєкту «Підготовка країн Східного партнерства до Європейського зеленого курсу» (PROGRESS):

Євген БУБЛИК

доктор економічних наук, ключовий експерт із зелених фінансів

Юлія ШАПОВАЛ

кандидат економічних наук, старша експертка із зелених фінансів

Світлана БРУС

кандидат економічних наук, експертка з зелених фінансів

Олександр ДЯЧУК

кандидат технічних наук, керівник групи експертів проєкту PROGRESS в ДУ «ІЕПр НАНУ»

За підтримки:

Валерія ГЕЙЦЯ

академіка НАН України, ключового економічного експерта

Романа ПОДОЛЬЦЯ

кандидата економічних наук, ключового макроекономічного експерта

Олени ШУБРАВСЬКОЇ

доктора економічних наук, ключової експертки з питань аграрної політики

Ольги ПОПОВОЇ

доктора економічних наук, старшої експертки з питань аграрної політики

Катерини ПРОКОПЕНКО

кандидата економічних наук, експертки з питань аграрної політики

Тамари ОСТАШКО

доктора економічних наук, ключової експертки з питань аграрної торгівельної політики

Володимира ОЛЕФІРА

кандидата економічних наук, старшого експерта з питань аграрної торгівельної політики

Галини ТРИПОЛЬСЬКОЇ

кандидата економічних наук, ключової експертки з питань гендерної політики

Андрія СЕМЕНЮКА

експерта з питань енергетики

Тетяни САПРИКІНОЇ

експертки з комунікацій

Цінний внесок у цей звіт зробили експерти від Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та німецької урядової організації Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH.

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	6
01. ВСТУП	8
02. ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ	10
а) Аграрний сектор України та існуючі цілі у сфері адаптації до зміни клімату та пом'якшення її наслідків	10
б) Політики та регулювання у сфері адаптації до змін клімату та екології в аграрному секторі	12
03. ДЕРЖАВНІ ІНСТРУМЕНТИ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ В АГРОСЕКТОРІ	16
а) Політики та фіскальні інструменти	16
б) Державні інструменти та інституції для зеленого фінансування	17
в) Державні грантові програми для фермерів	24
04. МІЖНАРОДНІ ПРОГРАМИ	28
а) Фінансові організації	28
б) Нефінансові організації	31
05. ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ	33
а) Функціональна спроможність фінансового ринку	33
б) Зелені облігації	36
в) Банківські кредити	39
г) Небанківське фінансування	48
06. ВИСНОВКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	51
07. ДОДАТКИ	57

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ – ЗА АЛФАВІТОМ

ВВП	Валовий внутрішній продукт
КМУ	Кабінет Міністрів України
ЕКА	Експортно-кредитне агентство
ЄБРР	Європейський банк реконструкції та розвитку
ЄІБ	Європейський інвестиційний банк
МБРР	Міжнародний банк реконструкції та розвитку
МВФ	Міжнародний валютний фонд
МОП	Міжнародна організація праці
МСП	Малі та середні підприємства
НБУ	Національний банк України
НКЦПФРУ	Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України
НУФ	Німецько-український фонд
СЕСУ	Система екологічного та соціального управління
СТВ	Система торгівлі на викиди
ФДУ	Фонд декарбонізації України
ФРП	Фонд розвитку підприємництва
ФЧГКСГ	Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві
ЦСП	Цілі сталого розвитку
АСЕАН	Асоціація держав Південно-Східної Азії
EE4U	Програма підтримки енергоефективності в Україні
EPA	Агенція з охорони довкілля США
ESG	Екологічні, соціальні та управлінські питання
EU GBS	Стандарт ЄС щодо зелених облігацій
GIIP	Належна міжнародна галузева практика
ICMA	Міжнародна асоціація ринків капіталу
IFC	Міжнародна фінансова корпорація
KfW	Кредитна установа для відбудови (Kreditanstalt für Wiederaufbau)
NS&I	Державний ощадний банк у Великобританії
RLG	Програма стійкості та засобів існування від ЄБРР
SBN	Мережа сталого банкінгу
SECO	Державний секретаріат Швейцарії з економічних питань
UKEEP	Українська програма підвищення енергоефективності
USAID	Агентство США з міжнародного розвитку

РЕЗЮМЕ

Цей звіт містить комплексний аналіз ринку зеленого фінансування в Україні, оцінку інституційної спроможності фінансового сектору та спроможності фінансових посередників впроваджувати зелене фінансування в аграрному секторі. У роботі досліджується спектр фінансових інструментів та механізмів, доступних в Україні, включаючи варіанти державного фінансування, які підтримують адаптацію аграрного сектору до зміни клімату та пом'якшення його наслідків. У дослідженні розглядаються інституційні рамки та ключові чинники розвитку зелених фінансів в Україні, з особливим акцентом на сільське господарство. Проаналізовано існуючі міжнародні та національні програми, фінансові інструменти та політики, спрямовані на сприяння сталому фінансуванню та інтеграцію ESG-критеріїв у фінансову практику. Крім того, у звіті представлено як внутрішні, так і міжнародні програми державного фінансування адаптації до зміни клімату, визначаються доступні джерела фінансування. Звіт завершується рекомендаціями щодо удосконалення політики розвитку зелених фінансів в Україні.

Розвиток зелених фінансів в Україні стикається зі значними викликами. Економічна нестабільність, спричинена повномасштабною війною, призвела до зростання ризиків та невизначеності. Крім того, фінансовий сектор залишається недостатньо розвиненим, на ринку домінують переважно державні банки, тоді як страховий ринок та ринок капіталу відіграють лише незначну роль. З моменту прийняття Закону про зелені облігації у 2021 році їх випуск був обмежений лише двома випадками емісії в енергетичному секторі. Ключовою перешкодою для подальшого розвитку є нерозвиненість інфраструктури ринку капіталів, зокрема відсутність верифікаторів та стандартизованих рамок.

Повільне впровадження ESG у банківському секторі загострює ці проблеми. Принципи щодо розкриття інформації з ESG та оцінки ризиків були запроваджені лише у 2022–2024 роках. Наразі відчувається брак експертизи, обмежена мотивація та вузький спектр зелених фінансових продуктів, що пропонуються банками. Однак керівництво банків дедалі більше визнає важливість зелених фінансів і вживає заходів для усунення цих прогалин, що зумовлює необхідність розробки спеціалізованих навчальних матеріалів для фінансових посередників.

В Україні комерційні банки, в тому числі державні та з іноземним капіталом, стали основними рушіями розвитку зеленого фінансування. Окрім епізодичного випуску зелених облігацій, ці установи є єдиним типом фінансових організацій, які пропонують фінансування на умовах певних екологічних критеріїв. Хоча офіційна статистика щодо зеленого фінансування в банківському секторі України відсутня, очевидно, що ці продукти зосереджені у двох ключових секторах: переважно в енергетиці та, меншою мірою, в сільському господарстві. Найбільша частка фінансування з зеленими вимогами надається через державні або міжнародні цільові програми, зокрема у співпраці з Фондом розвитку підприємництва.

У звіті проаналізовано понад 20 міжнародних фінансових програм та понад 10 державних ініціатив, спрямованих на розвиток аграрного сектору, зокрема садівництва. Хоча не всі ці програми можна вважати повністю зеленими, багато з них містять екологічно чисті елементи, особливо в рамках міжнародних програм. Державні програми почали активно включати ці компоненти у 2024 році. Значним кроком для цього стало впровадження соціальних та екологічних критеріїв для відбору заявок Фондом розвитку підприємництва з 1 грудня 2024 року.

Міжнародна фінансова та технічна допомога є життєво важливою для просування зеленого фінансування в Україні. В останні роки впровадження ініціатив зеленого фінансування набрало значних обертів завдяки суттєвій міжнародній підтримці. Такі організації, як *Світовий банк*, *ЄБРР*, *ЄІБ*, *USAID* та *KfW* стали ключовими гравцями у впровадженні фінансових програм для сільськогосподарських виробників, у тому числі у садівництві. Ці ініціативи часто використовують механізми розподілу ризиків та заходи зі сприяння кредитуванню, які включають зелені компоненти, що ефективно сприяють впровадженню сталих практик серед фермерів.

Аграрний сектор України підтримується різноманітними державними кредитними та грантовими програмами, багато з яких інтегровані з програмою пільгового кредитування під 5-7-9%, що адмініструється Фондом розвитку підприємництва. Ці ініціативи державної підтримки порівняні за масштабами з міжнародним фінансуванням, спрямованим на український агробізнес. Такі програми, як «Доступне кредитування 5-7-9%», часто спираються на міжнародні джерела фінансування, що підкреслює життєво важливу роль, яку відіграють як державні, так і міжнародні зусилля у просуванні зеленого фінансування. Використовуючи інструменти, які зменшують ризики кредиторів та знижують вартість запозичень, ці програми роблять значний внесок у зростання та сталий розвиток аграрної галузі.

За підтримки зовнішньої технічної допомоги Україна за відносно короткий період успішно відновила низку фінансових установ розвитку, які мають вирішальне значення у сприянні сталості фінансового сектору. Зокрема, основна увага приділяється кільком ключовим установам, серед яких *Фонд розвитку підприємництва* (очікується, що він буде перетворений на *Національну установу розвитку*), *Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві*, *Фонд декарбонізації України*, *Експортно-кредитне агентство* та ін. Хоча багато з цих установ існують вже кілька років, недостатнє фінансування перешкоджає їхній ефективній роботі. Наразі державні банки, зокрема *Ощадбанк*, *Укресімбанк* та *Укргазбанк*, стали лідерами у сфері зеленого фінансування. Ці установи позиціонують себе як такі, що можуть ефективно конкурувати з банками з іноземним капіталом, такими як *Креді Агріколь*, *ОТП Банк* та *Райффайзен Банк*. Ці установи не лише розширюють свої пропозиції, але й починають інтегрувати зелені вимоги у свої партнерські відносини. Крім того, різні програми від мікрофінансових установ та агенцій розвитку мають велике значення для сприяння такому зеленому переходу.

Нормативно-правова база для зеленого фінансування в Україні наразі є неповною. Однією з суттєвих прогалин в інституційній структурі є відсутність законодавчо врегульованої національної зеленої таксономії, яка б допомогла встановити чіткі критерії для відповідних секторів та видів економічної діяльності. Крім того, на сьогодні не існує провідної установи, яка б спеціалізувалася виключно на зеленому фінансуванні, однак *Національна установа розвитку* має потенціал для того, щоб взяти на себе цю роль у майбутньому. Крім того, важливим є створення міжурядового органу для сприяння розвитку зелених фінансів. Існуюча система інформаційної підтримки зелених фінансів також недостатньо розвинена, особливо в таких сферах, як навчальні програми для фінансових посередників та бізнесу, а також цифрові платформи, які допомагають організаціям у розробці інвестиційних та бізнес-планів і звітів. Відчувається брак інформаційних програм серед бізнесу та фінансових посередників. Детальніші рекомендації можна знайти у висновках та тексті звіту.

Сільське господарство відіграє ключову роль в економіці України. Сектор забезпечує 10-13% ВВП країни (до 16% з урахуванням переробки), до 47% загального експорту та гарантує національну продовольчу безпеку. Однак український аграрний сектор стикається зі значними викликами, пов'язаними зі зміною клімату, Зеленим курсом ЄС та відповідними зобов'язаннями України. Кліматичні ризики, які включають підвищення середньорічних температур, збільшення частоти посух та екстремальних погодних явищ, загрожують стійкості та продуктивності сектору. Ці фактори зумовлюють необхідність переходу до кліматично-розумного сільського господарства, що включає точне землеробство, системи зрошення та впровадження кліматично-стійких сортів сільськогосподарських культур.

Зелена угода ЄС встановлює суворі вимоги до сільськогосподарського сектору, включаючи скорочення викидів CO₂ та парникових газів, мінімізацію використання агрохімікатів та перехід до органічного землеробства. Дотримання цих стандартів має вирішальне значення не лише для екологічної стійкості, але й для збереження доступу до європейських ринків. Однак адаптація до цих екологічних стандартів вимагає значних інвестицій у модернізацію виробництва, біологічну трансформацію сільськогосподарських практик та впровадження відновлюваних джерел енергії.

Зелене фінансування може відігравати вагомий роль у вирішенні цих проблем. Воно сприяє цільовому фінансуванню кліматично-стійких рішень у сільському господарстві, які відповідають Зеленому курсу ЄС, Цілям сталого розвитку ООН (ЦСР) та більш широкому переходу до економіки замкнутого циклу. Отже розширення зеленого фінансування в Україні має вирішальне значення як для захисту одного з ключових секторів економіки країни, так і для забезпечення її довгострокового сталого розвитку. Це завдання вимагає подвійного підходу: посилення інституційної спроможності фінансового сектору України пропонувати інструменти зеленого фінансування, а також підвищення спроможності бізнесу та фермерів ефективно ними користуватися.

Виходячи з цих міркувань, ключовими питаннями цього дослідження є наступні:

- Визначення поточних імперативів, інституційних рамок та регуляторної політики для розширення зеленого фінансування в аграрному секторі України
- Визначення ключових інституцій та механізмів, що діють на ринку зеленого фінансування в Україні
- Виявлення прогалів в інституційному та регуляторному ландшафті, які перешкоджають розширенню зеленого фінансування
- Аналіз існуючих інструментів зеленого фінансування та джерел зеленого капіталу в структурі фінансового сектору України
- Систематизація міжнародних та національних програм підтримки аграрного сектору
- Вивчення перешкод, які обмежують як попит на зелене фінансування з боку бізнесу, так і пропозицію зелених фінансових інструментів з боку фінансових посередників
- Розробка політичних рекомендацій для підтримки зростання зеленого фінансування в Україні та його ефективного застосування в аграрному секторі.

Результати цього дослідження мають на меті слугувати інформаційним ресурсом для органів державної влади, міжнародних партнерів та експертів у фінансовому та аграрному секторах, надаючи уявлення про ключові характеристики, можливості та обмеження розвитку зелених фінансів. У довгостроковій перспективі ці основоположні питання можуть сприяти формулюванню подальших кроків, спрямованих на узгодження державної підтримки, міжнародних екологічних ініціатив та фінансових механізмів для посилення ролі зелених фінансів у забезпеченні стійкості та конкурентоспроможності аграрного сектору України в рамках європейської інтеграції.

Дослідження ґрунтується на офіційних даних українських державних органів (Державної служби статистики, Національного банку України, Міністерства фінансів України, Міністерства економіки України, Міністерства аграрної політики України та ін.), а також на даних веб-сайтів і звітів міжнародних та українських фінансових установ, законодавчої бази України та ЄС, інших аналітичних звітів і методичних рекомендацій. При підготовці звіту було проведено понад 30 інтерв'ю з представниками агробізнесу (МСП та великі холдинги), фінансового ринку (в т.ч. банки, кредитні спілки, ФРП, ФЧГКСГ, ФДУ) та освітніх установ з метою виявлення потреб та перешкод на шляху використання зеленого фінансування в Україні. Аналіз та висновки спираються на кількісні та якісні методи, доповнені експертними оцінками.

Регіональний проєкт «Підготовка країн Східного партнерства до Європейського зеленого курсу» (PROGRESS) фінансується Міжнародною кліматичною ініціативою (IKI) Федерального уряду Німеччини та реалізується німецькою урядовою організацією Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH у партнерстві з Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Регіональним екологічним центром Кавказу (РЕЦ), представництвом Європейської Бізнес Асоціації (ЄБА) в Молдові та Державною установою «Інститут економіки та прогнозування Національної Академії Наук України» (ІЕП). Зміст цього звіту відображає погляди експертів та авторів і не обов'язково відображає офіційну позицію фінансуючих організацій, партнерів-виконавців або будь-яких залучених установ.

Проєкт спрямований на підготовку країн Східного партнерства (включаючи Україну) до Європейського зеленого курсу і має на меті адаптувати сільське господарство та інші сектори економіки до зміни клімату, нових екологічних вимог та поширення зеленого фінансування. Всі ці зусилля сприятимуть відновленню та довгостроковому сталому розвитку України.

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ПОЛІТИЧНИЙ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ ТА ПОМ'ЯКШЕННЯ НАСЛІДКІВ ЗМІНИ КЛІМАТУ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

У своїх зусиллях щодо виконання зобов'язань, зокрема щодо пом'якшення наслідків зміни клімату, Україна в першу чергу зосередилася на енергетичному та промисловому секторах. В аграрному секторі зусилля щодо впровадження заходів були розпочаті лише після початку повномасштабної війни. Для сільського господарства діяльність уряду також включала заходи з адаптації, оскільки ризики зміни клімату є одними з найбільш значущих для цього сектору. Негативний вплив зміни клімату на сільське господарство вже очевидний, особливо в садівництві. Хоча впровадження зеленого фінансування в аграрному секторі України перебуває на дуже ранній стадії розвитку, воно має великий потенціал.

а) Аграрний сектор України та існуючі цілі у сфері адаптації до зміни клімату та пом'якшення її наслідків

Сільське господарство історично було і залишається наріжним каменем української економіки. Воно відіграє ключову роль у формуванні доходів державного та місцевих бюджетів і, будучи переважно експортно-орієнтованим сектором, слугує основним джерелом валютних надходжень для країни.

Сільське господарство робить значний внесок у збільшення валового внутрішнього продукту (ВВП) та експортної виручки України. До початку повномасштабної війни, у 2021 році, на аграрний сектор припадало 12,7% ВВП та понад 40% експортних надходжень країни.¹ У сільському господарстві було зайнято понад 10% робочої сили, на нього припадало 12,5% капітальних інвестицій, що робило його другим за величиною сектором після промисловості.²

Однак через війну сектор зазнав значних втрат – його частка у ВВП скоротилася до 9,3% у 2022 році та ще більше впала до 7,4% у 2023 році. Водночас у 2023 році експорт аграрної продукції склав 21,66 млрд євро, що становить 65% від загальних експортних надходжень.³ Це підкреслює критичну важливість сектору для національної економіки. Прогнози на 2025 рік вказують на потенційне збільшення виробництва пшениці до 25 млн тонн порівняно з 22 млн тонн у 2024 році завдяки розширенню посівних площ.⁴

Оскільки проект *PROGRESS* зосереджений на садівництві, доречно зазначити, що це один із перспективних сегментів українського сільського господарства. На кінець 2023 року виробництво плодів та ягід (включаючи виноград) становило 2,0% від загального обсягу сільськогосподарського виробництва та 2,5% від виробництва продукції рослинництва. Більшу частину цієї продукції складають яблука, що становлять 56,6% від загальної частки. Яблуневі сади домінують у садівництві та їх посадки збільшуються. Водночас виробництво волоських горіхів значно зростає. Виробництво садової суниці скоротилося. Виробництво малини та лохини залишається стабільним, але невеликим (див. Додаток І).

¹ Риковська, О., Фраер, О. та Михайленко, О. (2024). *Аналіз стану сільського господарства в Україні та імплементація нормативно-правових актів ЄС з питань сільського господарства та довкілля* (М. Белкін та А. Даниляк, ред.). Київ: ГО «Екодія».

² Державна служба статистики України. (2022). Статистичний збірник «Сільське господарство України». Отримано з https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

³ НБУ (2024). Статистика зовнішнього сектору. Отримано з <https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-external>.

⁴ Політук, П. (2024, 19 листопада). *Ексклюзивно: Урожай пшениці в Україні у 2025 році зросте завдяки збільшенню посівних площ, каже міністр*. Reuters. Отримано з https://www.reuters.com/markets/commodities/ukraine-2025-wheat-crop-seen-rising-larger-sowing-area-minister-says-2024-11-19/?utm_source=chatgpt.com.

Перевагами садівництва є високий попит на експортну продукцію та висока залученість малих домогосподарств у садівництві. Незважаючи на невеликі коливання у статистиці, домогосподарства постійно були домінуючими виробниками фруктів та ягід, утримуючи свою частку на рівні 80-88% протягом великого періоду. Хоча в 2010-2021 роках відбулося незначне зниження (до 79,23% у 2021 році), їх частка відновилася до 82,32% у 2022 році.

Частка підприємств, що займаються виробництвом фруктів та ягід, неухильно скорочувалася, впавши з 17,91% у 2000 році до 10,62% у 2022 році. Хоча в період з 2010 по 2015 рік спостерігалось короткочасне зростання до 15,95%, загальна тенденція свідчить про поступове зміщення акценту з великомасштабного промислового виробництва на приватні фермерські господарства та домогосподарства. Найбільш значущою тенденцією є зростання приватних фермерських господарств, частка яких збільшилася більш ніж у 26 разів з 0,27% у 2000 році до 7,06% у 2022 році.⁵ Таким чином, статистика підтверджує, що садівництво може бути важливим напрямком розвитку малого бізнесу. З точки зору охоплення населення, поширення знань про зелену економіку та зелене фінансування в цьому сегменті видається досить важливим.

Однак несталі методи ведення сільського господарства, непослідовні реформи власності, слабе нормативно-правове регулювання, погана міжгалузєва координація та повільне впровадження європейських стандартів сталого розвитку призвели до значної деградації земельних ресурсів, що посилюється зміною клімату. Екологічно безпечне землекористування є важливою передумовою сталого розвитку як аграрного сектору, так і суспільства в цілому. Україна має значний потенціал для органічного землеробства, який підтримується сприятливим кліматом та родючими ґрунтами, що сприяють високому агроекологічному потенціалу та стабільним врожайам сільськогосподарських культур.

Незважаючи на ці виклики, Україна розвиває міжнародне співробітництво у сфері зміни клімату, використовуючи свій сільськогосподарський потенціал для інтеграції зелених технологій. Серед ключових досягнень – підвищення енергоефективності, регулювання використання добрив, органічне землеробство, оптимізація агроклімату та збереження біорізноманіття, що сприяє сталому розвитку сільського господарства.⁶

Існуючі секторальні цілі у сфері адаптації до зміни клімату та пом'якшення її наслідків

Ключовим аспектом концепції зеленого екологічного розвитку є використання зеленого фінансування, яке спрямоване на поєднання економічного зростання, природоохоронних заходів та участі фінансових установ. Це визначається як ефективний інструмент реалізації переходу до зеленої економіки.

У 2015 році на міжнародному рівні було прийнято Стратегію сталого розвитку, яка передбачає впровадження певних заходів та завдань до 2030 року і включає 17 глобальних Цілей сталого розвитку (ЦСР). Україна приєдналася до ініціативи сталого розвитку у 2019 році, було підписано Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року». У 2024 році *Верховна Рада України* ухвалила євроінтеграційний закон «Про основні засади державної кліматичної політики», який фокусується на пом'якшенні наслідків зміни клімату та адаптації до них⁷. У 2024 році *Уряд України* затвердив «Стратегію відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на 2024-2027 роки». Ця стратегія включає плани щодо прийняття Регламенту ЄС 2020/852, відомого як Регламент ЄС про таксономію, який має на меті створити структуру, що сприяє сталому інвестуванню.⁸

⁵ Державна служба статистики України. (2022). Статистичний збірник "Сільське господарство України". Отримано з https://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ1_u.htm.

⁶ Грабовська, О., Лавров, В. (2020). Система принципів і методів екологічної оцінки та напрямки еколого-економічного забезпечення органічного агровиробництва. Біла Церква: БНАУ, 16 с.

⁷ Закон України "Про основні засади державної кліматичної політики", 08 жовтня 2024 року. Отримано з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3991-20#Text>.

⁸ Кабінет Міністрів України, розпорядження № 821-р, 30 серпня 2024 р., "Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження оперативного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках". Отримано з https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80?fbclid=IwY2xjawJftbdeHRuA2FibQlX-MAABNi2EHсVPOE7aw2W1Ltyl36-imlgoZAEV47m5UM7q79Pe6LsTDVY_fAUR44rN_aem_RIZdlfs_mvpgJgT-Jhz6Zjg#n343.

Крім того, на політичному рівні Україна підтримує Європейський зелений курс, головною метою якого є досягнення кліматичної нейтральності на європейському континенті до 2050 року. У березні 2021 року Кабінет Міністрів України затвердив «*Національну економічну стратегію на період до 2030 року*», відповідно до якої країна планує досягти вуглецевої нейтральності не пізніше 2060 року (*Постанова Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 179*).⁹ Для досягнення цієї мети Україна планує залучити близько 102 млрд євро капітальних інвестицій до 2030 року, в тому числі 2,3 млрд євро в сільське господарство.¹⁰

б) Політики та регулювання у сфері адаптації до змін клімату та екології в аграрному секторі

Аналіз чинного законодавства України у сфері зеленого фінансування дозволяє узагальнити перелік ключових нормативно-правових актів, які регулюють цю сферу діяльності та визначають особливості її фінансування.

Кодекс України «Про надра» є джерелом правової інформації для підприємств, які займаються видобутком корисних копалин на території України. Встановлює права та обов'язки для таких підприємств.

Лісовий кодекс України о регулює суспільні відносини, які стосуються володіння, користування та розпорядження лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення та сталого використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства. Важливий для підприємств, які добувають деревину в сировинному вигляді для обробки та подальшої реалізації.

Водний кодекс України регулює правові відносини з приводу забезпечення збереження, науково-обґрунтованого, раціонального використання води для потреб населення і галузей економіки, відтворення водних ресурсів, охорони вод від забруднення, засмічення та вичерпання, запобігання шкідливим діям вод та ліквідації їх наслідків, поліпшення стану водних об'єктів, а також охорони прав підприємств, установ, організацій і громадян на водокористування.

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» визначає основні напрямки розвитку екологічного захисту, в тому числі: розвиток економічних відносин між підприємствами у напрямку зелених фінансів, залучення міжнародних організацій для екологізації виробництва, запровадження нових правил у виробництві для захисту природи.

Закон України «Про охорону атмосферного повітря» є правовою базою для підприємств, які у своїй діяльності мають викиди у повітря (наприклад, чадний, вуглецевий гази).

Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» встановлює загальні правила на отримання дозвільних документів суб'єктом господарювання, наприклад, ліцензії на право використання водойм, вирубки деревини, добування корисних копалин. Важливий для підприємства у плані організаційних моментів: строки ліцензій, проміжки часу, які втрачаються на отримання таких дозволів і так далі.

Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» є одним із законів, відповідно до якого було створено Єдиний реєстр з оцінки впливу на довкілля. Отже, всі суб'єкти господарювання, які у своїй діяльності мають визначений цим законом вплив, повинні подавати певні звіти до такого реєстру. Такі звіти подаються як при створенні, так і при змінах у підприємстві. Наприклад, підприємство купило старий завод, в якому має намір виробляти металеві вироби, перед початком виробництва підприємство має зареєструвати вищевказану зміну у реєстрі.

Господарський кодекс України є основним документом для діяльності підприємств, в якому зазначено права, обов'язки та відповідальність суб'єктів господарювання приватного сектору.

В Україні робота над впровадженням зеленого фінансування розпочалася у 2019 році з прийняттям у першому читанні законопроекту, що запроваджує інструмент зелених облігацій. У 2021 році Національна комісія з регулювання ринку цінних паперів та

⁹ Кабінет Міністрів України. (2021). *Оновлений національно-визначений внесок України до Паризької угоди*. Отримано з: https://unfccc.int/sites/default/files/NDC/2022-06/Ukraine%20NDC_July%2031.pdf.

¹⁰ Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. (2021). *Аналітичний огляд оновленого національно-визначеного внеску України до Паризької угоди*. Отримано з: <https://mepr.gov.ua/wp-content/uploads/2023/07/ANALYT1.pdf>.

фондового ринку України (НКЦПФРУ) затвердила Рекомендації щодо реалізації або фінансування екологічних проектів шляхом випуску зелених облігацій, які містять обов'язкові умови випуску зелених облігацій та вимоги до проектів, які можуть фінансуватися за рахунок залучених коштів.¹¹ У 2025 році НКЦПФРУ затвердила «Дорожню карту сталого фінансування на 2025-2030 роки»¹². Однак в інституційній та нормативно-правовій базі зеленого фінансування в Україні порівняно з ЄС все ще існує багато прогалин, які ще належить заповнити (Таблиця 1).

Регулюється в ЄС:	Рекомендації для України:
<p><u>Технічна підтримка:</u></p> <p>Європейська Комісія створила Технічну експертну групу зі сталого фінансування (ТЕГ) та Групу експертів високого рівня зі сталого фінансування (ГЕВР) для надання допомоги в розробці системи сталого фінансування</p>	<p><u>Що потрібно зробити:</u></p> <p>створити спеціальну міжвідомчу робочу групу та платформу для розвитку сталих фінансів за участі відповідних органів влади та експертних груп високого рівня, включаючи МФО. Включити аналіз кліматичних ризиків до пруденційної політики НБУ.</p>
<p><u>Зелена таксономія:</u></p> <p>ідентифікація проектів та інструментів, перелік ключових понять, класифікація, вимірювання - Регламент (ЄС) 2020/852, Регламент (ЄС) 2019/2088</p>	<p><u>Необхідно розробити:</u></p> <p>впровадити національну Зелену таксономію, гармонізовану зі стандартами ЄС</p>
<p><u>Стандартизація:</u></p> <p>Вимоги до інструментів та вдосконалення систем управління ризиками фінансових ринків (ESRM): Директива про ринки фінансових інструментів, або MiFID II - Директива 2014/65/ЄС</p>	<p><u>Необхідно розробити:</u></p> <p>правила маркування зелених фінансових продуктів для інвестиційних радників та інвесторів; систему управління екологічними та соціальними ризиками (ESRM)</p>
<p><u>Вимоги до розкриття інформації та звітності: Директива про корпоративну звітність зі сталого розвитку (CSRD) – Директива 2022/2464/ЄС:</u></p> <p>Директива про нефінансову звітність (NFRD) - Директива 2014/95/ЄС;</p> <p>Директива 2013/34/ЄС – про річну фінансову звітність, консолідовану фінансову звітність та пов'язані з нею звіти; Регламент (ЄС) 2019/2088 (Регламент про розкриття інформації щодо сталого фінансування)</p>	<p>Фактори ESG здебільшого імплементовані в корпоративному управлінні банків</p> <p><u>Що потрібно зробити:</u></p> <p>завершити впровадження практики розкриття інформації з ESG для банків та небанківських фінансових установ</p>

Таблиця 1. Матриця ключових прогалин в інституційній та регуляторній базі зеленого фінансування в Україні у порівнянні з ЄС

Загалом, в українській нормативно-правовій базі існують значні прогалини, які ускладнюють впровадження зелених фінансів у фінансовому секторі. Ключовими прогалинами є відсутність спеціального органу, відповідального за розробку та підтримку впровадження системи зеленого фінансування, прийнятої на національному рівні зеленої таксономії, системи стандартизації та звітності для інвестиційних консультантів та інвесторів.

Ініціативи центрального банку як стимул активізації приватного зеленого фінансування

НБУ як державний регулятор, що здійснює нагляд за українськими банками та небанківськими установами, вжив певних заходів для сприяння зеленому фінансуванню. У 2021 році НБУ затвердив Політику розвитку сталого фінансування, яка має бути реалізована до 2025 року¹³. У 2021 році НБУ став членом Мережі сталого

¹¹ Кращі практики зеленого фінансування та післявоєнного зеленого відновлення: можливості для України. Міжнародний фонд "Відродження". Отримано з <http://surl.li/npntd>.

¹² Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Отримано з https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2025/03/dorozhnia-karta-staloho-finansuvannia.pdf?fbclid=IwY2xjawJTnDdleHRuA2FibQ1x-MAABVHo-y-76eARTpi7fNkxUvXX5cACB2TLG2OI9Z2WUKLoIBqJTCNcjKtveVw_aem_jOaO0uVgCKRhw9ndxcGI_g.

¹³ Політика сталого фінансового розвитку НБУ до 2025 року. 25 листопада 2021 року. Отримано з <https://bank.gov.ua/ua/news/all/politika-natsionalnogo-banku-ukrayini-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>.

банкінгу (SBN)¹⁴ та розпочав партнерство з *Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК)* з метою інтеграції екологічних, соціальних та управлінських (ESG) аспектів у нормативно-правову базу банківського сектору.¹⁵

У 2024 році представники НБУ активізували свої зусилля щодо взаємодії з українськими банками, сприяючи впровадженню ними сталих стратегій та збору даних анкетування клієнтів з питань ESG. У квітні 2024 року НБУ озвучив перші кроки, які були зроблені. Вони включають перегляд поточної практики банків щодо впровадження ESG-факторів шляхом проведення комплексного опитування, розширення рекомендацій з управління для банків на основі практики країн ЄС, поступове впровадження вимог до банків щодо розкриття нефінансової інформації та проведення повного стрес-тестування банків протягом наступних 3-5 років для оцінки їхньої вразливості до кліматичних ризиків після того, як буде затверджена таксономія та відповідна статистика.

У червні 2024 року НБУ оприлюднив результати опитування 33 банків, які показали, що кліматичні ризики не повною мірою інтегровані в їхні кредитні рішення. Результати опитування підкреслюють наступне:¹⁶

1. *Вплив на діяльність*: майже три чверті банків визнають, що зміна клімату вже впливає на їхню діяльність, і очікують, що фізичні та перехідні ризики зберуться в середньостроковій перспективі, впливаючи на якість кредитного портфеля та вартість застави.
2. *Попит на фінансові послуги*: близько половини банків вважають, що кліматичні ризики впливають на попит на фінансові послуги, причому найбільший вплив мають ризики перехідного періоду.
3. *Безперервність бізнесу та майно*: третина банків повідомила, що кліматичні ризики вплинуть на їхнє майно та безперервність бізнесу, насамперед через фізичні ризики.
4. *Прогрес в управлінні кліматичними ризиками*: близько десятка банків, які здебільшого входять до складу міжнародних груп, досягли помітного прогресу в управлінні кліматичними ризиками, інтегрувавши їх в оцінку кредитних та операційних ризиків. Два банки вважають кліматичні ризики значними, а третина має спеціальні підрозділи для управління цими ризиками.
5. *Кліматично стале кредитування*: близько 20% банків встановили цілі кліматично сталого кредитування, проводячи кліматичний скоринг клієнтів, особливо великих компаній з міжнародними зв'язками. Третина мають списки винятків для шкідливих видів діяльності, таких як вирубка лісів, і пропонують заходи для зменшення кліматичних ризиків для позичальників з високим рівнем ризику.
6. *Обмежена інтеграція в кредитування*: незважаючи на прогрес, кліматичні ризики ще не повністю інтегровані в кредитні рішення, і менше третини банків пропонують зелені фінансові продукти. Однак половина респондентів вбачає майбутні можливості у розробці таких продуктів.
7. *Операційний ризик*: чверть банків оцінюють свій вуглецевий слід, а половина вживає заходів для його зменшення, наприклад, переходить на електромобілі та зменшує використання паперу. Кліматичні ризики також враховуються в системі управління операційними ризиками: половина банків включають їх до планів забезпечення безперервності бізнесу, а чверть страхують фізичні ризики.
8. *Ринковий ризик*: кліматичні ризики ще не інтегровані в системи управління ринковими ризиками, хоча деякі банки очікують впливу на вартість фінансування та ліквідність у короткостроковій перспективі.

¹⁴ НБУ та IFC об'єднують зусилля у розвитку зелених фінансів 16 квітня 2021 року. Отримано з <https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalniy-bank-ta-ifc-spilno-pratsuyuvatimut-nad-rozvitkom-zelenogo-finansuvannya>

¹⁵ Національні банки України та Грузії представили своє бачення розвитку зелених фінансів під час зустрічі Sustainable Banking Network. 22 грудня 2020 року. Отримано з <https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalni-banki-ukrayini-ta-gruziyi-prezentovali-svoye-bachennya-rozvitku-zelenih-finansiv-pid-chas-zustri-chi-uchasnikiv-mereji-stalogo-bankingu>.

¹⁶ Звіт про фінансову стабільність, червень 2024 року. 19 червня 2024 року. Отримано з <https://bank.gov.ua/en/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2024-roku>.

Дорожня карта впровадження політики сталого фінансового розвитку включає:

- 1) імплементацію ESG-факторів у систему корпоративного управління банків – з початку 2022 року; небанківських фінансових установ – з кінця 2024 року;
- 2) управління екологічними та соціальними ризиками (ESRM). Система управління екологічними та соціальними ризиками має бути інтегрована в загальну систему управління ризиками фінансових установ (банків та небанківських фінансових установ) до кінця 2024 року;
- 3) оцінку та відбір проєктів для фінансування з урахуванням їхньої ролі у забезпеченні сталого розвитку. При відборі проєктів для фінансування фінансові установи будуть зобов'язані оцінювати їхній вплив на довкілля, сталість економічної діяльності та енергоефективність, а також розкривати інформацію про технічні критерії та класифікації (таксономії) економічної діяльності, ESG-індикатори на основі яких здійснюється оцінка та відбір таких проєктів з використанням найкращих міжнародних практик. До кінця 2024 року *НБУ* має розробити рекомендації щодо розкриття такої інформації для банків та небанківських фінансових установ;
- 4) обов'язкове розкриття фінансовими установами інформації про сталий характер своєї діяльності. Фінансові установи повинні розкривати інформацію про ступінь сталості своєї діяльності, її вплив на навколишнє середовище, а також репутаційні та фінансові ризики, що виникають у зв'язку з впливом їхньої діяльності на навколишнє середовище.

Розробка стандартів сталого фінансування та рекомендацій щодо інтеграції екологічних, соціальних та управлінських стандартів у діяльність фінансових установ відбуватиметься в рамках Угоди про співпрацю між *Національним банком України* та *Міжнародною фінансовою корпорацією* від 16 квітня 2021 року для реалізації Проєкту «Розвиток сталого фінансування в Україні». Спільні зусилля є частиною Програми зеленого фінансування *МФК* та Програми *МФК* «Сприяння інвестиціям через інтегровані екологічні, соціальні та управлінські стандарти в Європі та Центральній Азії», що реалізуються у партнерстві з Федеральним міністерством фінансів Австрії та Державним секретаріатом Швейцарії з економічних питань (*SECO*).

Так *НБУ* працює над розбудовою потенціалу ESG у фінансовому секторі шляхом популяризації принципів ESG серед учасників ринку, вдосконалення систем управління ризиками в банках та підвищення прозорості інформації. Хоча близько трьох четвертей банків визнають, що зміна клімату впливає на їхні кредитні портфелі та вартість застави, а деякі бачать потенційні фінансові можливості в зелених продуктах, лише деякі з них зробили суттєві кроки для інтеграції кліматичних ризиків у практику кредитування, оцінку ризиків та бізнес-стратегії. Хоча банки починають враховувати кліматичні ризики в планах забезпечення безперервності бізнесу, їм все ще бракує повної інтеграції в систему оцінки ринкових і кредитних ризиків.

ДЕРЖАВНІ ІНСТРУМЕНТИ УКРАЇНИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗЕЛЕНОГО ФІНАНСУВАННЯ В АГРОСЕКТОРІ

Держава відіграє значну роль у фінансовій підтримці аграрного сектору, але використовує обмежений набір інструментів. Найбільш поширеними є дотації та субсидії. Менш поширеними є часткова компенсація кредитної ставки, податкові пільги та кредитні гарантії. На відміну від практики розвинених країн, практично відсутня компенсація збитків; зменшення внесків на соціальне страхування; діяльність спеціалізованих банків розвитку; надання технічної та інформаційної допомоги.

а) Політики та фіскальні інструменти

Важливим кроком у розвитку зеленого фінансування в Україні стало рішення про створення у 2023 році *Державного фонду декарбонізації та енергоефективної трансформації*, який повинен стати джерелом фінансування міжсекторальної політики у сфері енергоефективності та декарбонізації, включаючи реалізацію зелених проєктів.¹⁷

Екологічні податки є поширеним фінансовим інструментом у країнах ЄС для сприяння розвитку зеленого фінансування. Фіскальна та митна служба Європейської комісії поділяє екологічні податки на такі категорії: енергетичні податки (за використання електроенергії, палива тощо); транспортні податки (акциз на автомобілі, податок на пробіг); збори за використання природних ресурсів; податки на викиди; збори за утилізацію та переробку відходів; податки на шум.

Диференційована система оподаткування, надання субсидій та пільгових кредитів на основі «екологічності» продукції запроваджується на підприємствам, які досягають кращих екологічних показників за рахунок модернізації та інновацій, можливості для підтримки сталого розвитку. В Україні такі інструменти ще не набули поширення.

Варто також зазначити, що, окрім прямих інструментів фінансової підтримки агробізнесу, держава також має звернути увагу на фінансування розвитку агроінфраструктури: доріг, логістичних центрів, водо- та електропостачання, телекомунікацій. Створення належного рівня інфраструктури потребує участі держави та фінансування інфраструктурних проєктів, оскільки агровиробники не мають достатніх ресурсів для забезпечення її розвитку на високому рівні.

Вуглецевий податок. З 2011 року в Україні запроваджено податок на викиди CO₂ (вуглецевий податок) для стимулювання скорочення викидів парникових газів. У 2022 році ставка податку була підвищена з 0,33 євро до 0,7 євро за тону CO₂. Однак ця ставка залишається приблизно в 70 разів нижчою, ніж у середньому по ЄС і не охоплює всі джерела викидів. Незважаючи на ці обмеження, податок генерує щорічні надходження до бюджету в розмірі 30-46 млн євро. Це свідчить про значний потенціал для додаткових бюджетних надходжень, якщо підвищити ставку вуглецевого податку та розширити його сферу дії, включивши інші джерела викидів.

Надходження від вуглецевого податку спрямовуються до спеціального бюджетного фонду «*Державний фонд декарбонізації та енергоефективної трансформації*», який був створений у травні 2023 року у складі спеціального фонду Державного бюджету України. Акумуляовані кошти, перераховані до АТ «*Фонд декарбонізації України*» (ФДУ), державної фінансової установи, можуть бути спрямовані через різні інструменти на фінансування проєктів зелених інвестицій, спрямованих на скорочення викидів CO₂. «*Фонд декарбонізації України*» розпочав свою діяльність у січні 2024 року, а в серпні 2024 року офіційно вийшов на ринок небанківських фінансових послуг. Його основною місією є надання фінансової підтримки для реалізації державних цільових програм та створення фінансово-кредитних механізмів, спрямованих на просування ініціатив з енергоефективності та сталого.¹⁸

¹⁷ Про затвердження Рекомендацій щодо реалізації або фінансування екологічних проєктів шляхом випуску зелених облігацій: Рішення НКЦПФР від 07.07.2021. № 493. Отримано з <https://www.nssmc.gov.ua>.

¹⁸ АТ "Фонд декарбонізації України". <https://fdu.com.ua/>

Таким чином, розвиток вуглецевого податку сприяє розширенню зеленого фінансування. Наприклад, до 2024 року вже акумульовано 17,7 млн євро податку, з яких 9,3 млн євро спрямовано до «Фонду декарбонізації України», який розпочав розгляд заявок на проєкти зелених інвестицій.

Капітальні інвестиції

У період з 2014 по 2023 рік капітальні інвестиції в охорону довкілля в Україні склали приблизно 2,49 млрд євро.¹⁹ Ці інвестиції були розподілені між різними видами природоохоронної діяльності наступним чином:

- Ініціативи з охорони повітря та зміни клімату: 684,9 млн євро
- Інші заходи: 605,8 млн євро
- Поводження з відходами: 592,9 млн євро
- Очищення стічних вод: 305,5 млн євро
- Захист та відновлення ґрунтів, підземних та поверхневих вод: 305,5 млн євро

За цей же період підприємства понесли поточні витрати на охорону довкілля на суму близько 5,38 млрд. євро, які розподілилися наступним чином:

- Очищення стічних вод: 2,15 млрд. євро
- Поводження з відходами: 2,03 млрд євро
- Ініціативи з охорони повітря та зміни клімату: 516,8 млн євро
- Інші заходи: 385,8 млн євро
- Захист та відновлення ґрунтів, підземних та поверхневих вод: 302,8 млн євро

Якщо зосередитися на сільськогосподарському секторі (за винятком лісового та рибного господарства), то капітальні інвестиції в охорону довкілля були відносно скромними. Водночас, поточні витрати на охорону довкілля в сільському господарстві (за винятком лісового та рибного господарства) були вищими (рис. 1).

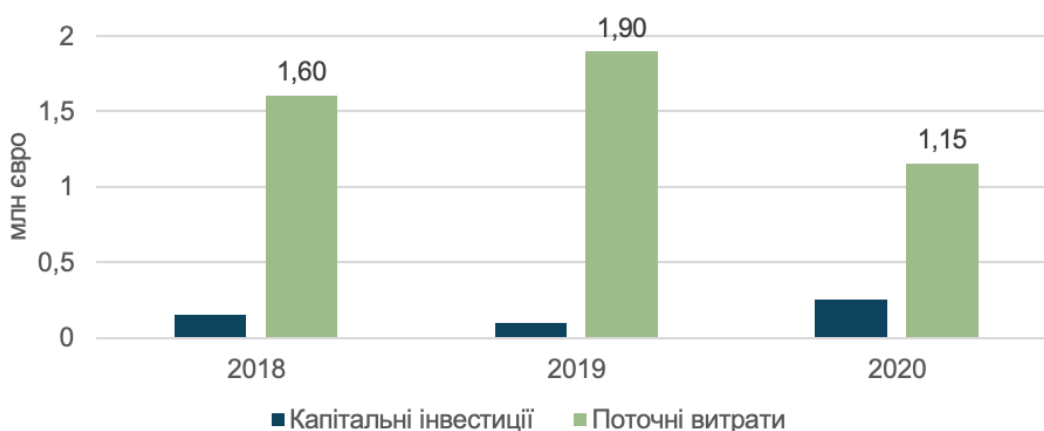

Рис. 1
Інвестиції та витрати на охорону довкілля сільському господарстві України (2018-2020 рр.)

Незважаючи на те, що витрати на охорону довкілля помітно зросли за останні роки, абсолютні суми залишаються відносно низькими порівняно з масштабами екологічних викликів, що стоять перед країною.

б) Державні інструменти та інституції для зеленого фінансування

В Україні немає спеціальних інструментів зеленого фінансування, які б використовувалися державою. Водночас, саме в державному секторі наразі впроваджуються фінансові інструменти, які класифікуються як зелені (зелені облігації) або можуть бути вдосконалені до таких інструментів (аграрні розписки, цільові кредитні та грантові програми в аграрному секторі). Крім того, саме в державному секторі створені інституції та розробляються механізми, які можуть підтримати впровадження зелених фінансів (механізми торгівлі викидами з використанням вуглецевих кредитів, системи розподілу ризиків тощо).

¹⁹ Державна служба статистики України. Отримано з https://ukrstat.gov.ua/metaop-us/2024/3_01_00_03_2024.htm

²⁰ [https://stat.gov.uk/explorer?urn=SSSU:DF_COSTS_OF_ENVIRONMENTAL_PROTECTION\(5.0.0\)](https://stat.gov.uk/explorer?urn=SSSU:DF_COSTS_OF_ENVIRONMENTAL_PROTECTION(5.0.0)).

Аграрні розписки

Через низьку насиченість ринку зеленими облігаціями існує значний попит на альтернативні фінансові інструменти. Одним з таких інструментів, що набуває популярності у підтримці агровиробників, є *аграрна розписка*. Виникнувши в Бразилії та Аргентині як альтернатива нерозвиненому банківському кредитуванню, цей інструмент був запроваджений в Україні *Законом України «Про аграрні розписки»*. Ключовою особливістю аграрних розписок є безумовне зобов'язання підприємств проводити розрахунки майбутнім урожаєм відповідно до умов договору.

Наразі використовуються два основних типи аграрних розписок:

- Фінансові надходження: позичальник повертає кошти, отримані від продажу врожаю.
- Товарні надходження: платежі здійснюються у вигляді сільськогосподарської продукції, зазначеної в договорі.

Хоча Закон України «Про аграрні розписки» було прийнято ще у 2012 році²¹, перші їхні видачі відбулися лише у 2015 році, а активний обіг розпочався незадовго до 2022 року. На початок 2022 року було видано понад 8 000 аграрних розписок на суму понад 1,72 млрд євро.

До війни ринок аграрних розписок оцінювався приблизно в 544 млн євро щорічно. З початку 2022 року, до 1 липня 2022 року, було видано ще 480 розписок на суму 336,4 млн євро. Загалом цим інструментом скористалися понад 300 кредиторів, які надали кредити більш ніж 3 000 агровиробникам. Однак, наразі повноцінному використанню аграрних розписок у підтримці агробізнесу перешкоджають законодавчі недоліки, які наразі не дозволяють використовувати їх у повному обсязі.

Вуглецеві кредити

У 2018 році Україна, відповідно до своїх зобов'язань перед ЄС, оголосила про намір створити систему торгівлі викидами парникових газів (СТВ). Очікується, що запровадження вуглецевих сертифікатів відбудеться у 2025 році, а запуск повноцінного функціонування системи торгівлі викидами планується завершити у 2026 року.

СТВ покликана доповнити і зрештою замінити вуглецевий податок як механізм оплати за викиди парникових газів, оскільки вона дозволяє забезпечити більш повне охоплення та одночасне стимулювання скорочення викидів на основі ринкового механізму.

Станом на 2024 рік в Україні вже працюють іноземні фінтех-компанії, які сприяють розвитку вуглецевого фермерства, надаючи фермерам можливість отримати вуглецеві сертифікати за впровадження регенеративних методів. Середня вартість вуглецевих сертифікатів в Україні становить 37 євро за 1 т CO₂²².

Таким чином, вуглецеві сертифікати проходять верифікацію за міжнародними стандартами та продаються на міжнародному вуглецевому ринку, що створює додаткові джерела доходу для фермерів та стимулює сталий розвиток сільського господарства в Україні. Очікується, що українські спеціалізовані установи запровадять механізми випуску цих інструментів.

²¹ Закон України "Про аграрні розписки" № 5479-VI від 06.11.2012.

²² Однією з таких компаній є данська Agreena, яка працює в 19 європейських країнах і реалізує програму AgreenaCarbon. В рамках цієї програми компанія випускає вуглецеві сертифікати після впровадження відновлювальних методів ведення сільського господарства замість традиційних. Agreena продає вуглецеві сертифікати на міжнародному ринку добровільних вуглецевих кредитів (приблизна ринкова ціна становить 20-30 євро за сертифікат або 1 т CO₂). Компанія отримує 15% від вартості сертифікату за його верифікацію та видачу. (<https://agreena.com/uk-ua/fermeram/>).

Крім того, *Райффайзен Банк* уклав угоди з компанією "Агріна" у сфері вуглецевих програм і пропонує аграрним клієнтам банку, які впроваджують практики відновлюваного землеробства, отримати вуглецеві сертифікати, згенеровані компанією "Агріна". <https://raiffeisen.ua/news/raiffeisen-bank-uklav-ugodi-z-agreena-u-sferi-vuglecevo-programi-2034>.

Ще одна компанія, що працює в Україні, – литовська Heavy Finance, яка реалізує програму міжнародного консорціуму "Carbon Credit Ukraine" за підтримки Європейського інвестиційного фонду (ЄІФ) у 2022-2024 роках. Компанія також здійснює верифікацію вуглецевих сертифікатів за методологією Verra's Verified Carbon Standard шляхом вимірювання вмісту вуглецю в ґрунті, як в лабораторіях, так і за допомогою супутникових даних. Вартість таких сертифікатів оцінюється в 50 євро за 1 т CO₂. Ці сертифікати отримують учасники програми – фермери, які використовують методи відновлювального землеробства. (<https://carboncreditukraine.com/>).

Державні інституції розподілу ризиків (гарантування) за кредитами

Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві (ФЧГКСГ)²³ був створений 18 травня 2022 року Кабінетом Міністрів України за підтримки Світового банку та Європейського Союзу. 6 лютого 2023 року ФЧГКСГ отримав ліцензію НБУ на надання фінансових послуг у формі надання гарантій. Видачу гарантій ФЧГКСГ розпочав у 2024 році. Це державно-приватна фінансова установа зі спеціальним статусом, яка надає підтримку мікро-, малим та середнім підприємствам в аграрному секторі шляхом гарантування до 50 відсотків непогашеної суми окремого кредиту/портфеля кредитів. Наразі єдиним засновником ФЧГКСГ є держава. Управління корпоративними правами держави у статутному капіталі здійснює Міністерство аграрної політики та продовольства.

Умови Програми ФЧГКСГ:

- Цільова аудиторія - мікропідприємства, малий та середній бізнес, що працюють у сільському господарстві та отримують щонайменше 75% своїх доходів від продажу сільськогосподарської продукції,
- Середня кількість працівників (по групі компаній) – не більше 250 осіб,
- Земельний банк - до 500 га (землі у власності/обробці (на групу компаній), включаючи земельні ділянки, придбані за рахунок кредитних коштів),
- Додаткові критерії прийнятності – суб'єкт господарювання: відповідає екологічним та соціальним вимогам чинного законодавства України, екологічним та соціальним вимогам Світового банку; зареєстрований у Державному аграрному реєстрі (ДАР); має досвід ведення господарської діяльності більше 1 року,
- Строк дії гарантії – до 3 років для поповнення обігових коштів; до 7 років для інвестиційних кредитів (придбання або ремонт основних засобів, у тому числі сільськогосподарської техніки та комерційних приміщень, у тому числі для приведення їх у відповідність до сучасних екологічних стандартів та покращення умов праці та безпеки); до 10 років для придбання земельних ділянок (за умови передачі таких земельних ділянок у заставу кредитору),
- Покриття гарантії – до 50% від суми заборгованості за кредитом,
- Максимальна сума кредиту становить 30 млн грн (0,7 млн євро),
- Комісія за надання та обслуговування – відповідно до обраної кредитної програми та додатково 0,5% від суми гарантії Фонду,
- Застава – будь-яке прийнятне забезпечення (майно, особисте зобов'язання тощо) для покриття частини боргу позичальника, що не гарантується Фондом,
- Додаткові витрати – нотаріальне оформлення; страхування (обов'язкове).²⁴

Станом на липень 2024 року загальний обсяг гарантій склав 5,185 млрд грн (126 млн євро). *Укргазбанк* надав гарантій на загальну суму 4,685 млрд грн (109 млн євро), а *ПроКредит Банк* – на суму 0,5 млрд грн (11 млн євро)²⁵. Фінансову підтримку діяльності Фонду надає *Світовий банк*.

ФЧГКСГ безпосередньо не надає кредити чи іншу фінансову допомогу фермерам. Замість цього кредити надають банки-партнери, такі як *Укргазбанк*, *Ощадбанк* та *ПроКредит Банк*, а ФЧГКСГ пропонує часткові гарантії (до 50%) за кредитними зобов'язаннями позичальника банку, виступаючи в якості поручителя.

3 квітня 2024 року НБУ включив гарантії ФЧГКСГ як прийнятне забезпечення для оцінки кредитного ризику банків. Для стимулювання банків до участі в якості партнерів у цій урядовій ініціативі встановлено пільговий коефіцієнт 0,85.²⁶

У контексті реалізації проектів ФЧГКСГ дотримується власної Політики екологічної та соціальної відповідальності (розробленої у співпраці зі *Світовим банком*). Ця політика включає: а) політику екологічної та соціальної відповідальності, б)

²³ Фонд був створений 18 травня 2022 року відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 125 від 16 лютого 2022 року. Єдиним засновником Фонду наразі є держава в особі Кабінету Міністрів України. 06 лютого 2023 року ФГВФО отримав ліцензію на надання фінансових послуг, а саме на надання гарантій. ОТРИМАНО 3: <https://pcgf.com.ua/>

²⁴ Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві. Гарантії. <https://pcgf.com.ua/page/garantiji>

²⁵ Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві. Інформація про надані гарантії. <https://pcgf.com.ua/page/informaciya-pro-nadani-garantiji>

²⁶ Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів НБУ. Постанова НБУ № 39 від 06 квітня 2024 року.: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_06042024_39.

процедури виявлення, оцінки та управління екологічними та соціальними ризиками і впливами підпроектів, в) організаційну спроможність та компетентність, г) моніторинг та перегляд екологічних та соціальних ризиків у підпроектах та портфелі проектів, а також д) механізми зовнішньої комунікації.²⁷

Підсумовуючи *ФЧГКСГ* є важливою ініціативою українського уряду, спрямованою на підтримку аграрного сектору шляхом надання часткових гарантій за банківськими кредитами. Створений у 2022 році та функціонуючий з початку 2024 року, *ФЧГКСГ* дотримується стандартів екологічної та соціальної відповідальності.

Експортно-кредитне агентство (ЕКА) – приватне акціонерне товариство, створене у 2018 році, єдиним засновником та акціонером якого є держава в особі Кабінету Міністрів України. *ЕКА* здійснює страхування зовнішньоторговельних контрактів, експортних та інвестиційних кредитів, прямих інвестицій в Україну та банківських гарантій на суму до 5,12 млн євро. *ЕКА* надає страхове покриття на суму до 85% вартості зовнішньоекономічного договору.

ЕКА розпочало свою діяльність у 2021 році. У 2022 р. (в році початку повномасштабної війни) лише один експортер отримав підтримку на суму 0,06 млн євро. Водночас статутний капітал *ЕКА* було збільшено до 47,62 млн євро. Починаючи з 2023 року, Агентство значно активізувало свою діяльність. Воно супроводило експортні контракти на суму 23,81 млн євро та договори зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств на загальну суму 1,52 млн євро. Таким чином, загальний обсяг підтриманого експорту товарів та послуг сягнув 186,67 млн євро. Враховуючи, що страхові зобов'язання *ЕКА* у 2023 році становили 22,25 млн євро, кожен євро страхових зобов'язань сприяв збільшенню експортної виручки на 0,2 євро.²⁸

У 2024 році *ЕКА* взяло на себе «роль одного з ключових елементів державної системи підтримки експортоорієнтованого бізнесу в Україні».²⁹ Того року Агентство підтримало 69 експортерів, а обсяг експортного фінансування, виданого банками під страхування *ЕКА*, склав 23,81 млн євро. Загальний обсяг підтриманого експорту товарів та послуг сягнув 179,29 млн. євро. В результаті, кожен євро підтримки *ЕКА* згенерував 0,18 євро прогнозованої експортної виручки.

ЕКА у 2022–2024 роках підтримав 125 експортерів, а загальний обсяг підтриманого експорту становив 401,7 млн. євро. Крім того обсяг кредитів, виданих за підтримки *ЕКА* під зовнішньоекономічні контракти, становить 43,6 млн євро.³⁰

Галузі, яким надається підтримка через *ЕКА*: а) транспорт, б) паперова та картонна промисловість, деревообробна промисловість, будівництво, тваринництво, в) виробництво гумових матеріалів та виробів, г) текстильна промисловість, швейна промисловість, д) торгівля, оптова торгівля, е) виробництво іграшок та ігор, ж) машинобудівна промисловість. Банки, які працюють з *ЕКА* в рамках портфельного страхування експортних кредитів: *Укресімбанк, Укргазбанк, ПриватБанк, Ощадбанк, Кредобанк, ПУМБ та банк «Південний»*. Банки, які співпрацюють з *ЕКА* в рамках індивідуального страхування експортних кредитів: *Ощадбанк, Райффайзен Банк, МТБ Банк та Crediwest*³¹. Гарантії/договори страхування *ЕКА* є прийнятною заставою для банків з коефіцієнтом ліквідності застави 0,85³². Така пільгова ставка вимоги щодо оцінки кредитного ризику заохочує банки ставати партнерами цієї державної структури.

Відповідно, *ЕКА* могло б відігравати більш значну роль у підтримці українських експортерів та сприянні зовнішній торгівлі та інвестиціям шляхом надання значного страхового покриття та гарантій, але його інституційна спроможність обмежена через брак фінансування.

²⁷ Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві. Посібник із системи екологічного та соціального менеджменту для фінансових установ-партнерів. Грудень 2023 року. <https://pcgf.com.ua/page/posibnik-z-sistemi-ekologichnogo-ta-socialnogo-upravlinnya-dlya-finansovih-ustanov-partneriv>.

²⁸ Міністерство економіки України. Отримано з <https://me.gov.ua/News/Detail/25d39a20-c06c-4f20-a817-a02d7f14fbc0?lang=uk-UA&title=ZroblenoVUkraini-ObsiagPidtrimanogoEkaEksportuZPochatkuRokuNablizhatsiaDo3-MlrdGrn>.

²⁹ Експортно-кредитне агентство. <https://www.eca.gov.ua/pidsumky-2024-roku-dlya-eksportno-kredytngo-agentstva/>.

³⁰ Експортно-кредитне агентство. <https://www.eca.gov.ua/pidsumky-2024-roku-dlya-eksportno-kredytngo-agentstva/>.

³¹ Експортно-кредитне агентство. Отримано з <https://www.eca.gov.ua/pro-eka/>

³² Постанова Правління НБУ № 351 від 30.06.2016.

Програми державної фінансової підтримки підприємств від Фонду розвитку підприємництва

Фонд розвитку підприємництва (ФРП) виступає фінансовим посередником, який сприяє фінансуванню підприємств через державні програми. Як банк розвитку, ФРП надає фінансування не напряму, а через банки-партнери. ФРП є державною небанківською фінансовою установою в Україні, яка має ліцензію НБУ і підлягає його регулюванню та нагляду. Спочатку створений у 1996 році як Фонд НБУ у співпраці з Німецьким банком розвитку (KfW) для підтримки кредитування мікро- та малих підприємств, у 1999 році перетворився на Німецько-Український фонд (НУФ). У 2020 році Німецько-Український фонд змінив назву на Фонд розвитку підприємництва, НБУ та KfW вийшли зі складу акціонерів, зазав у Фонда єдиний акціонер у особі КМУ через Міністерство фінансів України³³. ФРП сприяє фінансуванню підприємств через банки-партнери, забезпечуючи при цьому екологічну та соціальну відповідальність.

Починаючи з січня 2024 року, ФРП надає фінансування підприємствам-бенефіціарам через фінансові установи-учасники (ФУУ). Метою ФРП є забезпечення застосування ФУУ Системи екологічного та соціального управління (СЕСУ), якщо вони її не мають, або відповідали її принципам, якщо СЕСУ вже прийнята у фінансовій установі. СЕСУ фінансових установ повинно відповідати Екологічним та соціальним стандартам Світового банку (ESS) та вимогам МФО до інвестицій фінансових посередників (ФП), а також враховувати Належну міжнародну галузеву практику (GIP) з управління екологічними та соціальними ризиками для ФП та Керівні принципи з охорони навколишнього середовища, здоров'я та безпеки (EHSG) Групи Світового банку (ГСБ). СЕСУ охоплює різні елементи, включаючи: а) екологічну та соціальну політику, б) чітко визначені процедури ідентифікації, оцінки та управління екологічними та соціальними ризиками та впливами господарської діяльності підприємств-бенефіціарів, в) організаційну спроможність та компетентність, г) моніторинг та огляд екологічних та соціальних ризиків господарської діяльності підприємств-бенефіціарів, д) механізм зовнішніх комунікацій.³⁴

Державна програма кредитування «Доступні кредити 5-7-9%»

У рамках програми «Доступні кредити 5-7-9%» (ФРП) уклав угоди про співпрацю з 46 банками. З 2024 року Підприємці отримали 16 175 кредитів на загальну суму близько 1,41 млрд євро, з яких державні банки надали 12 298 кредитів на суму близько 0,74 млрд євро. Варто зазначити, що значна частина цих кредитів, виданих під час воєнного стану, була спрямована на фінансування оборотного капіталу, що свідчить про фокус на підтримку бізнесу в підтримці його повсякденної діяльності.

Програма «Доступні кредити 5-7-9» відіграє важливу роль у фінансуванні сільського господарства, виконуючи не лише допоміжну функцію. Започаткована Міністерством економіки України у 2020 році, ця ініціатива спрямована на надання пільгового фінансування сільськогосподарським виробникам.

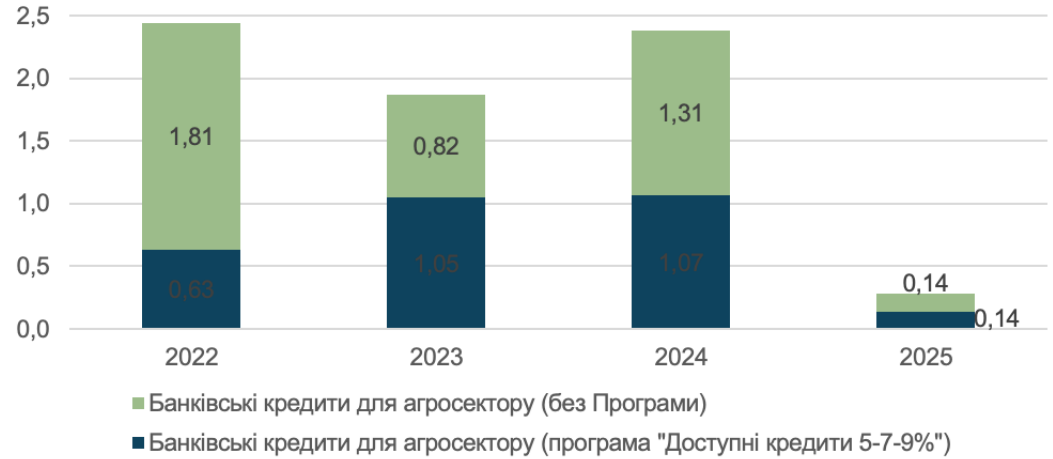
Частка кредитів з державною підтримкою зростає. Хоча загальний обсяг кредитування у 2023 році знизився, кредити з державною підтримкою залишалися стабільними, допомагаючи протистояти скороченню доступності приватних банківських кредитів. У 2024 році, незважаючи на загальне відновлення обсягу банківського кредитування сільського господарства, «Доступні кредити 5-7-9» продовжували становити значну частку фінансування сільського господарства, демонструючи свою довгострокову важливість (рис. 2).

³³ Фонд розвитку підприємництва України Система екологічного менеджменту (ESMS). Січень 2024 року. <https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/BDF-ESMS-Manual-EN-2024-Approved-MBoard-Website.pdf>

³⁴ Фонд розвитку підприємництва України Базова система екологічного та соціального менеджменту (ESMS). Січень 2024 року. <https://bdf.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/BDF-ESMS-Manual-EN-2024-Approved-MBoard-Website.pdf>

Рис. 2.
Банківське кредитування аграрного бізнесу в Україні, млрд євро, 2022 - лютий 2025 рр.

Джерело:
Міністерство аграрної політики та продовольства України

А саме:

- у 2022 році на програму припадало 25,8% (0,63 млрд євро з 2,44 млрд євро банківського кредитування сільського господарства)
- до 2023 року, незважаючи на загальне зниження банківського кредитування сільського господарства, частка програми зросла до 56,1% (1,05 млрд євро з 1,87 млрд євро банківського кредитування сільського господарства)
- у 2024 році, коли банківське кредитування сільського господарства відновилося, частка залишилася відносно високою - 45% (1,07 млрд євро з 2,38 млрд євро банківського кредитування сільського господарства)
- Тенденції на 2025 рік (січень-лютий) вказують на те, що 50% виданих кредитів (0,14 млрд євро з 0,28 млрд євро банківського кредитування сільського господарства) вже спираються на цю державну програму.

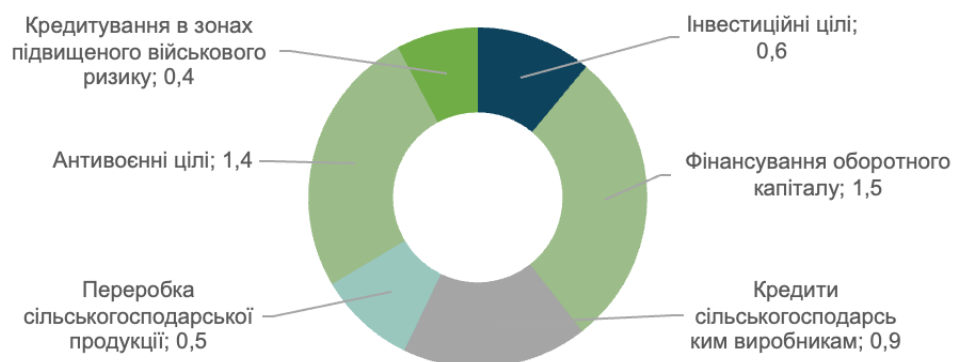
Таким чином, в той час як загальний обсяг банківського кредитування сільського господарства стикається з проблемами, частка «Доступних кредитів 5-7-9» у фінансуванні сільського господарства залишається значною. Незважаючи на зменшення кількості сільськогосподарських підприємств, які отримують вигоду від програми, вона продовжує займати помітне місце в структурі фінансування сільського господарства.

Однак кількість сільськогосподарських підприємств, які скористалися програмою «Доступні кредити 5-7-9», зменшилася. У 2022 році 43 648 сільськогосподарських підприємств отримали банківські кредити, але до 2024 року лише 13 088 підприємств скористалися програмами банківського кредитування. Кількість сільськогосподарських підприємств, які скористалися програмою «Доступні кредити 5-7-9», зменшилася з 10 900 у 2023 році до 8 750 у 2024 році, що свідчить про посилення критеріїв прийнятності.

За період воєнного стану в Україні було видано 60 317 кредитів на загальну суму близько 5,55 млрд євро, з них 45 332 кредити на суму близько 2,85 млрд євро, надані банками державного сектору. Станом на 9 вересня 2024 року розподіл цих кредитів був наступним (рис. 3):

Рис. 3.
Розподіл кредитів за програмами «Доступні кредити 5-7-9%» у 2024 році, млрд євро

Джерело:
Міністерство фінансів України³⁵

³⁵ Міністерство фінансів України. За час воєнного стану підприємці отримали 60 317 кредитів на суму 5,8 млрд євро за програмою "Доступні кредити 5-7-9%". 9 вересня 2024 року. https://mof.gov.ua/uk/news/min-fin_za_chas_dii_voennogo_stanu_pidpriemtsi_otrimali_60_317_kreditiv_na_2375_mlrld_grn_za_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9-4780?fbclid=IwY2xjawFM7vleHRuA2FibQixMAABHdSqVMPMgomic9CKL2-s8xPbC-CVXTiManNZo_CjR-NoYhoAgTt0ghS9Xg_aem_0axkW6M9RLqVoJwIwUhs2A

Цей розподіл демонструє цілеспрямоване реагування на нагальні економічні виклики та довгострокові потреби відновлення, з особливим акцентом на збереженні продуктивності сільського господарства, підтримці бізнесу та посиленні антивоєнних зусиль.

Як показано в таблиці 2, *ПриватБанк* видав найбільші загальні суми кредитів на різні цілі, зокрема значні суми на поповнення обігових коштів та антивоєнні ініціативи. *Ощадбанк* має друге місце в рейтингу за загальною сумою виданих кредитів, причому значні суми були спрямовані на антивоєнні заходи та поповнення обігових коштів. Основними кредиторами сільськогосподарських кредитів були *ПриватБанк*, *Укргазбанк*, *ПУМБ*, *Ощадбанк* та *Креді Агріколь Банк*. Таким чином, значна частка кредитів за програмою «Доступні кредити 5-7-9%» сконцентрована серед кількох великих банків.

Банк	Інвестиції	Рефінансування	Сільському господарству	Антивоєнний	Оборотний капітал	Антикризовий	Інше	Всього
ПриватБанк	227.3	8.7	267.5	359.6	384.1	163.3	75.9	1 486.4
Ощадбанк	153.1	27.5	107.8	236.3	171.9	149.4	98.5	944.5
ПУМБ (Перший Український Міжнародний Банк)	23.8	100.7	114.6	156.5	144.3	165.5	58.2	763.6
Райффайзен Банк	9.9	117.5	19.1	149.3	-	296.0	-	591.8
ПроКредит Банк	48.4	82.7	82.7	38.2	123.3	92.7	101.2	569.2
Укргазбанк	101.8	23.3	117.9	84.8	87.5	62.3	92.0	569.6
Укрексімбанк	30.7	14.9	55.7	71.8	56.9	85.0	48.7	363.7
Креді	11.7	95.7	28.9	35.9	46.7	79.8	41.4	340.1
Кредобанк	48.1	33.2	12.9	34.4	111.9	84.5	-	325.0
ОТП Банк	14.1	13.2	46.5	20.5	82.4	90.7	46.5	313.9

Таблиця 2.
Обсяги укладених договорів за державною програмою «Доступні кредити 5-7-9%» 10 найбільших банків за обсягами кредитування, млрд. євро

Джерело: Міністерство фінансів України³⁶

Державна програма «Доступний факторинг»

Також наприкінці 2023 року *НБУ* офіційно запустив «Доступний факторинг» – новий фінансовий інструмент в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%» для забезпечення мікро-, малих та середніх підприємств обіговими коштами. Цей процес дозволяє бізнесу вивільнити оборотний капітал, оскільки постачальникам більше не потрібно чекати місяцями на оплату. Коли постачальник постачає товари чи послуги, він може звернутися до фінансової установи та надати необхідні документи. Фінансова установа купує цей борг і виплачує постачальнику узгоджену суму. Це дозволяє постачальнику отримати доступ до необхідних коштів майже миттєво, тоді як фінансова установа отримує основну суму від клієнта після періоду відстрочки платежу. Відсоткова ставка за цією програмою розраховується на основі середньої депозитної ставки та премії за ризик для мікро-, малих та середніх підприємств, яка наразі становить приблизно 29% річних. Частину цієї ставки, близько 16% річних, субсидує *НУФ*. Серед банків-партнерів: *ТАСКОМБАНК*, *МТБ Банк*, *КОМІНБАНК*, *КБ «Глобус»*, *ОТП БАНК*, *БАНК ВОСТОК*, *БАНК КРЕДИТ ДНІПРО*.³⁷

Таким чином Фонд, під наглядом Міністерства фінансів України, відіграв вирішальну роль у підтримці української економіки через такі ініціативи, як «Доступні кредити 5-7-9%» та «Доступний факторинг». Ці програми спрямовані на надання фінансової допомоги мікро-, малим та середнім підприємствам. Слід зазначити, що державні банки, такі як *ПриватБанк* та *Ощадбанк*, є основними учасниками ініціативи «Доступні кредити 5-7-9%», в той час як «Доступний факторинг» підтримується переважно невеликими приватними банками.

³⁶ Міністерство фінансів України. За час воєнного стану підприємці отримали 60 317 кредитів на суму 237,5 млрд грн за програмою «Доступні кредити 5-7-9%». 9 вересня 2024 року. https://mof.gov.ua/uk/news/minfin_zhachas_dii_voennogo_stanu_pidpriemtsi_otrimali_60_317_kreditiv_na_2375_mlrn_grn_zhachas_programoiu_dostupni_krediti_5-7-9.4780?fbclid=IwY2xjawFM7vleHRuA2FibQlxMAABHdSqvMPPMgomcl9C KL2-s8xPbCCVXTiManZ0_CjR-NoYhoAgTIt0ghS9Xg_aem_0axKW6M9RLQVoJwIwUhs2A.

³⁷ Фонд розвитку підприємництва. Програма фінансової державної підтримки суб'єктів господарювання за договорами факторингу «Доступний факторинг». <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-finansovoi-derzhavnoi-pidtrymky-sub-iektyv-pidpriemnytstva-za-dohovoramy-factorynhu-dostupnyy-factorynh/>.

«Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%»

З 2024 року Фонд реалізує державну програму «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» в частині часткової компенсації Фондом винагороди за договорами фінансового лізингу для мікро-, малих та середніх підприємств. Лізингодавець або банк оцінює кредитоспроможність підприємства та надає послуги фінансового лізингу за власними правилами, процедурами та фінансовими продуктами.

Договори фінансового лізингу укладаються з метою 1) фінансування сільськогосподарських товаровиробників; 2) суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність у переробній промисловості за всіма КВЕДами секції С Національного класифікатора України; 3) відновлення основних засобів підприємств, зруйнованих внаслідок військової агресії.

Розподіл умов наступний: а) 5% ставка застосовується до мікро- та малих підприємств з річним доходом до 10 млн. євро; б) 7% ставка застосовується до середніх підприємств з річним доходом від 10 млн. євро до 50 млн. євро; в) 9-11% ставка застосовується як до мікро- та малих підприємств з річним доходом до 10 млн. євро, так і до середніх підприємств з річним доходом від 10 млн. євро до 50 млн. євро. Максимальна сума діючих договорів фінансового лізингу або доступних кредитних лімітів за кредитними договорами, укладеними в рамках програми, не перевищує 1,4 млн. євро, для сільськогосподарських виробників - 2,1 млн. євро. Максимальний строк дії договору фінансового лізингу не перевищує 60 місяців.

Партнерами програми є: *ОТП Лізинг, УЛФ-Фінанс, Бест Лізинг, ПУМБ, ПриватБанк, Укресімбанк, Кредобанк, ФК Атом Фінанс, Глобус, Теком-Лізинг, Банк Кредит Дніпро, Таскомбанк, Ексімлізинг, Кредолізинг, Укראгролізинг, МТБ Банк, Юнекс Банк.*³⁸

Так, з 2024 року програма «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» надає підтримку мікро-, малим та середнім підприємствам, зокрема, у сільському господарстві, виробництві та післявоєнній відбудові.

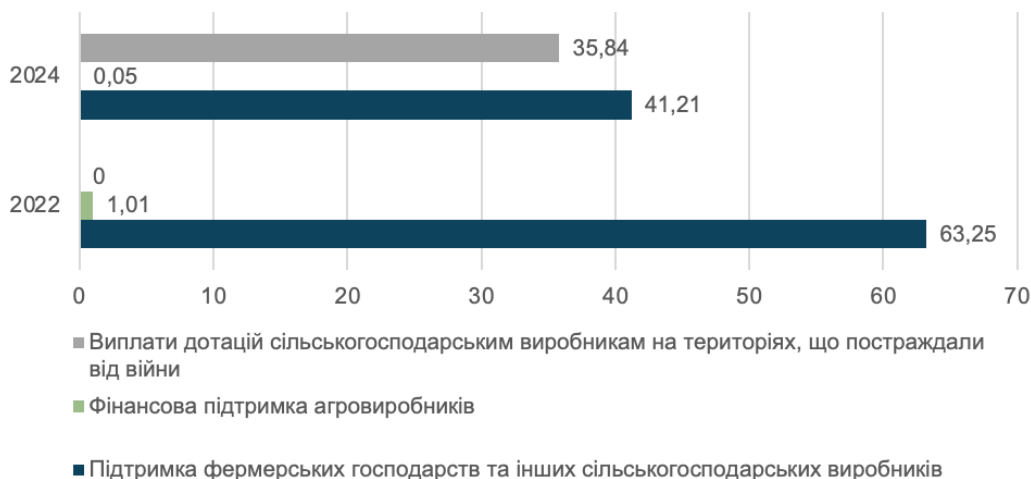
Таким чином, ФРП є важливим фінансовим посередником в Україні, який сприяє фінансуванню підприємств за державними програмами через банки-партнери. Заснований у 1996 році та перетворений на державну форму у 2020 році, ФРП підтримує мікро-, малі та середні підприємства шляхом впровадження системи екологічного та соціального менеджменту (СЕМ) відповідно до міжнародних стандартів.

в) Державні грантові програми для фермерів

Враховуючи значну роль сільського господарства в економіці України, уряд приділяє значну увагу його підтримці. Це включає підтримку через законодавчі ініціативи, економічну та спеціальну політику, а також фінансові механізми. Програми фінансової підтримки агробізнесу в різних формах завжди були доступні в Україні. Грантові форми державного фінансування в Україні, як правило, не є продуктами зеленого фінансування. Однак їх доцільно описати, оскільки вони відіграють значну роль у фінансовій підтримці аграрного сектору та мають потенціал для трансформації в зелені кредити.

У 2024 році підтримка сільськогосподарських виробників значно зросла до 0,063 млрд євро порівняно з 0,041 млрд євро у 2022 році. Хоча загальна підтримка зросла, обсяг прямої фінансової підтримки сільськогосподарських виробників (включаючи часткову компенсацію вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва) все ще залишається відносно скромним - 1,01 млн євро у 2024 році (у 2022 році - 0,05 млн євро) (рис. 4).

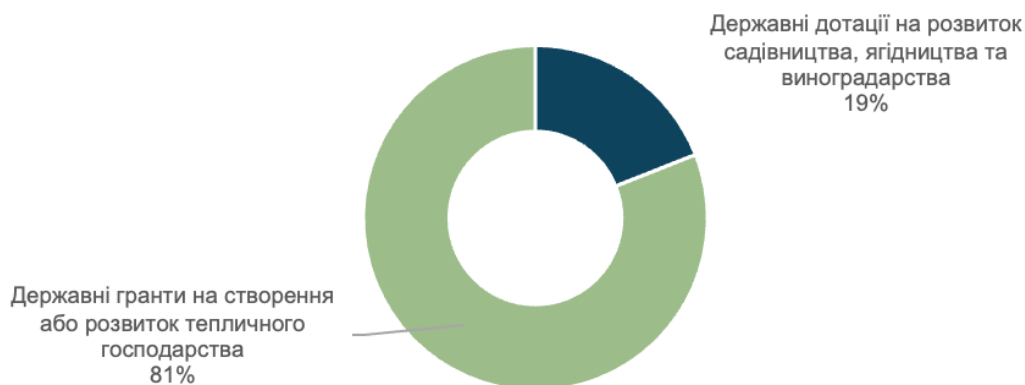
³⁸ Фонд розвитку підприємництва. Програма "Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%". <https://bdf.gov.ua/programs/prohrama-dostupnyy-finansovy-lizynh-5-7-9/>

Рис. 4
Пряма фінансова підтримка аграрного бізнесу в Україні, млн євро, 2022-2024 рр.

Джерело:
Державна казначейська служба України

З липня 2022 року в рамках державної підтримки «eWork» діють ініціативи «Державні дотації на розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства» та «Державні дотації на створення або розвиток тепличного господарства». Станом на березень 2025 року ці дві програми мають загальний обсяг фінансування 12,63 млн євро. Уряд виділив більш ніж у чотири рази більше коштів на тепличне господарство, підкреслюючи чіткий стратегічний акцент на сільське господарство з контрольованим середовищем. Тепличне господарство отримало 10,23 млн євро, що становить 81% від загальної суми державної підтримки. Натомість садівництво, ягідництво та виноградарство отримали 2,40 млн євро, що становить решту 19% від загального обсягу фінансування (рис. 5).

Рис.5
Державне грантове фінансування для створення аграрного бізнесу в Україні, %, станом на 13 березня 2025 року

Джерело:
Міністерство аграрної політики та продовольства України

Компенсація вартості сільськогосподарської техніки українського виробництва - наймасштабніша програма для агробізнесу. Аграрії можуть отримати 25% компенсації вартості придбаної сільськогосподарської техніки від 44 українських виробників. Локалізація виробництва такої техніки чи обладнання має перевищувати 60%. Перелік техніки та обладнання за цією програмою, затверджений Міністерством економіки України, включає 2 289 товарних позицій. Серед них трактори для сільського та лісового господарства, ґрунтообробні системи, машини для внесення мінеральних добрив, обприскувачі для хімічного захисту, машини та обладнання для садівництва та ягідництва. Для отримання 25% компенсації вартості придбаної техніки або обладнання агровиробник має обрати постачальника з переліку Міністерства економіки України, придбати необхідну техніку та подати заявку і підтверджуючі документи до уповноваженого банку.³⁹

Гранти на створення саду, ягідництва та виноградарства; створення або розвиток теплиці.⁴⁰ Гранти надаються у розмірі до 70% вартості проекту, але не більше 0,23 млн євро для саду та 0,16 млн євро для теплиці. Заявник повинен профінансувати щонайменше 30% вартості проекту за рахунок власних або кредитних коштів. Обов'язковою умовою є працевлаштування необхідної кількості працівників. Для садів - від 5 до 10 постійних та від 125 до 425 сезонних працівників, залежно від типу насаджень. Для теплиць - не менше 4 постійних і 10 сезонних працівників

³⁹ Програми для бізнесу "Зроблено в Україні". Міністерство економіки. ОТРИМАНО 3: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=2ed8e355-81de-49ea-9bdd-ba28db7e0710&title=ZroblenoVUkraini>

⁴⁰ Постанова КМУ № 738 від 21 червня 2022 р. "Деякі питання надання суб'єктам господарювання субсидій" зі змінами від 02 серпня 2024 р. до Порядку надання субсидій для розвитку садівництва, ягідництва і виноградарства та Порядку надання субсидій для створення або розвитку тепличних господарств.

на гектар площі модульних теплиць. У 2024 році 58 садівничих господарств та 21 тепличне господарство отримали 7,53 млн євро грантів.

Ці гранти на сад чи теплицю надаються в рамках урядової грантової програми «eRobota», яка діє з 1 липня 2022 року за підтримки *Світового банку* в рамках Надзвичайного проекту ARISE «Інклюзивна підтримка відновлення сільського господарства в Україні». «eRobota» надає підтримку малому та середньому бізнесу за напрямками «Свій бізнес», «Свій сад», «Своя теплиця» та «Новий рівень». За період дії програми «eRobota» було видано 293 замовлення на отримання грантів на розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства (18,91 млн євро) та тепличного господарства (6,69 млн євро). Загалом програма спрямована на створення понад 27 тисяч робочих місць.

1 травня 2024 року Державний аграрний реєстр розпочав прийом заявок на отримання окремої бюджетної дотації за оброблювану землю для фермерів з деокупованих територій та територій, на яких завершилися бойові дії. Кошти у розмірі 0,19 млн євро на 1 га будуть надані агровиробникам, які мають у власності або користуванні до 120 га сільськогосподарських угідь. Малі фермери, які обробляють до 120 га, можуть отримати 0,09 млн євро безповоротної допомоги на 1 га (через Державний аграрний реєстр). Якщо фермери працюють на деокупованих територіях, вони можуть отримати до 0,19 млн євро на гектар.

На додаток до вищезазначеної програми, у вересні 2024 року запроваджено дотацію коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників на одиницю оброблюваної землі⁴¹ - 23 євро за гектар на території можливих бойових дій та 46 євро за гектар на території активних бойових дій.⁴²

Грантова програма для ветеранів та ветеранок, а також їхніх дружин/чоловіків. Ветерани та їхні дружини можуть отримати грант у розмірі до 0,23 млн євро або до 0,12 млн євро, відповідно, для започаткування або розвитку бізнесу. Умови програми також передбачають створення нових робочих місць.

Український державний фонд підтримки фермерських господарств реалізує бюджетну програму «Надання кредитів фермерським господарствам» (відповідно до *Постанови Кабінету Міністрів України № 1102* від 25 серпня 2004 року, зі змінами, внесеними *Постановою Кабінету Міністрів України № 349* від 1 березня 2007 року) - 0,23 млн. євро з відшкодуванням на придбання до 20 га, фермерському господарству (якщо фермеру менше 35 років, рішення приймається комісією).

Державне фінансування також включає грантову програму для переробних підприємств до 0,187 млн євро на розвиток; програму мікрогрантів для започаткування або розширення нового бізнесу.

На 2024 рік у бюджеті передбачено наступне фінансування цих та інших програм.

Через Міністерство аграрної політики України:

- 1) Субсидії та гранти на суму 4,77 млн євро для підтримки сільськогосподарських виробників, зокрема:
  - 4,65 млн євро на підтримку сільськогосподарських виробників, які використовують меліоровані землі;
  - 0,12 млн євро на компенсацію сімейним фермерським господарствам сплаченого єдиного соціального внеску;
  - 0,19 млн євро для надання кредитів фермерам;
- 2) Субсидії та гранти на суму 18,55 млн євро (з перспективою збільшення на 43,04 млн євро від *Світового банку*) для підтримки фермерських господарств та інших сільськогосподарських виробників, зокрема
  - субсидія на голову великої рогатої худоби - до 162 євро на голову, але не більше 100 голів;

⁴¹ "Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників шляхом розподілу бюджетної дотації на одиницю площі оброблюваних угідь", затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 року № 886.

⁴² Міністерство аграрної політики та продовольства України. ОТРИМАНО 3: <https://minagro.gov.ua/news/za-pershu-dobu-ahriarii-podaly-314-zaiavok-na-otrymannia-koshtiv-za-prohramoiu-derzhpidtrymky>

- субсидія на голову великої рогатої худоби (овець, кіз) - до 46 євро на голову, але не більше 500 голів;
- субсидія на 1 га - 93 євро, але не більше 120 га;
- 8,7 млн євро від ФПГ (фонд передекспортних гарантій)

Через Міністерство економіки України:

- 1) 23,26 млн євро на компенсацію 25% вартості сільськогосподарської техніки та обладнання вітчизняного виробництва;
- 2) 69,77 млн євро на компенсацію витрат на гуманітарне розмінування сільськогосподарських земель;
- 3) 31,91 млн євро на надання грантів, зокрема, на створення або розвиток бізнесу:
  - 8,92 млн євро для надання грантів на створення або розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства;
  - 2,23 млн євро для надання грантів на створення або розвиток тепличних господарств;
  - 20,74 млн євро - гранти на створення або розвиток переробних підприємств;
- 1) Програма 5-7-9 (загальний ресурс 418,6 млн євро, мінус 160,47 млн євро боргу на 2023 рік);
- 2) 23,26 млн євро на створення індустріальних парків;
- 3) 69,77 млн євро на підтримку внутрішнього попиту на вітчизняні товари та послуги

Підсумовуючи, можна сказати, що ініціативи українського уряду щодо підтримки аграрного та підприємницького секторів через фінансові механізми демонструють тверду прихильність до сприяння економічному зростанню та сталому розвитку. З 2017 року відбулися зміни в основних напрямках державної фінансової підтримки. Уряд почав виділяти значну частину ресурсів на розвиток малих фермерських господарств. У 2017-2023 роках фінансування в першу чергу було спрямоване на великих виробників сільськогосподарської продукції, тваринництво та виробників сільськогосподарської техніки. Однак за останні роки фінансових ресурсів, що виділяються аграрному сектору, суттєво збільшилася, що свідчить про зростаючу зацікавленість держави у стимулюванні зростання та розвитку сектору. Зокрема, зросла частка грантової фінансової підтримки.

Ключові ініціативи державної підтримки в аграрному секторі включають діяльність *Фонду часткового гарантування кредитів у сільському господарстві*, *Фонду декарбонізації України*, *Експортно-кредитного агентства*, а також програми державної фінансової підтримки, якими керує *ФРП*. Фонд Розвитку підприємництва відіграє важливу роль у наданні необхідної фінансової допомоги мікро-, малим та середнім підприємствам через такі програми, як «Доступні кредити 5-7-9%», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%» та «Доступний факторинг». Ці зусилля доповнюються діяльністю ЕКА, яка сприяє збільшенню українського експорту.

Окрім прямих ініціатив, кілька державних програм опосередковано сприяють впровадженню зелених технологій в аграрному секторі, зокрема, через програми енергоефективності, які активно розвиваються в Україні.

З точки зору зміцнення кліматично стійкого сільського господарства в Україні доцільно

- a. ретельно поєднувати існуючі програми державної підтримки з практиками та вимогами щодо адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату
- b. переформатувати державні грантові програми у формат дешевих зелених кредитів.

Це забезпечить фінансовий стимул для впровадження кліматично-стійких практик і допоможе поєднати державне фінансування з приватним у формі зеленого фінансування.

Міжнародні програми фінансування та технічної підтримки відіграють провідну роль у просуванні практики зеленого фінансування в економіці України. Найвагоміші внески надходять від таких установ, як *ЄБРР*, *ЄІБ*, *МБРР*, *МФК* та *USAID*. Однак програми *USAID* були припинені у 2025 році.

Історично склалося так, що більшість ініціатив зеленого фінансування були зосереджені в енергетичному секторі з акцентом на відновлювану енергетику, енергоефективність та модернізацію інфраструктури. Однак останніми роками спостерігається помітне розширення в секторі агробізнесу, де підтримуються кліматично-орієнтоване сільське господарство, стійкі ланцюги поставок та екологічно чисті методи ведення сільського господарства. Крім того, фермери також можуть скористатися програмами, спрямованими на розвиток МСП, регіональне зростання та енергетичні проекти.

Хоча ці ініціативи довели свою ефективність у сприянні сталому розвитку, програми в аграрному секторі не роблять значного внеску через невеликі обсяги, а їхній довгостроковий вплив залежить від послідовної політичної підтримки, участі приватного сектору та фінансової доступності. Нижче наведено перелік зелених проектів, які були профінансовані в Україні за фінансової підтримки міжнародних фінансових організацій.

а) Фінансові організації

ЄБРР

Гарантії для банків від ЄБРР в Україні. Гарантія ЄБРР покриває до 50% кредитного ризику банку за новими субкредитами на загальну суму 120 млн євро, наданими приватним компаніям, що працюють в Україні. Цей механізм кредитної підтримки сприяє фінансуванню таких ключових секторів, як сільське господарство, переробна промисловість, транспорт і логістика, дозволяючи підприємствам підтримувати свою діяльність і зберігати доступ до критично важливих товарів. З початку повномасштабної війни Росії проти України загальний обсяг нового фінансування, підтриманого гарантіями ЄБРР, станом на кінець 2023 року сягнув близько 900 млн євро.

Гарантія ЄБРР підкріплена покриттям перших збитків, наданим Сполученими Штатами через Спеціальний фонд реагування на кризові ситуації (*SCRF*) ЄБРР, що є частиною Пакету підвищення стійкості Банку. Серед інших країн, що роблять внески до *SCRF* – Франція, Канада, Італія, Японія, Норвегія, Швейцарія, Велика Британія, Німеччина, Нідерланди та Данія.

Ключовим компонентом співпраці ЄБРР з українськими банками є реалізація програми підвищення конкурентоспроможності мікро-, малих та середніх підприємств (ММСП) у країнах Східного партнерства ЄС. В рамках цієї ініціативи до 15% кредитів, покритих гарантією, виділяється на підтримку довгострокових інвестицій ММСП у зелені технології, що відповідають стандартам ЄС. Ці інвестиції спрямовані на підвищення конкурентоспроможності ММСП як на внутрішньому, так і на міжнародному ринках. Після завершення інвестиційних проектів відповідні субпозичальники отримують інвестиційні стимули та технічну допомогу, що фінансуються Європейським Союзом в рамках ініціативи «*EU4Business*».

ЄБРР також співпрацює з українськими банками в рамках програми «Кредитна лінія *EU4Business*». Ця програма дозволяє фермерам брати в лізинг обладнання вартістю до 300 000 євро (а за певних умов - до 1 млн євро) зі знижкою 10-15%. Для 50% таких угод кредитний ризик гарантується міжнародним страховим фондом. Крім того, 15% угод повинні передбачати придбання зелених технологій, які відповідають стандартам ЄС. Підприємці, які укладають такі угоди, мають право на інвестиційні преференції та технічну допомогу в рамках ініціативи «*EU4Business*».

Процедура отримання компенсації за цією програмою включає в себе:

- Вибір обладнання з переліку прийнятних технологій на сайті Ініціативи.⁴³ Якщо обраного обладнання немає в переліку прийнятних технологій, до пакету документів необхідно також додати сертифікат відповідності. Консультанти ЄБРР перевіряють можливість включення об'єкта до переліку.
- Узгодження вартості і характеристик об'єкта з фінансовим посередником (банком або лізинговою компанією).
- Заповнення та відправку надішліть заявки на участь у програмі.
- Після перевірки можливості участі у програмі консультантом ЄБРР перевірить можливість участі в програмі та одночасною перевіркою документів фінансовим посередником, буже прийняте попереднє рішення про надання фінансування.
- Після підписання договору з фінансовим посередником здійснюється закупівля обладнання
- Після купівлі та передачі об'єкта, кешбек виплачується позичальнику/лізингодержувачу.

Гарантія стійкості та забезпечення засобів до існування (RLG) ЄБРР покриває до 50% кредитного ризику, уможливаючи надання нових кредитів на загальну суму 70 млн євро приватним підприємствам, що працюють у критично важливих секторах, включаючи сільське господарство, обробну промисловість, енергетичну безпеку, фармацевтику та логістику, що дасть змогу підприємствам продовжувати свою діяльність та забезпечити засоби до існування, необхідні для економічної стійкості України та її післявоєнного відновлення.

До 15% кредитів, що покриваються гарантією, будуть використані для підтримки довгострокових інвестицій малих та середніх підприємств (МСП) у зелені технології, які відповідають стандартам ЄС та сприятимуть підвищенню конкурентоспроможності цих компаній на внутрішньому та зовнішньому ринках. Цей компонент фінансується ЄС в рамках ініціативи «EU4Business».

Відповідні позичальники можуть отримати технічну допомогу та грантові стимули після завершення своїх інвестиційних проєктів. Гарантія ЄБРР супроводжується покриттям перших збитків, що фінансується Сполученими Штатами Америки через Спеціальний фонд реагування на кризові ситуації ЄБРР в рамках його «Пакету стійкості». Окрім підтримки приватного сектору, стратегічними пріоритетами ЄБРР в Україні є енергетична безпека, критична інфраструктура, продовольча безпека та торгівля.

Умови фінансування:

- Сума становить до 3 млн євро в еквіваленті,
- Цілі та умови - придбання основних засобів - до 66 місяців, фінансування оборотного капіталу - до 30 місяців, платіжні гарантії, аваль векселів - до 30 місяців,
- Валюта - UAH, EUR, USD,
- Забезпечення - гнучкий підхід, 50% стандартних вимог покриваються гарантією.

Слід виділити інші фінансові програми ЄБРР, пов'язані з «зеленим курсом»:

- *Проект з підвищення безпеки атомних електростанцій.* Було проведено аналіз 15 реакторів та визначено перелік необхідних заходів, на які ЄБРР спільно з Євратомом виділив 600 млн євро;
- *Фінансування будівництва лінії електропередач Рівне-Київ.* Мета - з'єднати центральні регіони із західними, де є надлишок генеруючих потужностей;
- *Кредит на покращення інфраструктури поштової логістики для ТОВ «Нова Пошта».* Кредит надано строком на 7 років з обсягом фінансування 9,5 млн євро. Метою кредиту є сприяння розвитку нових технологій і, як наслідок, скорочення викидів CO₂ на 1 570 тонн;
- *Програма енергоефективності «Кліматичні інноваційні ваучери».* Грантовий проєкт, який фінансує зелені та сталі бізнес-інновації в Україні. Наразі 26 компаній

⁴³ Перелік прийнятних технологій Кредитної лінії EY4BUSINESS ЄБРР. ОТРИМАНО 3: <https://www.list-of-eligible-technologies.com/let/>

отримали підтримку на загальну суму 1,3 млн євро. Програма підтримує компанії в сегменті сталої мобільності та сталого транспорту, відновлюваної енергетики, вентиляції та кондиціонування, розумного дому та агробізнесу;

- *Додаткове фінансування у розмірі 200 млн євро на розвиток відновлюваних джерел енергії.* Фінансування приватних проектів з відновлюваної енергетики в рамках чинної системи зелених тарифів. Підтримка динаміки під час переходу від існуючого механізму зелених тарифів до системи підтримки на основі аукціонів;
- *Для компанії «Міст Експрес».* Кредит на впровадження програмного забезпечення, що дозволяє оптимізувати ступінь завантаженості доріг великовантажним транспортом. Завдяки цьому програмному продукту компанія скоротила близько 3 тис. тонн CO₂. Другим напрямком цієї програми було впровадження певних інструментів, які дозволили компанії відмовитися від витратного пакування. Компанія розробила власну тару, що також призвело до скорочення викидів на сотні тонн CO₂ на рік. Третій напрямок – оптимізація складу. Зараз компанія має енергозберігаючі склади, які використовують денне світло і дозволяють завантажувати і розвантажувати вантажівки в закритому просторі, тобто не витрачають енергію на опалення або освітлення, що також значно скорочує викиди CO₂. Інші заходи включають політику управління відходами, використання перероблених матеріалів та оптимізацію внутрішніх енергетичних систем як в офісах, так і на складах.

ЄІБ

Проект Європейського інвестиційного банку на підтримку створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

19 грудня 2016 року Публічне акціонерне товариство «Державний експортно-імпортний банк України» та Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) підписали угоду про фінансування на суму 260 млн євро для підтримки приватного сектору в реалізації принципів, викладених в Угоді про асоціацію та поглиблену і всеосяжну зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським Союзом (ЄС). Середньо- та довгострокові кредитні кошти Проекту спрямовані на фінансування розвитку бізнесу в Україні, посилення позицій українських підприємств у міжнародній торгівлі, енергоефективності та відновлюваній енергетиці, а також охорону навколишнього середовища.

У Проекті можуть брати участь такі типи субпозичальників:

- малі та середні підприємства (МСП) - з кількістю працівників до 250 осіб;
- компанії середньої капіталізації (КСК) - з кількістю працівників від 250 до 3000;
- підприємства приватного сектору (не МСП або КМК) з кількістю працівників понад 3000 осіб.

Умови позики:

- МСП, КСК - не більше 25 млн. євро (фінансування ЄІБ - до 100% вартості проекту, але не більше 12,5 млн. євро),
- КСК - 25-50 млн. євро (фінансування ЄІБ - до 50% вартості проекту, але не більше 25 млн. євро),
- Підприємства приватного сектору - від 40 000 до 50 млн євро (фінансування ЄІБ - до 50% вартості проекту, але не більше еквіваленту 25 млн євро).

Вимогою для фінансування в рамках Проекту є дотримання субпозичальниками вимог щодо дотримання законодавства України та Європейського Союзу у сфері охорони навколишнього середовища, опублікованих на сайті ЄІБ.⁴⁴

МБРР

- *Кредитна лінія у розмірі 200 доларів США.* Для Укрексімбанку для підвищення енергоефективності промислових підприємств та комерційних компаній, муніципалітетів, комунальних підприємств та ЕСКО-компаній.
- *Програма прискорення приватних інвестицій у сільське господарство.* Кредит буде використано для створення та оприлюднення Державного аграрного реєстру, інвентаризації земель державної власності та внесення відомостей

⁴⁴ https://www.eib.org/attachments/strategies/eib_statement_esps_en.pdf

про них до Державного земельного кадастру, створення методології розробки планів землеустрою об'єднаних територіальних громад тощо. Вартість проекту становить 200 млн доларів США (185 млн євро). Проект реалізується в рамках Стратегії стимулювання приватних інвестицій в сільське господарство на період до 2023 року.

МФК

- *Проект «Енергоефективність у житловому секторі України».* Взаємодія з Урядом України з метою вдосконалення законодавства у сфері енергоефективності, інформування населення та бізнесу про переваги енергоефективності, розробки кредитних продуктів для багатоквартирних будинків;
- *Програма «Міста України».* Програмний підхід, який застосовується до здійснення інвестицій у сектор. Він поєднує консультативну допомогу та комерційні інвестиції. Цей проект є важливим для України, оскільки дефіцит фінансування міської інфраструктури в Україні оцінюється приблизно в 35 млрд доларів США (32 млрд євро).
- *Кредит у розмірі 50 млн доларів США (46 млн євро) компанії «ОТП Лізинг».* Збільшення інвестицій у сталу енергетику (переважно для МСП).
- Перший еко-проект АТ «Укргазбанк» в рамках угоди з IFC щодо спрощення процесу фінансування компаній, які прагнуть впроваджувати енергозберігаючі технології. Перший кредит банк надав одеському підприємцю на придбання сільськогосподарської техніки на основі інноваційних технологій. Це обладнання дозволить підвищити ефективність збору врожаю на 46,7% та зменшити витрати пального на 33,3%.

б) Нефінансові організації

Окрім банків розвитку та міжнародних фінансових установ, нефінансові організації розвитку та допомоги також відіграють важливу роль у просуванні зелених фінансів. У цьому відношенні виділяється *USAID*, оскільки його програми є одними з найбільш сфокусованих на просуванні зеленого фінансування в агросекторі.

USAID

Програми фінансування від Агентства США з міжнародного розвитку - **USAID AGRO**:

- Програми товарного кредитування (придбання необхідних засобів захисту рослин, насіння та добрив):
  - Кредитний коридор ADAMA Україна - ДПП, мікродобрива та основні добрива на умовах відстрочки платежу для виробників зернових та олійних культур.
  - Допомога у придбанні засобів виробництва від UKRAVIT - розстрочка на придбання засобів захисту рослин, мікродобрив та стимуляторів росту UKRAVIT, а також інокулянтів; агрокредит без застави, відсоткова ставка 0,01% річних на перші шість місяців, до 0,07 млн. євро. Кваліфікаційні вимоги: власник земельного банку від 200 до 10 000 га.
  - «Фермер, кредит для тебе» від Агро-Арена - програма підтримки мікро-, малих та середніх агровиробників шляхом надання товарного кредиту на повний пакет продукції від посіву до збору врожаю. Перелік груп товарів, які беруть участь у програмі товарного кредитування⁴⁵ : насіння, засоби захисту рослин, мікродобрива, добрива та/або паливо.
  - Агрокредит від Хімагромаркет - засоби захисту рослин, мікродобрива, біопрепарати та ад'юванти з відстрочкою платежу для мікро-, малих та середніх виробників, які забезпечать необхідні потреби в процесі агровиробництва.
  - АГРОРЕСУРС ФІНАНС - з Агроресурс-А - комплексне товарне кредитування на сільськогосподарську техніку, запчастини, насіння, добрива, засоби захисту рослин, паливно-мастильні матеріали, професійне обладнання та гарантійне обслуговування техніки. Кредитні програми також включають додаткові послуги: агрономія, цифрові карти, GPS-моніторинг, аналіз води та ґрунту тощо.

⁴⁵ Ці продукти відповідають природоохоронним вимогам USAID та не містять заборонених речовин (детальний перелік відповідності вимогам чинного Звіту з оцінки пестицидів та плану дій щодо їх безпечного використання додається), в частині дозволених діючих речовин ЗЗР

- «Макош» - це програма товарного кредитування на придбання засобів захисту рослин та мінеральних добрив.
- Захід Агробізнес - програма розстрочки на придбання засобів захисту рослин, мікродобрив та високоякісного насіння від найбільших міжнародних компаній.
- Програма АГРО сприяє доступу сільськогосподарських ММСП до кредитів через небанківські фінансові інструменти:
  - WEAGRO - програма розстрочки для агробізнесу спільно з Activitis, заснована на концепції BNPL «купуй зараз, плати пізніше». Ключові параметри WEAGRO:
  - Користувачі - ММСП, земельний банк - до 1000 га, максимальна сума купівлі в розстрочку - 2 млн грн, термін розстрочки - до 180 календарних днів, безоплатно, реєстрація онлайн.
  - Цифрова лізингова платформа спільно з ESKA Capital. Агро- та малі і середні підприємства з регіонів, що межують із зоною бойових дій, можуть отримати кошти або обладнання в лізинг на строк від 1 до 5 років.
- Фінтех-платформи для покращення доступу до фінансування для агро-МСБ:
  - AgriAnalytica (платформа дозволяє фермерам подавати заявки на фінансування, державну або грантову підтримку, а також покращувати фінансові аспекти діяльності господарства: бухгалтерський облік, бізнес-плани;
  - AgroApp (дозволяє подати заявку на фінансування лише за кодом ЄДРПОУ на сайті або через бота в Telegram. AgroApp отримує інші дані про фермерське господарство з понад 70 відкритих реєстрів та автоматично формує заявку);
  - Uteka.Агробізнес (єдина платформа для аналізу фінансової звітності, складання бізнес-плану, подачі заявок на фінансування через автоматизовані сервіси та отримання консультацій для агробізнесу). За підтримки Програми USAID AGRO проект передбачає компенсацію до 80% вартості послуг для підприємств, які звернуться за послугами до Аутсорсингового центру.

DFC

Корпорація США з міжнародного розвитку (DFC) за технічної підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) надала гарантію покриття кредитних ризиків у розмірі 50% або 80%, що дозволить Банку надавати кредити на підтримку та розвиток бізнесу малих та середніх підприємств, які переважно працюють у сільському господарстві та переробці сільськогосподарської продукції, з пом'якшеними вимогами до застави. Приватні компанії, які відповідають двом із наведених нижче критеріїв, мають право на отримання фінансування:

- Річний дохід - до 14,49 млн євро,
- Активи - до 14,49 млн євро,
- Кількість працівників - до 300.

Умови позики:

- Сума - до 966 040 євро,
- Термін - від 6 до 72 місяців,
- Валюта кредиту - гривня, євро, долар США,
- Цілі фінансування: основні засоби, поповнення оборотного капіталу,
- Забезпечення - гнучкий підхід, 50% або 80% стандартних вимог покриваються гарантією.

Підсумовуючи, можна сказати, що програми міжнародних організацій, які використовують зелене фінансування в Україні, дуже обмежені у своєму фокусі на секторі агробізнесу. Хоча програми USAID мали прямий фокус, вони були відносно невеликими за масштабом. Програми інших інституцій здебільшого не спрямовані безпосередньо на адаптацію аграрного сектору до кліматичних ризиків або на заходи з їх пом'якшення. Однак існуючі програми з розвитку бізнесу, енергоефективності та суміжних сфер також можуть бути використані агробізнесом. Загалом, міжнародні програми відіграють вирішальну роль у просуванні зеленого фінансування, оскільки вони допомагають фінансовим посередникам адаптуватися до впровадження зелених вимог.

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ АДАПТАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ДО ЗМІНИ КЛІМАТУ

05

Основною сферою для поширення зелених фінансів має стати приватне фінансове посередництво. Однак саме цей сегмент в Україні перебуває у складній ситуації. Хоча фінансовий сектор України має різноманітну структуру, що складається з різних типів фінансових посередників, він наразі стикається зі значними викликами через війну та фінансову кризу. Його інституційна спроможність суттєво обмежена високим рівнем ризику та тривалою стагнацією. Як наслідок, спектр привабливих фінансових інструментів та їх споживачі зосереджені лише на найприбутковіших з них. Це накладає відповідні обмеження на майбутнє поширення зеленого фінансування, зокрема в аграрному секторі.

Сільськогосподарські підприємства в Україні мають доступ до широкого спектру традиційних фінансових інструментів для задоволення своїх фінансових потреб. До них відносяться самофінансування (включаючи квазі-боргове фінансування), мікрофінансування (короткострокове, часто незабезпечене кредитування банками, кредитними спілками, фінансовими компаніями або тіншовим банкінгом), банківські кредити, лізинг, боргові цінні папери, страхування підприємницьких та фінансових ризиків, кредитні гарантії, факторинг та форвардні контракти. Хоча ці інструменти різною мірою представлені в українській нормативно-правовій базі та фінансовій практиці, довгострокова стратегія просування зеленого фінансування в аграрному секторі повинна передбачати включення зелених вимог до всіх цих інструментів.

Наразі основними джерелами фінансування аграрного сектору в Україні є власний капітал підприємств, банківські кредити, а також спеціалізовані державні та міжнародні фінансові програми. Лізингові компанії також відіграють певну роль, пропонуючи програми лізингу сільськогосподарської техніки. Однак кредитні спілки залишаються незначними гравцями на цьому ринку. Аналогічно, страхові компанії надають традиційне страхування агробізнесу, але не поспішають впроваджувати продукти, що відповідають зеленим вимогам.

Роль інших фінансових компаній у фінансуванні агробізнесу є менш зрозумілою. Офіційна статистика свідчить про обмежену участь цих компаній у фінансуванні сільського господарства. Однак, за повідомленнями, значна частина підприємств покладається на квазі-боргові інструменти, ймовірно, отримані від тіншових фінансових посередників. Опитування, проведене у 2017 році, показало, що близько 58% підприємств надають перевагу самофінансуванню перед кредитами для забезпечення достатніх фінансових ресурсів, що свідчить про значну залежність від внутрішнього фінансування та нехиль до традиційних кредитних механізмів.⁴⁶

а) Функціональна спроможність фінансового ринку

Структура фінансового ринку України має характерну особливість, яка формує його функціональний потенціал: він є переважно банківським, а комерційні банки виступають основними постачальниками фінансових послуг. У цьому відношенні фінансовий ринок України відповідає банківській моделі ЄС. Однак помітною відмінністю є значно вища частка державних банків в Україні. Понад 50% активів банківського ринку належить державі в особі *Кабінету Міністрів України (КМУ)* та *Міністерства фінансів*.

Банки стабільно утримують найбільшу частку установ та загальних активів, що підкреслює їхнє домінування у фінансовому ландшафті України (Таблиця 3). На протизагу цьому, кількість небанківських фінансових установ неухильно зменшувалася, скоротившись майже до третини від рівня 2017 року, що відображає тенденцію до консолідації в секторі. Станом на серпень 2024 року в Україні працює 62 банки із загальним обсягом чистих активів 74,4 млн євро. На державні банки припадає 53,3% цих чистих активів, що свідчить про важливу роль державних банків у фінансовій системі країни.⁴⁷

⁴⁶ Школьник, І. О. и Кривоzub, В. (2019). Сучасний стан фінансового забезпечення підприємств аграрного сектору України. Вісник Сумського державного університету. Серія "Економіка", № 4.

⁴⁷ НБУ. Статистика фінансового сектору. <https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-financial>

Таблиця 3.
Кількість та структура
активів фінансового
сектору України, 2017-
2024 роки

Джерело: НБУ

		Банки	Страховики	Кредитні спілки	Фінансові компанії
2017	Кількість	82	294	378	677
	Активи, млн євро	40	1.7	0.06	3.3
	Частка активів фінансового сектору, %.	88.6	3.8	0.1	7.1
2018	Кількість	77	281	358	940
	Активи, млн євро	43.5	2.0	0.06	4.0
	Частка активів фінансового сектору, %.	87.5	4.1	0.1	8.1
2019	Кількість	75	233	337	986
	Активи, млн євро	56.5	2.4	0.1	6.1
	Частка активів фінансового сектору, %.	86.5	3.7	0.1	9.4
2020	Кількість	73	210	322	960
	Активи, млн євро	52.7	1.9	0.06	5.4
	Частка активів фінансового сектору, %.	87.6	3.1	0.1	9.0
2021	Кількість	71	155	278	922
	Активи, млн євро	66.7	2.1	0.06	7.0
	Частка активів фінансового сектору, %.	87.7	2.8	0.1	9.2
2022	Кількість	67	128	162	760
	Активи, млн євро	60.3	1.8	0.03	6.3
	Частка активів фінансового сектору, %.	88.0	2.6	0.1	9.1
2023	Кількість	63	101	133	559
	Активи, млн євро	71.4	1.8	0.02	6.1
	Частка активів фінансового сектору, %.	89.9	2.3	0.04	7.7
2024	Кількість	61	65	104	479
	Активи, млн євро	79.6	1.7	0.03	7.2
	Частка активів фінансового сектору, %.	89.9	1.9	0.03	8,1

В умовах війни, що триває, український фондовий ринок зазнав значного зниження своєї здатності залучати фінансові ресурси. За даними *Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України (НКЦПФРУ)*, капіталізація ринку не перевищує 1% ВВП з 2017 року. Основним інструментом на фондовому ринку залишаються облігації внутрішньої державної позики, які слугують важливим джерелом фінансування державного бюджету.

Домінування банківських установ в Україні призвело до дисбалансів у загальних активах фінансового сектору та джерелах інвестиційних ресурсів в економіці. Понад 50% банківських послуг надаються державними банками, а роль *НБУ* у перерозподілі фінансових ресурсів зростає, тому держава відіграє домінуючу роль у фінансовому секторі України.

В умовах повномасштабної війни Україна отримала значний обсяг міжнародної фінансової допомоги. Ці кошти, надані міжнародними партнерами, були перераховані на банківські рахунки юридичних та фізичних осіб через бюджетні видатки. Загалом протягом 2022-2024 років приріст доступної ліквідності у фінансовому секторі України склав 109,5 млрд євро. З цієї суми щонайменше 35,7 млрд євро пройшли через банківську систему.⁴⁸ Здебільшого ці кошти перетворилися на вільну ліквідність банківської системи.

Незважаючи на монополію банківських установ на фінансових ринках України, їх відносні показники діяльності свідчать про слабку «інклюзивність» сектору. Банки обмежені у кредитуванні реального сектору економіки та демонструють обмежені зусилля щодо мобілізації вільних ресурсів населення. Відношення банківських кредитів до ВВП неухильно знижувалося з 78% наприкінці 2008 року до 14,0% на початку 2024 року, що втричі нижче, ніж в інших країнах Східної Європи. Аналогічно, співвідношення депозитів до ВВП ілюструє цю диспропорцію: у країнах, що розвиваються, цей показник становить 40%, тоді як у Єврозоні він перевищує 100%. В Україні ж станом на початок 2024 року він становить лише 17%.

Впровадження ESG у банківський сектор. Українські банки надають пріоритет енергоефективності у своїй кредитній діяльності в рамках ширших ініціатив зеленого

⁴⁸ Бублик, Є. О. (2024). Монетарна політика та кредитна підтримка економіки в умовах війни та глобальної нестабільності. *Економіка України*, (10), 27-44.

фінансування. У червні 2024 року 20 банків, які разом представляють понад 85% чистих активів банківського сектору, підписали Меморандум про взаєморозуміння щодо підтримки фінансування ініціатив з відновлення енергії. Згідно з опитуванням, проведеним *Національним банком України* (ці банки отримали 1 975 кредитних заявок від бізнесу на проекти з відновлення енергетичної інфраструктури в період з 1 червня по 1 вересня 2024 року на загальну суму 1,1 млрд євро. Станом на серпень 2024 року було схвалено кредитних заявок на суму 140,1 млн євро, включаючи вже підписані договори та ті, що готуються до підписання. Валовий портфель кредитів, безпосередньо пов'язаних з енергетичними потребами юридичних осіб, станом на серпень 2024 року становив 23,6 млн євро⁴⁹

Інтеграція принципів ESG в Україні перебуває на початковій стадії, але має значний потенціал завдяки узгодженим зусиллям уряду, міжнародних організацій та банківських установ. Тим не менш, існує низка викликів, серед яких нестача кваліфікованих фахівців, низький рівень обізнаності клієнтів та негативні наслідки війни, що триває. На більш оптимістичній ноті, розвиток корпоративної культури, партнерства з міжнародними організаціями та прагнення відповідати європейським стандартам створюють сприятливе середовище для прогресу у впровадженні ESG.

Стан впровадження ESG в українських фінансових установах характеризується наступним:

1) *Корпоративне управління як основа*: Ефективна інтеграція ESG вимагає фундаментальних змін у корпоративній культурі. *НБУ* відіграв ключову роль у зміцненні корпоративного управління в банках, заклавши підґрунтя для впровадження принципів ESG. Основні віхи включають:

2021 Ініціативи:

- a. Затвердження Політики сталого фінансового розвитку (2021-2025), яка визначає стратегічні цілі інтеграції ESG.
- b. Членство в Мережі сталого банкінгу, що наближає Україну до світових стандартів сталого фінансування.
- c. Співпраця з Міжнародною фінансовою корпорацією (*МФК*) з метою просування ініціатив зеленого фінансування в Україні.

2024 Досягнення:

- a. Підписання Меморандуму про взаєморозуміння з Європейським банком реконструкції та розвитку (*ЄБРР*) щодо підтримки фінансової інклюзії та реінтеграції ветеранів війни.
  - b. Затвердження Методичних рекомендацій щодо інклюзивних фінансових послуг, спрямованих на підвищення доступності в українських фінансових установах.
- 2) *Початковий розвиток практик ESG*: Українські державні установи, що підтримують підприємництво, а також іноземні та державні банки стають ключовими амбасадорами ESG. Серед помітних прикладів можна назвати такі:

Ощадбанк:

- a. У 2023 році розпочали інтеграцію принципів ESG у відділі обслуговування МСП завдяки співпраці зі *Sparkassenstiftung*.
- b. У 2024 році ESG-оцінки були включені до процесів збору документів та кредитного моніторингу в проектах за участі *Sparkassenstiftung*, *ЄБРР*, *ЄІБ* та *ФРП*.

Укргазбанк:

- a. Підписав угоду з *МФК* у 2016 році з метою розвитку зеленого економічного потенціалу України.
- b. Прийняв Політику екологічної та соціальної відповідальності у 2018 році.

Райффайзен Банк в Україні: з 2023 року збирає дані ESG з анкет та зовнішніх джерел для оцінки кредитоспроможності та інвестиційних ризиків.

⁴⁹ НБУ. За три місяці банки схвалили кредитні заявки на проекти з відновлення енергетичної інфраструктури на 140 млн євро - результати опитування банків. 6 вересня 2024 року. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-za-tri-misyatsi-shvalili-zayavki-na-kredituvannya-proyektiv-iz-vidnovlennya-energetichnoyi-infrastrukturi-na-58-mlrd-grn--rezultati-opituvannya-bankiv>.

ОТП Банк в Україні: впровадив систему управління ESG у 2021 році, узгоджуючи її з більш широкою стратегією *OTP Group*.

Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві: діє відповідно до встановленої Політики екологічної та соціальної відповідальності для фінансових установ-партнерів.

Фонд розвитку підприємництва: застосовує систему екологічного та соціального управління у своїй діяльності.

3) Нестача експертів з ESG: брак кваліфікованих фахівців з ESG підкреслює необхідність спеціального навчання, програм сертифікації та формування професійної спільноти для підтримки інтеграції ESG.

4) Виклики, спричинені війною: війна висунула нові пріоритети ESG, такі як реінтеграція ветеранів. Наприклад, *Ощадбанк* запустив програму розвитку бізнесу для ветеранів та реструктуризував свої відділення з урахуванням їхніх особливих потреб.

5) Підтримка міжнародних донорів та партнерів: міжнародні організації відіграють вирішальну роль у просуванні ініціатив ESG через програми розподілу ризиків та доступні кредитні лінії.

6) Зростання ролі аудиторських компаній у впровадженні ESG:

KPMG в Україні: запустила послугу експрес-діагностики ESG.

Deloitte: ініціювала проект «Глава нуль Україна та Кавказ», спрямований на управління зміною клімату.

EY: надає послуги з оцінки ESG-ризиків, стратегій декарбонізації та нефінансової звітності.

7) Зростання попиту на фінансові продукти ESG: компанії, які впроваджують принципи ESG, часто отримують фінансові стимули, наприклад, знижені кредитні ставки. Однак багато банківських клієнтів не знають про потенційні переваги цих стандартів.

8) *Регуляторний вплив ЄС:* регуляторний ландшафт ЄС формує систему нефінансової звітності в Україні, керуючись ключовими директивами та положеннями, такими як Директива про нефінансову звітність, Положення про розкриття інформації щодо сталого фінансування, Регламент ЄС про таксономію, Директива про корпоративну звітність зі сталого розвитку, Директива про комплексну перевірку корпоративної звітності зі сталого розвитку, Стандарт ЄС щодо зелених облігацій та Регламент про рейтингову діяльність у сфері ESG.

Загалом, існуючі проблеми у впровадженні ESG в Україні полягають у наступному:

- *Методологія:* лідерство держави та підтримка міжнародних фінансових інституцій є важливими для впровадження ESG у фінансовому секторі;
- *Партнерства:* фінансові установи повинні інтегрувати ESG у власну діяльність, перш ніж впроваджувати їх зі своїми партнерами та клієнтами.

Загальна схема впровадження ESG в українських фінансових установах виглядає наступним чином:

- консультації з міжнародними фінансовими організаціями та українськими бізнес-партнерами: це забезпечує доступ до найкращих практик оцінки ESG-ризиків;
- включення ESG у внутрішні методології та розробка анкет для позичальників: це створює адаптовану методологію для оцінки ESG-ризиків;
- Інтеграція ESG у кредитний скоринг та аудит відповідності ESG.

Загалом, для впровадження ефективних практик ESG в Україні необхідна співпраця між державними, приватними та міжнародними організаціями, а також комплексні освітні ініціативи, спрямовані на просування культури сталого розвитку. Чим швидше банки та компанії перейдуть на принципи ESG, тим більше у них шансів отримати конкурентну перевагу на світовому ринку, залучити інвестиції та відіграти життєво важливу роль у сталому економічному відновленні України.

б) Зелені облігації

Зелені облігації покликані стати ключовим інструментом зеленого фінансування у глобальному масштабі. Починаючи з 2021 року, щорічний обсяг випуску зелених

облігацій в ЄС перевищив 200 млрд євро. Станом на 2023 рік загальний обсяг непогашених зелених облігацій досяг 781 млрд євро (зелених кредитів - 908 млрд євро).⁵⁰

Однак в Україні ринок зелених облігацій наразі перебуває на етапі свого початкового розвитку. Зокрема, у липні 2021 року набув чинності Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», який визначає запровадження зелених облігацій як окремої категорії цінних паперів та встановлює правила для учасників ринку. Відповідно до статті 18 цього Закону, зелені облігації – це облігації, випуск та умови розміщення яких передбачають використання залучених коштів виключно для фінансування екологічних програм або окремого їх етапу.⁵¹

Законодавство про зелені облігації в Україні має низку відмінностей від нормативно-правової бази, прийнятої в ЄС (Додаток II). У лютому 2022 року було схвалено Концепцію запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні, а також план заходів щодо приведення українського ринку зелених облігацій у відповідність до міжнародних стандартів. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів», прийнятий 19 червня 2020 року, став ключовим у регулюванні цього ринку.

НКЦПФРУ відіграла центральну роль у розвитку ринку зелених облігацій. Вона затвердила додаток до Кодексу корпоративного управління та видала рекомендації щодо реалізації або фінансування екологічних проектів через випуск зелених облігацій. Рекомендації НКЦПФРУ щодо звітності про вплив на навколишнє середовище за зеленими облігаціями ґрунтуються на комплексному наборі законодавчих та міжнародних стандартів, серед яких 1) Закони України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», «Про оцінку впливу на довкілля», «Про відходи», «Про управління відходами». 2) Рекомендації НКЦПФРУ щодо реалізації або фінансування екологічних проектів шляхом випуску зелених облігацій. 3) кліматичні документи ООН. 4) документи Європейського Союзу (Європейський стандарт зелених облігацій, Стратегія фінансування переходу до сталого економіки, Директива з енергоефективності). 5) ІСМА - Узгоджена структура звітування про вплив (червень 2023). 6) IFC - Рамкова угода щодо зелених облігацій; 7) документи МБРР щодо зелених облігацій.⁵²

Слід зазначити, що Концепція запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні не розроблена як комплексний інструмент фінансування зеленого переходу всієї економіки. Натомість, основна увага в ній зосереджена на випуску зелених облігацій для вирішення проблеми енергоемності національної економіки. Тим не менш, Концепція окреслює ключові заходи для створення ринку зелених облігацій, в тому числі:

- а) розробка таксономії, що включає метрики для екологічних проектів відповідно до міжнародних критеріїв і стандартів;
- б) запровадження національних норм і правил для емітентів зелених облігацій, включаючи вимоги до розкриття інформації та стандарти звітності;
- в) встановлення режиму акредитації для зовнішніх верифікаторів та оцінювачів зелених облігацій;
- г) створення стимулів для розвитку ринку зелених облігацій та, за необхідності, розробка відповідної законодавчої бази.

Наразі ці заходи ще не повністю реалізовані. Триває підготовка до приведення їх у відповідність до чинного зеленого законодавства ЄС. Така адаптація вимагає дотримання чотирьох фундаментальних принципів зелених облігацій, забезпечення їхньої відповідності найкращим міжнародним практикам та сприяння розвитку надійної екосистеми зелених фінансів в Україні (Таблиця 4).

⁵⁰ Платформа зі сталого фінансування (2025). Фінансування чистого та конкурентного переходу. Моніторинг потоків капіталу до сталих інвестицій. Отримано з https://finance.ec.europa.eu/document/download/87c48ab4-34d2-4cd7-997e-efc1310e62c5_en?filename=250311-sustainable-finance-platform-report-capital-flows_en.pdf.

⁵¹ Ініціатива кліматичних облігацій. Отримано з <https://www.climatebonds.net>.

⁵² Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Презентація "Звітуємо про вплив на довкілля проектів зелених облігацій". Вебінар НКЦПФР - IFC. 25 квітня 2024 року. <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=20943446>.

Таблиця 4.
Ключові принципи
зелених облігацій та їх
характеристики

Джерело ^{53,54}

Принцип	Що це включає в себе
Використання коштів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кошти використовуються виключно на реалізацію зелених проектів. 2. Необхідно довести, що проект або його частина матиме екологічні переваги. 3. Оцінка проекту має бути якісною і, за можливості, кількісною. 4. Напрямки реалізації повинні бути повністю описані в документації про випуск зелених облігацій
Оцінка та відбір проектів	<p>Інвестору повинна бути надана інформація про:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Позитивний вплив проекту на навколишнє середовище. 2. Процедури визначення проекту як екологічно чистого. 3. Визначення потенційних екологічних і соціальних ризиків та процедур управління ними. 4. Проведену незалежну зовнішню оцінку проекту.
Управління коштами	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кошти, отримані від розміщення зелених облігацій, обліковуються емітентом окремо (окремі рахунки тощо). 2. Спосіб ведення окремого обліку повинен бути закріплений у внутрішніх документах емітента. 3. Емітент повинен повідомити інвестора про заплановані інструменти тимчасового розміщення невикористаних коштів. 4. Залучення аудитора або іншої незалежної особи для перевірки методів відстеження та використання коштів, отриманих від випуску зелених облігацій.
Звітність	<ol style="list-style-type: none"> 1. Емітенти щорічно готують звіти з актуальною інформацією про використання коштів та погашення облігацій. 2. Звіт містить перелік проектів на які були виділені кошти та їх суми, короткий опис проектів та очікуваний вплив від їх реалізації. 3. Якщо є комерційна таємниця, інформація про проекти повинна надаватися в узагальненому вигляді або на основі всього портфоліо (наприклад, у відсотках від основного портфоліо). 4. Рекомендується розкрити якісні та кількісні показники проекту, а також основні методології відстеження кількісного ефекту. 5. Добровільне застосування стандартів, спрямованих на встановлення єдиних принципів звітності.

Окрім стандартів ЄС щодо зелених облігацій, такі стандарти мають Міжнародна асоціація ринків капіталу (*ICMA*), Асоціація країн Південно-Східної Азії (*ACEAN*), Китай та Велика Британія відповідно.

Стандарти зелених облігацій Міжнародної асоціації ринків капіталу (*ICMA*). Ці стандарти були оновлені у 2021 році. Зокрема, розширено вимоги до прозорості розкриття інформації. Визначено, що зовнішній аудит має проводитися відповідно до рекомендацій *ICMA* та бути доступним не лише для інвесторів, а й для всіх зацікавлених осіб. Принципи Стандартів *ICMA* не визначають поняття зелених облігацій, але мають перелік широкого спектру застосувань, серед яких енергетика, будівництво; транспорт; водні ресурси; стічні води та контроль викидів; земельні та лісові ресурси; сільське господарство; промисловість; інформаційні технології тощо.

У Великій Британії уряд розробив Концепцію екологічно чистого фінансування у 2021 році, а також працює над Таксономією Великої Британії. Великобританія має намір випустити зелені державні цінні папери та роздрібні зелені ощадні облігації для фінансування зелених проектів. Практика випуску таких цінних паперів вже має місце. У жовтні 2021 року емітентом цих цінних паперів стала британська державна організація роздрібних заощаджень *National Savings and Investments (NS&I)*.

Загалом, стандарти, що застосовуються в Китаї, Великобританії, країнах *ACEAN* та інших національних юрисдикціях, відповідають стандартам *ICMA (Міжнародної асоціації ринків капіталу)*. Слід зазначити, що стандарти Міжнародної асоціації ринків капіталу мають рекомендаційний характер і не є обов'язковими до виконання. Тоді як національні стандарти мають суворіші вимоги.

Створення нормативно-правових передумов для формування ринку зелених облігацій в Україні дозволить їй досягти низки конкурентних переваг на світовому фінансовому ринку та заявити про свою позицію щодо екологічного фінансування. Крім того, зелені облігації можуть стати одним із джерел допомоги у відновленні міст після війни, відіграючи значну роль у цьому відновленні завдяки мультиплікативному ефекту.

⁵³ Дубко С. (2020). Звіт про Методологічні засади оцінки відповідності критеріям зелених облігацій.

⁵⁴ Принципи зеленого кредитування. Підтримка екологічно сталої економічної діяльності (2021).

Незважаючи на цей законодавчий прогрес, на практиці в Україні не було випущено жодних зелених облігацій, які б відповідали міжнародним стандартам. Єдині випадки випуску українських зелених облігацій були на міжнародному ринку: у 2021 році *ДТЕК ВДЕ* випустив 325 млн євро на 5 років з дохідністю 8,5% на Ірландській фондовій біржі, а НЕК «Укренерго» розмістила зелені облігації на 825 млн доларів США на 5 років з дохідністю 8,5% на Німецькій фондовій біржі та на 825 млн доларів США на 5 років з дохідністю 6,9%.⁵⁵

Таким чином, *НКЦПФРУ* досягла значних успіхів у створенні основи для випуску облігацій, пов'язаних зі сталим розвитком, проте жодна українська фондова біржа ще не випустила жодної зеленої облігації, яка б відповідала міжнародним стандартам. Це насамперед пов'язано з відсутністю акредитованих зовнішніх верифікаторів для випуску зелених облігацій.

До основних перешкод, що стримують активне поширення зелених облігацій в Україні, належать, зокрема, недостатній рівень обізнаності інвесторів щодо переваг зелених облігацій та існуючої міжнародної практики використання цього фінансового інструменту; високі транзакційні витрати на виконання вимог зеленої облігації (перевірка статусу зеленої облігації та моніторинг використання прибутку емітентами на зелені цілі здебільшого здійснюються провайдерами «других думок» або третіми особами; на деяких ринках відносно високі витрати на отримання «другої думки» або гарантії від третьої особи є перешкодою для невеликих емітентів); Труднощі виходу міжнародних інвесторів на місцеві ринки (однією з проблем є різниця у визначеннях зелених облігацій та вимогах до розкриття інформації на певних ринках; ця різниця може призвести до збільшення транзакційних витрат, оскільки облігації, визнані зеленими на одному ринку, можуть не бути автоматично визнані такими провідним іноземним інвестором); невелика кількість інституційних зелених інвесторів (на деяких місцевих або регіональних ринках у зелені облігації інвестують в основному внутрішні інвестори).

в) Банківські кредити

Кредитування аграрного сектору українськими банками стикається з різними ризиками, пов'язаними з безпековою ситуацією, макроекономічною нестабільністю та обмеженням впровадження ESG. Впровадження ESG у сільськогосподарське кредитування має важливе значення для українських фермерів, які прагнуть отримати доступ до європейського ринку. Однак ці стандарти можуть знизити прибутковість виробництва, що потенційно може призвести до необхідності додаткових державних субсидій для фермерів для дотримання рекомендацій ESG. Враховуючи, що європейський агробізнес процвітає завдяки субсидіям⁵⁶, відсутність подібних механізмів підтримки в Україні може поставити українських фермерів у не вигідне конкурентне становище.

Українські фермери в першу чергу потребують кредитів на поповнення обігових коштів. Однак, зважаючи на зростання облікової ставки, більшість сільськогосподарських підприємств вважають банківські відсоткові ставки невідомими. Державна програма «Доступні кредити 5-7-9» залишається єдиним ефективним рішенням. Водночас, п'ятирічна тривалість програми накладає обмеження на можливості довгострокового кредитування.

Хоча українські банки наразі роблять акцент на фінансуванні енергетичних проектів як основному напрямі своєї зеленої фінансової діяльності, вони також спрямовують своє зелене банківське фінансування на банківське кредитування сільського господарства, що охоплює органічне виробництво, стале зрошення земель та ініціативи з біорізноманіття. Обговорюючи сільськогосподарські підприємства, важливо зазначити, що *НБУ* класифікує позичальників за різними групами підприємств у своїй статистиці щодо кредитної діяльності фінансових установ, поділяючи підприємства на великі, середні, малі (крім мікропідприємств) та мікропідприємства (а) з річним доходом від 0,5 млн євро до 2 млн євро, б) з річним доходом від 0,05 млн євро до 0,5 млн євро, в) з річним доходом до 0,05 млн євро)⁵⁷. *НБУ* класифікує підприємства відповідно до сегментації суб'єктів господарювання, визначеної *Господарським*

⁵⁵ Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. <https://www.nssmc.gov.ua/>

⁵⁶ Пассаро, Ф., Пуліді, М., Коппенолле, М. (2024). Перепрофілювання субсидій ЄС для ефективного переходу агропродовольчої системи до чистого нуля. Аналітичний документ Ініціативи кліматичних облігацій. Отримано з https://www.climatebonds.net/files/reports/cbi_eu_subsidies_2024.pdf.

⁵⁷ НБУ. Статистика фінансового сектору. <https://bank.gov.ua/en/statistic/sector-financial>.

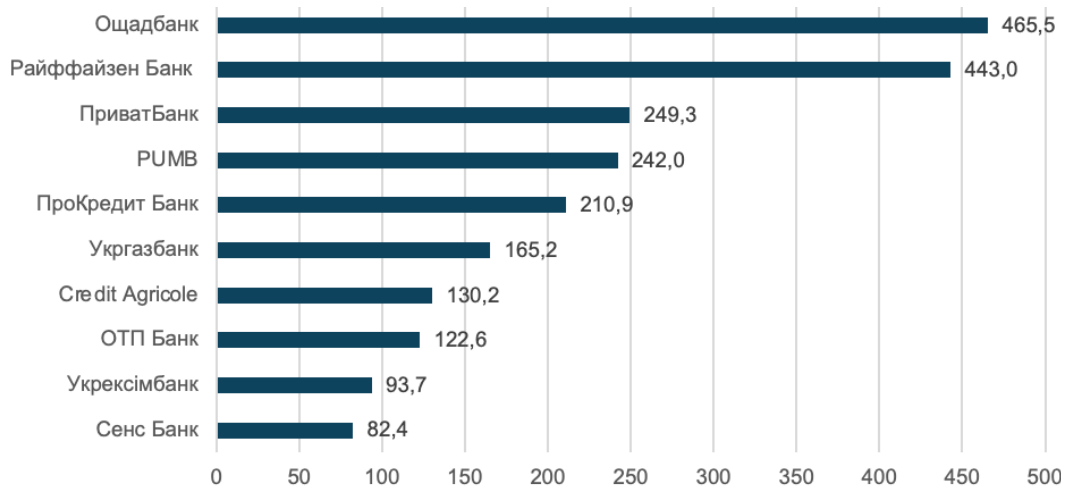
кодексом України, який класифікує суб'єктів господарювання залежно від кількості працівників та річного доходу від будь-якої господарської діяльності.⁵⁸

Станом на 1 серпня 2024 року загальний кредитний портфель банків нефінансовим корпораціям становив 18,7 млрд євро, з них 2,8 млрд євро - позичальникам, які працюють у сільському, лісовому та рибному господарстві.⁵⁹ Таким чином, можна констатувати, що частка кредитного портфеля банків, наданого сільськогосподарським виробникам, становить 15,2% від кредитного портфеля банківської системи. Відповідно, можна стверджувати, що галузь посідає 3 місце серед лідерів кредитного ринку після оптової та роздрібної торгівлі (37,9% кредитного портфеля) та переробної промисловості (16,9%).

Що стосується кредитування аграрного сектору, то ця сфера є дуже прибутковою і водночас висококонцентрованою - понад 80% кредитів аграрному сектору припадає на 10 найбільших банків (рис. 6).

Рис. 6
Топ-10 банків-кредиторів аграрного бізнесу в Україні у 2024 році (млн євро)

Джерело:
Національний банк України

Як бачимо, ТОП-10 сільськогосподарських кредиторів складається з 5 державних банків, 4 іноземних банків і лише одного приватного українського банку.

Окрім кредитів, банки наразі пропонують широкий спектр партнерських програм для придбання нової техніки, наприклад, комбайнів, тракторів, причіпних агрегатів чи зерновозів. Банки тісно співпрацюють з постачальниками насіння та засобів захисту рослин і разом укладають угоди, які дозволяють фермерам та іншим агровиробникам отримати відстрочку платежу. Поза програмами ринкові ставки банків становлять 15-25%, а перший внесок на придбання техніки - 25-30%.

Загалом банківський сектор України складається з семи провідних установ, які, за експертними оцінками, можна віднести до категорії зелених банків. Це АТ «Укрексімбанк», АТ «ПроКредит Банк», АБ «Укргазбанк», АТ «Райффайзен Банк», АТ «Ощадбанк», АТ АКБ «Львів» та АТ КБ «ПриватБанк».

ПАТ АБ «Укргазбанк»

Державний АБ «Укргазбанк» позиціонує себе як зелений банк і надає фінансування для проектів у сфері чистої енергетики, енергоефективності та енергопостачання, а також скорочення викидів парникових газів. Ставши драйвером зеленого фінансування та розвитку екологічної свідомості в Україні, АБ «Укргазбанк» сформував 35% кредитного портфелю за рахунок еко-проектів, спрямованих на відновлення енергії та енергоефективну модернізацію. У 2023 році портфель проектів сталого розвитку АБ «Укргазбанк» збільшився на 11,6 млн євро. Загалом, починаючи з 2016 року,⁶⁰ банк реалізував понад 900 масштабних проектів зі сталого розвитку. Банк є однією з перших фінансових установ в Україні, яка впроваджує міжнародні стандарти у сфері екології, соціальної відповідальності та корпоративного управління (ESG) та дотримується еко-стратегії, що доводить успішність, популярність та ефективність зеленого банкінгу в Україні.

⁵⁸ Господарський кодекс України. ст. 55. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

⁵⁹ Кредити, надані депозитними корпораціями (крім НБУ). 3.3.4.5. Кредити, надані нефінансовим корпораціям, за видами економічної діяльності, валютою та строками погашення ВЗЯТО 3: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.

⁶⁰ Укргазбанк. Звіт про сталий розвиток. Офіційний сайт. Отримано з: https://www.ukrgasbank.com/upload/file/ugb_annualreport_2023.pdf

Програма «Фінансування сільськогосподарських товаровиробників з наданням гарантій на портфельній основі Фонду часткового гарантування кредитів в сільському господарстві».

- *Позичальники* - мікро-, малі та середні підприємства, фізичні особи-підприємці, які займаються виробництвом сільськогосподарської продукції та відповідають визначенню мікро-, малих та середніх підприємств відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», які мають у власності та/або користуванні земельні ділянки сільськогосподарського призначення площею не більше 500 гектарів (за даними групи пов'язаних контрагентів), у тому числі земельні ділянки, придбані за рахунок коштів, отриманих у кредит, зареєстровані в
- *Мета кредиту* - поповнення обігових коштів, інвестиційні цілі (придбання або ремонт основних засобів, у тому числі сільськогосподарської техніки та комерційних приміщень, для приведення їх у відповідність до сучасних екологічних стандартів та покращення умов праці та безпеки), придбання земельних ділянок (якщо кредит надається для придбання земельних ділянок сільськогосподарського призначення, Фонд надає гарантії лише за умови, що такі земельні ділянки перебувають у заставі у кредитодавця),
- *Строк кредитування* - до 3 років для поповнення обігових коштів, до 7 років для інвестиційних кредитів, до 10 років для придбання сільськогосподарської землі,
- *Сума кредиту* - до 0,7 млн євро (для суб'єкта господарювання та групи пов'язаних компаній (GRC)),
- *Відсоткова ставка* - від 3% річних - залежно від обраної кредитної програми,
- *Комісія за надання та обслуговування* - відповідно до обраної кредитної програми та додатково 0,5% від суми гарантії Фонду,
- *Забезпечення кредиту* - будь-яка прийнятна застава (майно, особисте зобов'язання тощо), що покриває частину боргу позичальника, не гарантовану Фондом. Часткова гарантія Фонду покриває 50% основних зобов'язань за кредитами.

Кредити на придбання сонячних електростанцій та теплових насосів - на придбання та встановлення сонячних електростанцій (*СЕС*), теплових насосів (*ТН*), вітрової електростанції (*ВЕС*), комбінованих вітро-сонячних генеруючих систем (*КВСС*). Кредит покриває як повноцінний проект (розробка проектної документації, придбання обладнання/матеріалів, монтаж *СЕС/ВЕС/ТН/КВСС* тощо), так і придбання обладнання/матеріалів, які передаються в заставу окремо.

- *Сума кредиту* - на придбання сонячної електростанції/вітряної електростанції/теплоелектроцентралі - від 24,3 до 24 300 євро; на придбання резервуару для пічного опалення - від 24,3 до 6 065 євро,
- *Процентна ставка* - програма «Еко Енергія» (стандартні умови) - 23,5% річних, програма «Еко Енергія Проста» - до 20,99% річних,
- *Мінімальний перший внесок* - 15% від вартості придбання та встановлення *СЕС/ТН* (з ПДВ), 25% від вартості придбання та встановлення *КВСС* (з ПДВ), 30% від вартості придбання та встановлення *ВЕС* (з ПДВ),
- *Погашення кредиту та відсотків* - рівними частинами (щомісяця рівними сумами),
- *Забезпечення* - застава обладнання/матеріалів *СЕС/ВЕС/ТЕС/ТН/СВЕС*,
- *Плата за додаткові та/або супутні послуги, що надаються Банком* - внесення відомостей про обтяження рухомого майна до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно - 17,6 євро (в т.ч. ПДВ); переказ кредитних коштів (одноразово) - 4,5% від суми переказу (суми кредиту),
- *Одноразова комісія* - 0,5% від суми кредиту,
- *Страховання майна* - в акредитованих банком страхових компаніях орієнтовний розмір страхового тарифу становить 2,36% від вартості майна.

Кредит для МСП на будівництво сонячних електростанцій (*СЕС*)

- *Мета кредиту* - будівництво сонячних електростанцій потужністю до 150 кВт для

власного споживання,

- Сума кредиту становить до 0,85 млн євро,
- Відсоткова ставка - в рамках державної програми «Доступні кредити 5-7-9%»,
- Термін - до 4 років,
- Власний внесок - від 30% вартості сонячної електростанції,
- Партнерство - кредитування тільки у співпраці з акредитованими партнерами.

АТ «ПриватБанк»

Кредитна лінія «Агросезон».

- Тип кредиту - відновлювальна кредитна лінія/строковий кредит,
- Термін - до березня 2025 року,
- Сума - від 4 700 євро,
- Ставка - за умови участі в програмі «Доступні кредити 5-7-9%» - стандартні умови, 13% річних, за винятком 3% річних для бізнесу, що працює в зоні підвищеного військового ризику, для клієнтів з виручкою до 0,73 млн євро: UIRD 3 млн + 6%, для клієнтів з виручкою від 0,73 млн євро до 7,3 млн євро: UIRD 3 млн + 5%, для клієнтів з доходом понад 7,3 млн євро: UIRD 3 млн + 3%,
- Комісія - до 1,5% для кредитів без твердої застави,
- Застава - кредит частково забезпечений порукою,
- Додаткове забезпечення - 50% гарантія + 50% покривається твердою заставою з коефіцієнтом покриття 1,5, можливий беззаставний кредит (без твердої застави з частковим покриттям гарантіями): 50% або 80% покриття гарантіями; порука власника,
- Страхування - на строк дії кредиту згідно з тарифами акредитованої банком страхової компанії.

Кредит на придбання основних засобів для агробізнесу.

- Сума - від 0,1 млн євро до 15 млн євро,
- Термін - до 5 років,
- Ставка за умовами програми «Доступні кредити 5-7-9%» - для клієнтів з річною виручкою до 10 млн євро (в еквіваленті): 7% річних з можливістю зниження до 5% річних за умови створення нових робочих місць, для клієнтів з річною виручкою понад 10 млн євро (в еквіваленті) - 9% річних з можливістю зниження до 7% річних за умови створення нових робочих місць,
- Стандартна ставка для клієнтів з доходом до 0,73 млн. євро: UIRD⁶¹ 3 млн + 6%, для клієнтів з доходом від 0,73 млн євро до 7,3 млн євро: UIRD 3 млн + 5%, для клієнтів з доходами понад 7,3 млн євро: UIRD 3 млн + 3%.
- Перший внесок - від 20% від вартості покупки.

Кредит на енергонезалежність - додаткові кошти на придбання систем генерації електроенергії, фінансування для підприємців та юридичних осіб на придбання обладнання для забезпечення безперебійної роботи енергосистеми: електрогенератори, джерела безперебійного живлення, сонячні та газопоршневі електростанції, твердопаливні котли тощо.

Мікробізнес, малий бізнес

- Сума - до 0,024 млн євро,
- Термін - від 12 до 24 місяців,
- Ставка – «Доступні кредити 5-7-9%»: мікро- та малий бізнес - 7%,
- Перший внесок - від 10% від вартості обладнання,
- Комісія - 0,
- Застава - без застави.

⁶¹ UIRD – Український індекс ставок по депозитам.

Мікро, малий, середній та корпоративний бізнес

- Сума - 0,024-0,24 млн євро,
- Строк - до 60 місяців,
- Ставка – «Доступні кредити 5-7-9%»: мікро- та малий бізнес - 7%, середній та корпоративний бізнес - 9%,
- Перший внесок - від 20% від вартості обладнання,
- Комісія - 0,
- Застава - придбане обладнання.

АТ «Укрексімбанк»

Проект Європейського інвестиційного банку на підтримку створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС.

19 грудня 2016 року Публічне акціонерне товариство «Державний експортно-імпорتنний банк України» та Європейський інвестиційний банк (ЄІБ) підписали угоду про фінансування на суму 260 млн євро для підтримки приватного сектору в реалізації принципів, викладених в Угоді про асоціацію та поглиблену і всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ) між Україною та Європейським Союзом (ЄС). Середньо- та довгострокові кредитні кошти Проекту спрямовані на фінансування розвитку бізнесу в Україні, посилення позицій українських підприємств у міжнародній торгівлі, енергоефективності та відновлюваній енергетиці, а також охорону навколишнього середовища.

Наступні типи субпозичальників мають право брати участь у Проекті:

- Малі та середні підприємства (МСП) з кількістю працівників до 250 осіб;
- компанії середньої капіталізації (КСК) - з кількістю працівників від 250 до 3000 осіб;
- підприємства приватного сектору (не МСП або ТНК) з кількістю працівників понад 3000 осіб.
- Умови позики:
- МСП, КСК - не більше 25 млн євро (фінансування ЄІБ - до 100% вартості проекту, але не більше 12,5 млн євро),
- КПФ - 25-50 млн. євро (фінансування ЄІБ - до 50% вартості проекту, але не більше 25 млн. євро),
- Підприємства приватного сектору - від 40 000 до 50 млн євро (фінансування ЄІБ - до 50% вартості проекту, але не більше еквіваленту 25 млн євро).

Умовою фінансування в рамках Проекту є дотримання субпозичальниками вимог дотримання природоохоронного законодавства України та Європейського Союзу, опублікованих на веб-сайті ЄІБ⁶²

Укрексімбанк входить до п'ятірки найактивніших банків-кредиторів за обсягами кредитування агросектору. Враховуючи перспективи розвитку аграрного сектору в цілому, а також те, що малий та середній бізнес є основою розвитку цього сегменту економіки та має найбільші перспективи розвитку, банк пропонує декілька банківських продуктів для суб'єктів господарювання аграрного сектору, зокрема, агрокредит «Інвестиційний», агрокредит «Сільгосптехніка» та агрокредит «Відновлювальний».

Аграрний кредит «Інвестиційний».

- Мета кредиту - фінансування основних засобів для використання у господарській діяльності. Нерухомість: агропромислові комплекси, господарські будівлі та споруди, елеватори (обладнання для зберігання або сушіння сільськогосподарської продукції), включаючи земельні ділянки, на яких вони розташовані; земельні ділянки (несільськогосподарського призначення) для будівництва агропромислових комплексів, господарських будівель та споруд. Тваринництво: тварини, які будуть обліковуватися на рахунках основних засобів протягом строку дії кредиту. Рослинництво/садівництво: багаторічні насадження, які будуть обліковуватися на рахунках основних засобів протягом строку дії кредиту. Корпоративні права,

⁶² https://www.eib.org/attachments/strategies/eib_statement_esps_en.pdf.

- *Строк* - нерухомість, корпоративні права - до 60 місяців; інші інвестиційні цілі - до 36 місяців,
- *Перший внесок* - від 30%,
- *Забезпечення кредиту* - ліквідне майно.

Аграрний кредит «Сільгосптехніка».

- *Мета кредиту* - придбання сільськогосподарської техніки та обладнання для використання у господарській діяльності: нової сільськогосподарської техніки; сільськогосподарської техніки, що була у використанні, виробленої в Україні та/або країнах СНД, зі строком експлуатації до 3 років на дату укладення кредитного договору; сільськогосподарської техніки, виробленої в інших країнах, зі строком експлуатації до 5 років,
- *Строк* - у разі фінансування: нової сільськогосподарської техніки іноземного виробництва - до 7 років (крім сільськогосподарської техніки країн СНД); іншої сільськогосподарської техніки - до 5 років,
- *Перший внесок* - 15% або більше для нової сільськогосподарської техніки; 20% або більше для іншої сільськогосподарської техніки,
- *Забезпечення кредиту* - ліквідне майно.

Агрокредит «Оборотний».

- *Мета кредиту* - покриття витрат, пов'язаних з господарською діяльністю (посів, посадка, придбання матеріалів, біологічних активів, сировини, паливно-мастильних матеріалів, ремонтні роботи, збирання врожаю, реалізація, витрати на оплату праці та інші поточні витрати): на розвиток рослинництва; на розвиток тваринництва,
- *Строк* - до 12 місяців. При фінансуванні рослинництва строк може бути подовжено до 18 місяців,
- *Перший внесок* не потрібен,
- *Кредит* під заставу ліквідного майна.

АТ «Райффайзен Банк»

З червня 2024 року для малого бізнесу, який зацікавлений у будівництві сонячних електростанцій, придбанні електромобілів або встановленні зарядних станцій, розпочато видачу беззаставних зелених кредитів. Як фізичні особи-підприємці, так і юридичні особи мають право на фінансування до 80% витрат на обладнання та монтаж. Умови кредитування наступні (станом на серпень 2024 року): а) сума кредиту може сягати до 0,2 млн євро, б) термін погашення - від 24 місяців, в) відсоткова ставка фіксована на рівні 17-19% річних, г) додаткові комісії відсутні.⁶³

Станом на кінець 2023 року портфель зелених кредитів у *Райффайзен Банку* вже сягнув 3% кредитного портфеля для корпоративного бізнесу. Він охоплює фінансування проєктів відновлюваної енергетики, угод, пов'язаних з біорізноманіттям, підтримкою органічного виробництва, зеленого будівництва та соціальних проєктів⁶⁴. Станом на травень 2024 року банк надав 36 млн євро кредитів для зеленого бізнесу, таким чином пропонуючи підтримку різноманітним ініціативам, серед яких розвиток сонячних електростанцій, виробництво сонячних панелей, створення біогазових та біометанових установок, котелень на біопаливі та реалізація енергоефективних проєктів⁶⁵. З 2023 року *Райффайзен Банк* тісно співпрацює з клієнтами щодо збору нефінансових даних під час оцінки кредитоспроможності та інвестиційних ризиків клієнтів. Банк збирає ESG-дані, використовуючи клієнтські анкети та зовнішні джерела, такі як звіти клієнтів зі сталого розвитку, екологічні аудити та аналітичні платформи.⁶⁶

⁶³ *Райффайзен Банк* Аваль. Райф підтримує енергонезалежність бізнесу кредитами на СЕС та електромобілі. 28 травня 2014 року. <https://raiffeisen.ua/news/>.

⁶⁴ *Райффайзен Банк* Аваль. Звіт про управління за 2023 рік. <https://raiffeisen.ua/storage/files/raiffeisen-bank-consolidated-23fsu-isa-with-signatures.pdf>.

⁶⁵ *Райффайзен Банк* Аваль. Райф підтримує енергонезалежність бізнесу кредитами на СЕС та електромобілі. 28 травня 2014 року. <https://raiffeisen.ua/news/>.

⁶⁶ Олена Михайличенко, керівник департаменту сталого розвитку *Райффайзен Банку* Україна. Еволюція прозорості: як ESG-дані змінюють бізнес. 15 серпня 2024 року. Ligazakon. https://biz.ligazakon.net/analitics/229864_evolyutsya-prozorost-yak-esg-dan-zmnyuyut-bznes

АТ «Креді Агріколь Банк»

У липні 2023 року *Креді Агріколь Банк* взяв участь у проєкті *Net-Zero* з розробки методології вимірювання свого вуглецевого сліду. У 2024 році банк розробив внутрішню стратегію сталого розвитку та має намір інтегрувати стандарти ESG у свою систему управління ризиками⁶⁷. Банк бере участь у проєкті «Агроекспедиція», в рамках якого представники банку у співпраці з *Latifundist Media*⁶⁸ відвідують українські агропідприємства під час активних польових робіт та передпосівної кампанії⁶⁹. Банк пропонує своїм клієнтам фінансування засобів захисту рослин, добрив та сільськогосподарської техніки в рамках партнерських програм, забезпечуючи комплексний цикл обслуговування клієнтів-агровиробників. Банк пропонує близько 60 таких програм. Хоча протягом останніх двох років найбільшою популярністю користувалися кредити на поповнення обігових коштів, у 2024 році до цих тенденцій приєдналася купівля техніки, обладнання та сонячних панелей.⁷⁰

АТ «ОТП БАНК»

ОТП Банк інтегрував соціальні, екологічні та економічні міркування у свої фінансові стратегії. У червні 2021 року міжнародна група *ОТП* запровадила систему управління ризиками ESG. ESG-стратегія банку охоплює різні аспекти, такі як впровадження комплексної системи соціального та екологічного менеджменту, інтеграція управління екологічними та соціальними ризиками в кредитні процеси та управління операційними ризиками, розробка зелених продуктів і спеціального зеленого портфеля на основі конкретних критеріїв сталого розвитку, інвентаризація викидів парникових газів та реалізація заходів щодо зменшення вуглецевого сліду. Крім того, *ОТП Банк* прагне вдосконалювати свої навчальні програми з ESG та сталого розвитку для всіх співробітників, а також реалізовувати інші ініціативи, пов'язані з охороною навколишнього середовища та соціальною відповідальністю⁷¹. Для визначення та класифікації ESG-ризиків *ОТП Банк* використовує галузеву «Теплову карту ESG-ризиків». Ця карта містить дані про рівні ESG-ризиків, пов'язаних з кожним видом економічної діяльності.⁷²

Станом на вересень 2024 року перелік зелених та сталих продуктів *ОТП Банку* включає⁷³

1) *Фінансування малого бізнесу (з річним доходом до 50 млн. євро) в рамках спільної програми з USAID:*

- a. Відкриття відновлювальної кредитної лінії з частковою компенсацією частини відсоткової ставки на поповнення обігових коштів.
- b. Строк - 36 місяців.
- c. Забезпечення - до 0,12 млн. євро: державна гарантія/гарантія МФО, порука власників бізнесу з часткою 50% і більше; понад 0,12 млн. євро - застава у вигляді нерухомості, транспорту, обладнання тощо, а також державна гарантія/гарантія МФО, порука власника бізнесу; сума - до 0,47 млн. євро.
- d. Відсоткова ставка: 9,9% річних у перший рік фінансування; UIRD (3 місяці) +5% річних у другий та третій роки фінансування або ринкова ставка.

2) *Факторингове фінансування для малого бізнесу (з річним доходом до 50 млн. євро) в рамках спільної програми з USAID:*

- a. Авансове фінансування поставок з частковою компенсацією відсоткової ставки для поповнення обігових коштів.
- b. Строк - 36 місяців (за умови щорічного перегляду фінансового стану позичальника).

⁶⁷ Креді Агріколь Банк. Стратегія сталого розвитку. <https://credit-agricole.ua/en/o-banke/klimatychna-strategiya>

⁶⁸ Latifundist Media - українська медіа-група, що спеціалізується на аграрній тематиці.

⁶⁹ Креді Агріколь Україна. Креді Агріколь - традиційний партнер посівного туру українськими полями "АгроЕкспедиція Посівна 2024". 23 липня 2024 року. <https://credit-agricole.ua/o-banke/pres-centr/novini/kredi-agrikol-tradicijnij-partner-krop-turu-ukrayinskimi-pol-1661>

⁷⁰ Latifundist.com Facebook. Коментар Оксана Олійник, директорки департаменту МСБ Креді Агріколь Банку, в рамках АгроЕкспедиції з 29 липня по 4 серпня 2024 року. 31 липня 2024 року.

⁷¹ *ОТП Банк*. Стратегія ESG. <https://www.otpbank.com.ua/about/sustainability/esg-strategy/>

⁷² *ОТП Банк*. Управління ESG ризиками. <https://www.otpbank.com.ua/about/sustainability/esg-risk-management/>

⁷³ *ОТП Банк*. Фінансування зелених та соціальних рішень. <https://www.otpbank.com.ua/about/sustainability/green-and-social-products/>

- c. Відсоткова ставка: 9,9% річних у перший рік фінансування; UIRD (3 місяці) +5% річних у другий та третій роки фінансування або ринкова ставка.
  - d. Забезпечення - гарантія власників та гарантія МФО: сума фінансування - до 0,5 млн. євро; максимальний ліміт фінансування - до 90% від суми поставки; дострокове погашення - без штрафних санкцій.
- 3) *Фінансування підприємств з переважаючою часткою жінок у структурі власності:*
- a. Відкриття відновлювальної кредитної лінії на поповнення обігових коштів з частковою компенсацією відсоткової ставки.
  - b. Підтримувати малі та середні підприємства з переважаючою часткою жінок у структурі власності та з доходами не більше 50 млн євро за останній рік.
  - c. Сума - до 0,5 млн євро.
  - d. Строк - 36 місяців (за умови щорічного перегляду фінансового стану позичальника).
  - e. Відсоткова ставка: 9,9% річних у перший рік фінансування; UIRD (3 місяці) + 5% річних у другий та третій роки фінансування.
- 4) *Фінансування малих сільськогосподарських підприємств в рамках спільної програми з USAID:*
- a. Відкриття відновлювальної кредитної лінії з частковою компенсацією відсоткової ставки для поповнення обігових коштів.
  - b. Підтримка малих сільськогосподарських підприємств, які обробляють від 200 до 10 000 га та мають річний дохід до 50 млн. євро.
  - c. Сума - до 0,5 млн євро.
  - d. Строк: 36 місяців (за умови щорічного перегляду фінансового стану позичальника).
  - e. Застава: 0,07 млн. євро - застава державної гарантії або гарантії ЄБРР + порука власника бізнесу; від 0,07 до 0,5 млн. євро - застава фінансових аграрних розписок, державної гарантії або гарантії ЄБРР, порука власника бізнесу.
  - f. Відсоткова ставка: 9,9% річних у перший рік фінансування; UIRD (3 місяці) +8% річних у другий та третій роки фінансування або ринкова ставка.
  - g. За умови придбання продукції у компаній-партнерів банку: 0,1% річних у перший рік дії кредитного договору; UIRD (3 місяці) +8%-7% річних у другий та третій роки фінансування.
- 5) *Спільна з ЄБРР програма підтримки сталих інвестицій в енергозберігаючі технології для сільськогосподарських виробників:*
- a. Підтримувати сталі інвестиції підприємств в енергозберігаючі технології, особливо для задоволення потреб місцевих сільгоспвиробників в оновленні сільськогосподарської техніки сучасними продуктами світових брендів.
  - b. Вимоги до позичальників: кількість працівників - до 249 штатних працівників за останній рік діяльності; річний дохід - не більше 50 млн. євро; досвід роботи компанії на ринку - від 3 років; інші критерії, встановлені ЄБРР, включаючи позитивну кредитну історію.
  - c. Відсоткова ставка: 5%-7%-9%, встановлена в рамках програми або ринкова ставка; ринкова ставка в гривні: 5%-7%-9% / базова ставка від 16%.
  - d. Сума кешбеку: до 300 000 євро (враховуються ліміти всіх кредиторів учасників програми).
  - e. Строк: мінімум 24 місяці, максимум 60 місяців.
  - f. Застава: машини та обладнання, придбані за кредитні кошти, додаткові види застави, включаючи фінансову гарантію власників.
  - g. Компенсація частини кредиту: в залежності від придбаного обладнання, до 15% від його вартості без ПДВ. Виплачується в еквіваленті євро.
  - h. Перелік техніки та обладнання, що закуповується, має бути прийнятним для ЄБРР та технічних консультантів.

Таким чином, ОТП Банк активно інтегрує управління екологічними та соціальними ризиками у свої кредитні процеси за допомогою системи управління ESG ризиками та зелених продуктів. Використовуючи такі інструменти, як галузева теплова карта ESG-ризиків, ОТП Банк може ефективно виявляти та управляти ESG-ризиками, дотримуючись балансу між прибутковістю та стійкістю у своїй діяльності. Крім того,

співпраця ОТП Банку з USAID та ЄБПП, зокрема, у сфері підтримки малого бізнесу, підприємств, очолюваних жінками, та сталого розвитку сільського господарства, демонструє його прихильність до сприяння економічній стійкості та сталості.

Застосування цифрових технологій серед українських фермерів. В опитуванні 50 українських інноваційних сільськогосподарських підприємств, проведеному в серпні 2024 року⁷⁴, було виявлено, що найбільш популярними серед українських фермерів є такі цифрові технології: 1) автопілоти використовують 80% цих підприємств; 2) 79% цих підприємств використовують цифрові технології для внесення сухих добрив під час посіву; 3) секційне відключення форсунок при застосуванні засобів захисту рослин застосовують 78% цих підприємств; 4) телематику, яка передбачає моніторинг рівня палива та заправки, а також відстеження місцезнаходження та поточного стану, використовують 70% цих підприємств. З 181 опитаного українського інноваційного сільськогосподарського підприємства:

- 14% використовували платформи онлайн-банкінгу, такі як «Райффайзен Банк», «Ощадбанк» та «ПриватБанк»;
- 13% використовували онлайн-платформу Міністерства аграрної політики та продовольства України - Державний аграрний реєстр (Забезпечення та розподіл різних форм допомоги для підтримки українських фермерів є пріоритетом, що охоплює асигнування з державного бюджету, надання пільгових кредитів, доступ до міжнародних грантів та ініціатив технічної допомоги);⁷⁵
- 4% скористалися послугою миттєвої онлайн-розстрочки від небанківської фінансової установи «WEAGRO»;
- 4% використовували онлайн-платформу *AgroApp* (об'єднує фермерів, банки та постачальників), надану стартап-компанією *Fintech.Pro*;⁷⁶
- 19% використовували інші методи;
- 15% отримали кредити через альтернативні канали;
- 34% не брали жодних кредитів.

Таким чином, українські сільськогосподарські підприємства все частіше звертаються до цифрових технологій для підвищення своєї загальної ефективності. Хоча ці інноваційні підприємства впроваджують передові технології для польових операцій, використання цифрових фінансових послуг та платформ підтримки залишається відносно обмеженим. Це вказує на потенціал для подальшого розвитку інтеграції цифрових фінансових послуг в аграрний сектор України.

Приклади цифрових банківських кредитних платформ, доступних для українських сільськогосподарських підприємств:

- 1) *Райффайзен Банк* - Raiffeisen business online дозволяє експортерам сільськогосподарської продукції швидко конвертувати експортну виручку протягом 30 секунд, відстежувати вихідні валютні платежі онлайн тощо.⁷⁷
- 2) *ПриватБанк - АгроКУБ* (Країна успішного бізнесу) пропонує програму швидкого кредитування для підприємців за пільговою ставкою та без застави. Підприємства з досвідом роботи не менше 1 року можуть отримати кредит до 0,24 млн євро, при цьому частина відсоткової ставки субсидується державою.⁷⁸

Загалом, кредитування аграрного сектору є досить ризикованою діяльністю для банків, що обмежує їхню спроможність здійснювати таку діяльність відповідно до чинних регуляторних вимог НБУ. У багатьох випадках підприємства не мають хорошої кредитної історії або мають низький бал. Тому банки більше кредитують великі сільськогосподарські підприємства, оскільки вони більш диверсифіковані і не залежать від певного виду діяльності, мають вищий ступінь надійності порівняно з малими господарствами, їхня фінансова звітність набагато більше відповідає вимогам банків і дозволяє останнім дотримуватися нормативів, встановлених НБУ, та не змушує банки формувати значні резерви.

⁷⁴ Цифрове агро. Aggeek. Серпень 2024. https://www.aggeekagency.com/digitalagro?fbclid=IwY2xjawFH1L-NleHRuA2FibQlXMAABHwXtQVvsUFPWGII7IDl_mcxj4UeosMgpf0loZFJsKNV4EqoZqQ7WHhqqCYAA_aem_kb-p1Mw1Fpa_uUcMwEctkDA

⁷⁵ Державний аграрний реєстр. <https://www.dar.gov.ua/about-dar>

⁷⁶ AgroApp. <https://agroapp.com.ua/uk/#!services/1272>

⁷⁷ Райффайзен Банк Аваль. Олександра Прохорчук, директорка із залучення та розвитку відносин з клієнтами середнього бізнесу Райффайзен Банку Аваль, під час презентації дослідження Aggeek "Digital Agro". Серпень 2024 року.

⁷⁸ ПриватБанк. КУБ. <https://kub.pb.ua/>

Водночас, потенціал для подальшого розширення кредитної діяльності банків, спрямованої на фінансування сільгоспвиробників, залишається значним через потужний експортний потенціал галузі та специфіку постійного попиту на сільськогосподарську продукцію.

Отже, українські банки дедалі більше визнають вплив кліматичних ризиків на свою діяльність, проте їхні зусилля з управління цими ризиками залишаються обмеженими. Хоча деякі банки в Україні впровадили стратегії сталого розвитку та розкривають нефінансові показники у своїх річних звітах або звітах зі сталого розвитку, такі ініціативи не є поширеними. Ті банки, які співпрацюють з іноземними материнськими компаніями, мають більше можливостей для впровадження передових практик ESG. Крім того, міжнародні рейтингові агентства займають більш активну позицію, вимагаючи від підприємств розкривати ці ризики. Однією з причин обмеженої уваги до зеленого фінансування є відсутність стимулів з боку центрального банку, який відіграє роль спостерігача за впровадженням принципів ESG у банківську практику. Для подальшого просування банківського зеленого фінансування слід запровадити спеціальні програми лояльності, які заохочуватимуть сільськогосподарських клієнтів до переходу на більш стійкі методи виробництва.

г) Небанківське фінансування

Ринок небанківських фінансових послуг в Україні регулюється тим самим органом, що й банківський сектор - НБУ. У 2023 році з фінансового ринку вийшли понад 320 небанківських установ, переважно фінансові компанії та ломбарди (Додаток IV).

Малі сільськогосподарські підприємства часто звертаються за допомогою до небанківських фінансових установ, оскільки їм важко відповідати суворим вимогам банків щодо кредитоспроможності, насамперед через недостатню кредитну історію або відсутність належної застави. Хоча небанківські фінансові установи є життєздатною альтернативою, їхні послуги, як правило, пов'язані з вищими ризиками або вищою вартістю порівняно з традиційними банками.

Лізинг

Фінансовий лізинг залишається не дуже поширеним в Україні. Станом на 2 квартал 2024 року послуги фінансового лізингу надавав 21 банк. Провідними установами за кількістю нових угод у 2023 році були *Таскомбанк* (25,6% від загальної кількості нових угод), *ПУМБ* (23,1%) та *ПриватБанк* (21,4%). Станом на 2 квартал 2024 року на юридичних осіб припадало 93,3% нових лізингових угод з банками, а решта 6,7% - на фізичних осіб-фізичних осіб. Що стосується лізингових портфельів, то юридичні особи займали 91,5% від загального обсягу, а 8,5% припадало на фізичних осіб.⁷⁹

У 2021 році основна увага у фінансовому лізингу була зосереджена на сільськогосподарському обладнанні та техніці, за якими слідували легкові та комерційні автомобілі. У 2022 році відбувся зсув, і комерційний автотранспорт став лідером у фінансовому лізингу, хоча сільськогосподарська техніка та легкові автомобілі продовжували залишатися значущими. У 2023 році на ринку переважав фінансовий лізинг легкових автомобілів, на другому місці - комерційний автотранспорт, а на третьому - сільськогосподарська техніка. Частка лізингу будівельної техніки, іншої техніки та будівель продовжувала знижуватися (Додаток III).

Приклад лізингової програми для фермерів. ОТП Лізинг - провідна лізингова компанія, що пропонує послуги фінансового, оперативного та зворотного лізингу для широкого спектру активів, включаючи сільськогосподарську техніку, транспортні засоби, вагони та інше обладнання. Умови програми лізингу сільськогосподарської техніки наступні: мінімальний авансовий платіж 20%, річна процентна ставка від 23 грн., 7,5% в доларах США або 6,5% в євро, термін лізингу до 5 років.⁸⁰

У секторі лізингових послуг України зелене фінансування не присутнє як системне явище. Однак тісні зв'язки власності з банківськими структурами надають лізинговим компаніям конкурентну перевагу. Вони беруть участь у міжнародних програмах фінансування, які включають кліматичні вимоги, і використовують інституційні можливості своїх материнських банківських структур.

⁷⁹ Асоціація "Українське об'єднання лізингодавців". Обсяги лізингу, наданого банками, зростають синхронно з небанківським сегментом - результати 2 кварталу 2024 року. 20 серпня 2024 року. <https://uul.com.ua/2024/obsyagy-lizyngu-shho-nadayetsya-bankamy-zrostayut-synhronno-z-nebankivskym-segmentom-pidsumky-2-kvartalu-2024-r/>

⁸⁰ ОТП Лізинг. <https://otpleasing.com.ua/agricultural-machinery/>

Одним із прикладів такої програми є співпраця кількох провідних лізингових компаній, таких як «Креді Аеріколь Лізинг», «ОТП Лізинг» та «Райффайзен Лізинг», з ЄБРР в рамках програми «Кредитна лінія EU4Business-ЄБРР». Ця ініціатива передбачала надання грантів у формі повернення коштів у розмірі до 10% (до 15% для зелених технологій) від суми фінансування на обладнання та техніку, придбані в лізинг. Програма також включала специфічні вимоги, пов'язані з кліматом, і містила сертифікований перелік відповідного обладнання та техніки.

Ця ініціатива, що реалізується у співпраці з ЄС, спрямована на підтримку малих та середніх підприємств (МСП) в Україні шляхом надання їм можливості фінансувати інвестиції в модернізацію обладнання та розширення виробничих потужностей.

Таким чином, завдяки цим перевагам лізингові компанії в Україні посідають друге місце після банків за доступністю зелених фінансових продуктів.

Страховання

Страховий ринок в Україні консолідується навколо автостраховання. Страховання автотранспорту демонструє все більше домінування. Після 2023 року зміни на ринку посилили тенденцію до збільшення частки автостраховання. В свою чергу премії з особистого, майнового та фінансового страхування зазнали помітного падіння у 2022 році, що вказує на ширші економічні негаразди у страховій галузі (Додаток IV).

У 2024 році страховий ринок України зазнав значних змін відповідно до нового Закону України «Про страхування», що призведе до скорочення кількості страхових компаній. Найпопулярнішими видами страхування є комплексне автостраховання та страхування від нещасних випадків, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, «Зелена карта», добровільне медичне страхування та накопичувальне страхування життя. У 2023 році пік підвищеної популярності страхування «Зелена карта», пов'язаний з вимушеною еміграцією українців, вже минув

Водночас, просування зеленого фінансування на страховому ринку України залишається значною мірою поверхневим. Впровадження сталих підходів на страховому ринку України затримується через виклики, спричинені війною та регуляторними реформами. Страхові компанії повільно інтегрують екологічні ризики у свою політику андеррайтингу та інвестиційні стратегії, і лише невелика частка компаній досягла прогресу в цій сфері. Крім того, практично відсутні програми співпраці між українськими страховиками та міжнародними зеленими ініціативами. Така співпраця ще навіть інституційно не закріплена, оскільки українські страховики не беруть участі в глобальних платформах на кшталт *Принципів сталого страхування (PSI)*.

Як наслідок, бракує страхових продуктів, пристосованих для підтримки екологічно сталих проєктів, таких як страхування кліматичних ризиків або страхування зелених інвестицій. Водночас попит на такі продукти зростає. Це зумовлено розширенням проєктів вітрової та сонячної енергетики, а також збільшенням впливу посух та інших погодних ризиків на сільськогосподарське виробництво.

Таким чином, зелене фінансування на страховому ринку України залишається значною мірою нерозвиненим. Однак очікується, що процес європейської інтеграції та світові тенденції сприятимуть впровадженню нових страхових продуктів, спрямованих на адаптацію до зміни клімату та пом'якшення її наслідків.

Кредитні спілки

Таким чином, кредитні спілки, які представляють мінімальну частку фінансового сектору, зіткнулися зі значним скороченням обсягів кредитування бізнесу, нерухомості та споживчих кредитів з 2020 року через регуляторні зміни та зростання непрацюючих кредитів. Крім того, *НБУ* рекомендував раді кредитних спілок включити систему управління екологічними та соціальними ризиками до комплексної системи управління ризиками⁸¹. Ці зміни покликані сприяти розвитку небанківського зеленого фінансування, але вони також створюють виклики для кредитних спілок у навігації в мінливому регуляторному середовищі.

Кредитні спілки в Україні (Додаток V) майже не використовують зелені фінансові інструменти. Однак у співпраці з міжнародними інституціями розвитку, зокрема, з Німецьким фондом міжнародного співробітництва, вони починають впроваджувати ESG підходи у своїй діяльності.

⁸¹ Положення про вимоги до системи управління кредитної спілки. Постанова № 15 від 02 лютого 2024 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/en/v0015500-24?lang=uk#Text>

Фінансові компанії

Перелік фінансових компаній досить різнобічний. Зокрема, до нього входить «Укрфінжитло», на яке припадає значна частка загальних активів фінансових компаній, що надають кредити. Водночас, фактично «Укрфінжитло», лізингові та факторингові компанії надають 90% фінансових послуг (Додаток VI).

Фінансові компанії, як частина сектору небанківських фінансових установ, також відіграють певну роль у наданні фінансування фермерам. Але знову ж таки, значну роль відіграють міжнародні організації. Як приклад можна розглянути *кейс цифрового небанківського сервісу для фермерів*. Фінансова компанія Актівітіс пропонує цифровий сервіс - платформу *WEAGRO*, призначену для юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців в аграрному секторі. Платформа *WEAGRO* надає агровиробникам та їх постачальникам можливість безпечно та зручно укласти різноманітні угоди за допомогою наступних ІТ-сервісів:

- онлайн-кабінети для постачальників, агровиробників та фінансової компанії, що надає послуги агрокредитування
- онлайн-статуси, які відображають етапи обробки розстрочки, допомагаючи сторонам угоди відстежувати прогрес;
- захист даних під час авторизації (*3D Secure*);
- сервіс для використання та зчитування цифрових підписів (*QES*);
- послуга зберігання документів, включаючи договори купівлі-продажу; видаткові накладні; акти виконаних робіт тощо;
- внутрішній онлайн-чат та система SMS- та email-повідомлень про важливі події та оновлення.

Ця платформа дозволяє фермерам та постачальникам укласти договори купівлі-продажу з відстрочкою платежу, при цьому кожна угода дозволяє розстрочку до 46 500 євро⁸². *WEAGRO* була запущена у 2024 році, але зараз, у зв'язку зі скасуванням діяльності *USAID*, доля програми невизначена.

Отже, сектор небанківських фінансових послуг в Україні зіткнувся зі значними змінами та викликами, насамперед через посилення регуляторного тиску. Небанківські установи зіткнулися з труднощами в інтеграції управління екологічними та соціальними ризиками, тоді як фінансові компанії активно впроваджували цифрові послуги.

ВИСНОВКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

06

Пропозиції щодо розвитку зелених фінансів у сфері адаптації до зміни клімату, екологізації та декарбонізації сільського господарства

За останні роки, завдяки значній міжнародній технічній та фінансовій підтримці, впровадження зелених фінансів в Україні значно прискорилося. Зокрема, за рахунок зовнішньої технічної допомоги за короткий період в країні вдалося відтворити цілу систему фінансових інститутів розвитку, зокрема Фонд розвитку підприємництва (Національна установа розвитку); Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві; Фонд декарбонізації України; Експортно-кредитне агентство та інші. Хоча більшість з цих інституцій існують вже багато років, відсутність належної фінансової підтримки унеможлиблювала їхню ефективну роботу. Саме ці інституції можуть виступати на даний момент і вже частково виступають лідерами Зеленого курсу в Україні, оскільки починають швидко впроваджувати зелені вимоги для співпраці з ними. Поряд з ними важливу роль відіграють також певні програми МФО та інституцій розвитку.

Водночас, архітектура механізму зеленого фінансування в Україні залишається незавершеною з точки зору наявності відповідального міжвідомчого органу, що підтримується технічною допомогою МФО та експертним зворотним зв'язком з боку саморегулювальних організацій - представників учасників ринку. Наприклад, в ЄС цю функцію виконують Технічна експертна група зі сталого фінансування та Експертна група високого рівня зі сталого фінансування, створені Європейською Комісією, які надають підтримку та технічну допомогу в розвитку системи сталого фінансування.

Дорожня карта зеленого фінансування

Дорожня карта розвитку зелених фінансів в Україні (представлена візуально у Додатку VII) включає низку взаємопов'язаних кроків, які можна умовно об'єднати у дві групи: виявлення та реакція. За певними зрозумілими виключеннями реалізація кроків в межах цих груп повинна реалізовуватись паралельно.

Випереджаючим кроком у дорожній карті заходів має бути визначення і аналіз потреб ринкових учасників, імперативів та перешкод на шляху використання ними зелених фінансів, а також встановлення наявних та перспективних джерел фондування зелених фінансів. У подальшому визначення і аналіз потреб, перешкод і джерел фінансування має набути форми перманентного моніторингу зазначених компонент.

Ключовими учасниками ринку є підприємці, фінансові посередники і державні інституції, чії потреби можуть бути більш успішно задоволені саме зеленими фінансовими інструментами. У процесі дослідження виявлено, що на українському ринку для підприємців, переважаючим інтересом використання зелених фінансових інструментів виступатиме потенційно більша доступність і менша вартість позичкового капіталу, а також пов'язане придбання технологій адаптації до кліматичних ризиків. Для фінансових посередників інтерес до зеленого фінансування формують розширення доступу до кредитних ресурсів, підвищення рентабельності, репутаційний бонус і адаптація до нових регуляторних вимог. У той же час для держави інтерес до поширення зелених фінансів формують потреби зниження ризику скорочення виробництва агропродукції, доступ до міжнародних фондів, виконання міжнародних зобов'язань і підтримка переходу до зеленої економіки.

Спільною перешкодою на шляху поширення зелених фінансів для всіх груп учасників, як це виявлено у процесі дослідження, виступає низький рівень обізнаності всіх ключових учасників щодо можливостей зелених фінансів. Це має наслідком повільну імплементацію регуляторних норм, відсутність зелених фінансових інструментів та перспективних

інститутів на ринку. У випадку України однією з найбільших перешкод виступає відсутність національної Зеленої Таксономії, що ускладнює процес маркування зелених фінансів і звітування – ключових компонентів відмінності зелених фінансів від звичайних.

В цьому ж плані перешкодою виступає відсутність визначеного авторитетного органу, метою діяльності якого є просування зелених фінансів на ринку, розвиток інституційного середовища, взаємодія з міжнародними механізмами сталого фінансування. Для подолання цієї перешкоди критично важливо створити спеціальну Міжвідомчу Робочу Групу, яка включала б представників зацікавлених відомств і мала відповідні повноваження щодо розробки регуляторних актів. У першому наблизенні дана робоча група має об'єднувати ключові державні органи, зокрема: Міністерство довкілля, Міністерство аграрної політики, Міністерство економіки, Міністерство фінансів, Національний банк України, Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку. У перспективі ця група має бути підтримана представниками міжнародних інститутів розвитку і внутрішніх фінансових посередників

Для інтенсивного використання зелених фінансів на цілі адаптації до кліматичних ризиків і мітігації важливо визначити потенційне коло і обсяг джерел фінансових ресурсів, що можуть бути використані для зеленого фінансування. Як показало дослідження, Україна на даний момент має достатній незадіяний капітал у банківській системі, значні перспективи наповнення спеціальних фондів бюджету (зокрема Фонду декарбонізації). Дані джерела доцільно доповнити доступом до міжнародних фондів сталого фінансування, стимулюванням приватних інвестицій, а також фінансами муніципальних та місцевих громад.

Реакція на виявлені чинники розвитку зелених фінансів можуть бути умовно поділені на:

- а) розбудова інституційної спроможності учасників;
- б) розвиток методології нагляду;
- в) зміцнення інституційного середовища.

Зміцнення інституційної спроможності учасників передусім має проводитись через розбудову регуляторного середовища, підтриманого стратегічними і програмними документами. Ця група заходів також має включати впровадження Зеленої Таксономії і зелених критеріїв для інвестиційних проектів, а також визначити на офіційному рівні перелік схвалених технологій. Запроваджені регуляторні і політичні практики повинні, серед іншого, забезпечити розробку зелених фінансових інструментів та програм підтримки, запровадити стимули та бонуси для учасників ринку.

Важливим елементом інституційного забезпечення якісного використання зелених фінансів має стати створення системи пруденційного нагляду за відповідністю профінансованих проектів встановленим зеленим критеріям. Методологія має включати систему збору даних та звітності, механізми зворотного зв'язку, можливість постійного моніторингу результатів, а також визначити відповідальність за виконання екологічних стандартів.

У довгостроковому періоді заходи підтримки використання зелених фінансів серед іншого мають бути спрямовані на покращення фінансової грамотності учасників ринку, формування експертного середовища, розробку професійних навчальних програм, запровадження цифрових рішень у сфері зелених фінансів, створити систему масштабування успішних практик.

Реалізація вказаних кроків створить ґрунтовні підстави для формування ефективної системи зелених фінансів в Україні, які зможуть підтримати сталий розвиток економіки та залучити міжнародні інвестиції на підвищення готовності агросектору до Зеленого курсу ЄС.

Найбільш критичною прогалиною в інституційній сфері зелених фінансів в Україні відсутність законодавчо врегульованої національної зеленої таксономії, яка б спростила ідентифікацію відповідних активів та фінансових інструментів. Також бракує провідної інституції, що спеціалізується на зелених фінансах (у майбутньому такою інституцією може стати Національна установа розвитку – НУР), а також систем інформаційної підтримки поширення зелених фінансів (від навчальних програм для фінансових посередників та бізнесу до цифрових платформ для допомоги бізнесу в побудові інвестиційних та бізнес-планів, а також звітності).

Для якнайшвидшого усунення виявлених прогалин в інституційній структурі для просування зеленого фінансування в аграрному секторі України слід визначити пріоритетними наступні напрямки:

- Рекомендується створити спеціальну урядову цільову групу (СУЦГ) та платформу для розвитку зелених фінансів за участю відповідних органів влади. Така СУЦГ забезпечила б розробку зеленої таксономії, синхронізувала б технічну допомогу у впровадженні зелених фінансів учасниками ринку.
- Необхідно розробити та впровадити національну зелену таксономію, гармонізовану з нормами ЄС. СУЦГ може виступити головним лідером такої ініціативи. У сфері сільського господарства доцільно розпочати з формування критеріїв зеленого агробізнесу, як попередньої складової національної зеленої таксономії.
- Запровадити правила маркування зелених фінансових продуктів для інвестиційних радників та інвесторів. У цьому напрямку важливим етапом має стати законодавче врегулювання спеціалізованого зеленого кредиту, який би уособлював універсальний комплексний інструмент здешевлення фінансування аграріїв. Кредитним ресурсом цього інструменту можуть бути кошти міжнародних інституцій розвитку за відповідними програмами, кошти Фонду декарбонізації України, банківський капітал, спеціальні програми рефінансування, інструменти сек'юритизації. Перевагою зеленого кредиту для споживачів має стати прозорість вимог та пільгова ставка, а для кредиторів - підтримка партнерських програм розподілу ризиків та страхування і компенсації відсоткової ставки

Перспективна схема фінансового продукту «Зелений кредит»

Як було виявлено у процесі дослідження, у фінансовому секторі України відсутній інструмент підтримки фермерів і агровиробників з переходу до зелених практик. На підставі аналізу ринкових умов і проведених інтерв'ю з представниками ринку і державних органів та установ розроблено концептуальну схему фінансового продукту «Зелений кредит», який враховує основні потреби учасників ринку, і може мати перспективи на ринку зелених фінансів (візуалізовано схема представлена у Додатку VIII).

Концептуально даний фінансовий інструмент покликаний розширити вузькі місця інституційного середовища і задовольнити ключові інтереси учасників агросектору. Для фермерів і агровиробників даний фінансовий продукт забезпечує пропозицію здешевленого кредиту для фінансування переходу до кліматоорієнтованого господарства. Для фінансових посередників даний продукт забезпечує актив зі зниженим кредитним ризиком і підвищеною рентабельністю. Для держави «зелений кредит» забезпечує стимулювання впровадження зелених практик і технологій в агросекторі.

Ключовими умовами переваг «Зеленого кредиту» виступають:

- наявність інструментів компенсації частини відсоткової ставки в рамках спеціальної державної програми (ФРП, Фонд декарбонізації інш.);
- гарантування частини суми кредиту в рамках програм розподілу ризику з державною установою (ФЧГКСГ, ЕКА, інш.) або міжнародної програми;
- наявність визначеного переліку зелених критеріїв відбору позичальників (на основі переліку дозволених технологій і практик, офіційних зелених критеріїв в сільському господарстві і національної Зеленої Таксономії).

Цей останній пункт також повинен включати прості і прозорі вимоги до звітності позичальників щодо адаптації та мітігації.

Джерелами фінансування даного інструменту може виступати:

- банківський капітал (у банківській системі України зараз спостерігається значний обсяг вільної ліквідності);
- кошти бюджетних програм (державного, при перепрофілюванні існуючих грантових програм, і місцевих);
- кошти державних фондів (Фонду декарбонізації України, ін.);
- міжнародні кошти (в рамках програм розвитку і фондів зеленого переходу);
- приватні інвестиції (залучені державою і фінансовими посередниками через зелені облигації);
- сек'юритизація вже виданих «зелених кредитів», що додатково сприятиме розвитку зелених фінансів.

Додатковим засобом здешевлення «Зеленого кредиту» можуть виступати:

- пільгові регуляторні вимоги НБУ до оцінки ризиків і резервування;
- податкові пільги та пільгове страхування позичальників (фінансових та професійних ризиків);
- технічна підтримка з поширення інформації, підвищення кваліфікації та фінансової грамотності, подачі заявок на «зелений кредит».

Переваги та ринковий потенціал. Запропонований продукт містить низку потенційних переваг, які роблять його впровадження перспективним. Так, важливою особливістю запропонованого фінансового продукту виступає його подібність до звичайного кредиту для позичальників: вимога відповідності чітко-формалізованим зеленим критеріям це єдина відмінність. Натомість всередині продукт включає комплексну схему, яка забезпечує його низьку відсоткову ставку, знижену ризикованість і водночас підвищену дохідність для посередників. Також в схему можна включити грантову складову фінансування та знижки за партнерськими програмами.

У перспективі, у разі успіху, даний продукт може бути поширений на інші сектори економіки та послугувати базовим інструментом розвитку вторинного ринку зелених фінансів.

- Для підвищення ефективності державних програм з адаптації аграрного сектору до зміни клімату та захисту довкілля необхідно: імплементувати ESG-вимоги в існуючі державні програми «Доступні кредити 5-7-9%», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», «Доступний факторинг»; розширити їх бюджет за рахунок приватного та міжнародного капіталу; а також структурно скоординувати різноманіття програм за напрямками (поповнення обігових коштів, придбання основних засобів) та інструментами (компенсаційні ставки, субсидії, гарантії). Координацію різноманіття програм та їх інформаційну підтримку доцільно здійснювати на спеціальній цифровій платформі.

У середньостроковій перспективі на національному рівні для прискорення впровадження механізмів зеленого фінансування слід звернути увагу на:

- Розвиток національного законодавства в напрямку гармонізації системи вимог та *встановлення кількісних критеріїв (індикаторів)*, які підлягати регулярному моніторингу та бути обов'язковими для виконання. Їх перелік може включати, зокрема
  - капітальні інвестиції та поточні видатки на охорону навколишнього природного середовища за рахунок коштів Державного бюджету України (абсолютні та відносні показники);
  - розподіл капітальних інвестицій за видами діяльності, % від загального обсягу капітальних інвестицій;

- розподіл поточних витрат за видами природоохоронної діяльності (абсолютні та відносні показники)
- обсяг бюджетних витрат на наукові дослідження та інновації у зелених сферах (абсолютні та відносні показники)
- структура державних витрат на наукові дослідження за напрямками зелених досліджень (абсолютні та відносні показники)
- структура державних витрат на інновації в зелених сферах (абсолютні та відносні показники).
- Для посилення інституційної спроможності державної політики та адекватної експертної оцінки слід удосконалити систему державної статистики, яка б відображала вищезазначені та інші необхідні показники.

Заходи у фінансовому секторі:

- Враховуючи домінуючу роль банківського сектору структурі фінансового ринку України, очевидно, що банківські установи як ключові елементи «кровеносної системи» економіки мають стати каталізаторами зелених трансформацій, перерозподіляючи фінансові ресурси на засадах соціально-економічної відповідальності.
- Основою для імплементації у банківському секторі України можуть стати Принципи відповідального банкінгу, спрямовані на екологізацію операцій та послуг банківської галузі відповідно до зелених очікувань та потреб світової спільноти. У цьому напрямку слід зусиль:
  - інтегрувати цілі ЦСР Паризької угоди та інших відповідних національних, регіональних або міжнародних правил у бізнес-стратегію банків, включаючи рішення щодо розподілу потоків капіталу;
  - запровадити публічну оцінку, коли кредитний портфель банку створює або може створити найбільш значні позитивні та негативні екологічні, соціальні та економічні впливи на навколишнє середовище;
  - використовувати цілі ЦСР Паризької угоди та інших національних, регіональних або міжнародних угод для виявлення, оцінки та забезпечення прозорості значних (потенційних) позитивних і негативних впливів, що виникають у результаті рішень банку щодо розподілу капіталу та надання продуктів/послуг;
  - додати аналіз кліматичних ризиків до пруденційної політики НБУ;
  - запровадити систему управління екологічними та соціальними ризиками;
  - завершити впровадження практики розкриття ESG-аспектів діяльності для банків та небанківських фінансових установ
  - визначити ключові показники ефективності (KPI) для усунення, зменшення та пом'якшення значних негативних впливів та реалізації можливостей для постійного розширення та збільшення позитивного впливу;
  - проводити перспективну оцінку ризиків і можливостей, пов'язаних зі стійкістю, на транзакційному, портфельному та стратегічному рівнях, а також управління ризиками та їх пом'якшення;
  - визначити, де банк може підтримати своїх клієнтів у зменшенні їхнього негативного впливу та збільшенні позитивного впливу шляхом застосування нових технологій, бізнес-моделей та практик, а також де банк може заохочувати та підтримувати сталу поведінку та вибір споживання серед своїх клієнтів.
  - розробляти стратегії та визначати заходи для таких видів діяльності, як розробка нових товарів і послуг або стимулів, пов'язаних з адаптацією до зміни клімату в аграрному секторі;
  - надавати допомогу, щоб клієнти мали знання та вміння ефективно управляти своїми фінансами з огляду на адаптацію до зміни клімату в аграрному секторі, наприклад, за допомогою програм фінансової грамотності.

- Для прискорення поширення зелених облігацій в Україні доцільно підтримати на рівні *НКЦПФРУ* реєстрацію потенційних емітентів на українському ринку облігацій, які впроваджують ефективне управління ESG та верифікаторами зелених облігацій, а також врегулювати на законодавчому рівні класифікацію фінансових інструментів, створивши тим самим передумови для їх подальшої можливої сек'юритизації.
- У фінансовому секторі (банківському та небанківському) доцільно із міжнародної технічної допомоги стимулювати розробку та впровадження стандартної анкети клієнта, яка б дозволила відобразити ключові показники відповідності зеленим критеріям у відповідних сферах діяльності. У сфері сільського господарства такі показники відповідали б критеріям зеленого агробізнесу, які потребують розробки.

Додаток 1.

Структура та тенденції розвитку садівництва в Україні

Фрукти та ягоди	2000	2005	2010	2015	2019	2020	2021	2022
Яблуні	44.62	42.59	51.36	54.79	54.46	55.07	57.22	56.60
Волоський горіх	3.44	5.38	5.00	5.35	5.94	5.60	5.16	5.40
Садова суниця	2.21	2.73	3.28	2.97	2.95	2.73	2.79	2.72
Малина та ожина	1.36	1.69	1.47	1.41	1.68	1.74	1.62	1.68

Структура валового збору плодів та ягід, 2000-2022 рр., % (тонн)

Джерело: Державна служба статистики України⁸³

Структура валового збору плодів і ягід з 2000 по 2022 рік виявляє кілька ключових тенденцій:

- Домінування та зростання виробництва яблук.** Яблуні стабільно займають найбільшу частку у загальному виробництві фруктів та ягід, яка зросла з 44,62% у 2000 році до 56,60% у 2022 році. Найбільш значне зростання відбулося між 2005 та 2010 роками, коли частка зросла з 42,59% до 51,36%. Частка продовжувала неухильно зростати, досягнувши піку в 57,22% у 2021 році, після чого дещо знизилася до 56,60% у 2022 році.
- Помірна, але стабільна частка волоських горіхів.** Виробництво волоських горіхів майже подвоїлося з 3,44% у 2000 році до 5,94% у 2019 році, що відображає зростаючий інтерес до горіхівництва. Однак після 2019 року частка дещо коливалася, знизившись до 5,16% у 2021 році, перш ніж відновитися до 5,40% у 2022 році.
- Відносно стабільне виробництво садової суниці.** Частка садової суниці у загальному виробництві фруктів і ягід поступово зростала з 2,21% у 2000 році до 3,28% у 2010 році, але потім дещо знизилася, стабілізувавшись на рівні 2,7-2,9% після 2015 року.
- Виробництво малини та ожини: коливання з тенденцією до зростання.** Частка малини та ожини коливалася між 1,36% у 2000 році та 1,74% у 2020 році, після чого стабілізувалася на рівні 1,68% у 2022 році. Ця категорія не зазнала стійкого зростання, на відміну від яблук та волоських горіхів, що свідчить про те, що ягідництво є більш волатильним.

⁸³ Державна служба статистики України. (2023). Статистичний збірник "Сільське господарство України".

Додаток 2.

Законодавче регулювання обігу зелених облігацій та прогалини в європейському законодавстві

<p>Що в Законі (Закон «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки»)</p>	<p>Що потрібно доопрацювати (відповідно до стандарту ЄС для зелених облігацій «EuGB Regulation»)</p>
<p>Визначення зелених облігацій. Це облігації, проспектом емісії (рішенням про випуск, а для українських ОВДП - умовами розміщення) яких передбачено використання залучених коштів виключно для фінансування екологічного проекту або окремого його етапу.</p>	<p>Принципи зелених облігацій (GBP):</p> <ul style="list-style-type: none"> - Використання надходжень: для фінансування та/або рефінансування, повністю або частково, прийнятних зелених проектів. - Оцінка та відбір проектів: залежить від індивідуального характеру проектів та критеріїв відбору. - Управління доходами: в деяких випадках відокремлено на окремі рахунки. - Звітність: із залученням зовнішнього незалежного верифікатора або може бути самостійною та публікуватися не рідше одного разу на рік (наприклад, на веб-сайті емітента).
<p>Керування випуском зелених облігацій. Зелені облігації можуть бути випущені лише для фінансування та рефінансування екологічного проекту</p>	<p>Відповідність зеленого проекту екологічним цілям</p> <p>Має відповідати принаймні одному з визначень, що містяться в Таксономії ЄС (екологічні цілі):</p> <ul style="list-style-type: none"> - пом'якшення наслідків зміни клімату; - адаптація до зміни клімату; - стале використання та захист водних і морських ресурсів; - перехід до циркулярної (замкненої) економіки; - запобігання та контроль забруднення; - захист і відновлення біорізноманіття та екосистем; не завдаючи значної шкоди будь-яким іншим екологічним цілям; <p>Має здійснюватися з дотриманням мінімальних гарантій, які включають дотримання Керівних принципів ОЕСР щодо діяльності багатонаціональних підприємств та Керівних принципів ООН у сфері бізнесу та прав людини, включаючи Декларацію Міжнародної організації праці (МОП) про основоположні права та принципи у сфері праці, вісім конвенцій МОП, Міжнародний білль про права людини та більш суворе законодавство ЄС; а також має здійснюватися відповідно до Критеріїв технічного обслуговування (TSC).</p>
<p>Визначення поняття екологічного проекту. Це проекти у сфері альтернативної енергетики, енергоефективності, мінімізації утворення, утилізації та переробки відходів, впровадження екологічно чистого транспорту, органічного землеробства, збереження флори і фауни, водних і земельних ресурсів, адаптації до зміни клімату, а також інші проекти, спрямовані на захист навколишнього середовища, впровадження екологічних стандартів, зменшення викидів у навколишнє середовище</p>	<p>Перелік екологічних цілей зелених облігацій ЄС і те, як стратегія емітента узгоджується з цими цілями, а також причини випуску зелених облігацій.</p> <p>Процес, за допомогою якого емітент вирішує, наскільки зелені проекти відповідають таксономії ЄС, а також технічним критеріям оцінки відповідності (TSC), якщо такі застосовуються, і мінімальним гарантіям, за підтримки кваліфікованого верифікатора. Емітенти також повинні оприлюднювати будь-які зелені стандарти або сертифікати</p>
<p>Визначення особи, яка може профінансувати екологічний проект.</p> <ul style="list-style-type: none"> - спеціалізована фінансова установа, створена Кабінетом Міністрів України або іншим спеціально уповноваженим органом; - у випадках та в порядку, встановленому законом, що визначає його правовий статус; - юридична особа приватного права, зокрема банк або інша фінансова установа; - міжнародна фінансова організація 	<p>Верифікатор - це офіційно акредитована особа, обрана емітентом зелених облігацій для захисту інтересів інвесторів шляхом проведення незалежного зовнішнього контролю (верифікації) на предмет дотримання вимог політики емітента щодо зелених облігацій; відбору проектів для повного або часткового фінансування та/або рефінансування за рахунок коштів, залучених від розміщення зелених облігацій; цільового використання коштів, залучених від розміщення зелених облігацій, та подання звітності.</p> <p>Надходження від випуску зелених облігацій ЄС використовуються виключно для фінансування або рефінансування зелених проектів за умови підтвердження кваліфікованим верифікатором.</p>
<p>Додаткові вимоги до річної інформації про емітента зелених облігацій. Вимоги включають інформацію про поточний стан реалізації екологічного проекту, а також обсяг коштів, залучених шляхом випуску зелених облігацій, та обсяг коштів, використаних на реалізацію або фінансування екологічного проекту.</p>	<p>Звітність про відповідність стандарту ЄС щодо зелених облігацій.</p> <p>Існує два типи звітності за Стандартом зелених облігацій ЄС (EU GBS): Звітність про розподіл надходжень та звітність про вплив проекту на навколишнє середовище.</p>

Джерело: ^{84, 85}

⁸⁴ Law of Ukraine "On Capital Markets and Organized Commodity Markets" № 3480-IV of 27.04.2024 p. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15?find=1&text=%D0%B7%D0%B5%D0%BB%D0%B5%D0%BD#w1_3

⁸⁵ Regulation (EU) 2023/2631 of the European Parliament and of the Council of 22 November 2023 on European Green Bonds and optional disclosures for bonds marketed as environmentally sustainable and for sustainability-linked bonds (Text with EEA relevance) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32023R2631>

Додаток 3.

Тип обладнання	2021	2022	2023
Будівельна техніка та обладнання	0.08	0.08	0.005
Сільськогосподарське обладнання та техніка (крім транспорту)	0.48	0.48	0.13
Інше обладнання	0.06	0.06	0.006
Легкові автомобілі	0.44	0.44	0.23
Комерційні автотранспортні засоби	0.30	0.30	0.16
Інші транспортні засоби	0.07	0.07	0.013
Будівлі та споруди	0.01	0.01	0.00008

На ринку фінансового лізингу відбулися зміни: у 2023 році домінуючим активом стануть легкові автомобілі, за ними - комерційний транспорт та сільськогосподарська техніка. Юридичні особи продовжують утримувати більшість лізингових договорів

Додаток 4.

Тип страхування	2021	2022	2023
Авто (комплексне страхування та страхування від нещасних випадків, ОСЦПВ (обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів), Зелена картка (Міжнародна картка автострахування))	0.63	0.62	0.63
Особисте (медичне страхування, страхування життя)	0.5	0.37	0.32
Майнові та пожежні ризики	0.19	0.09	0.09
Фінансові ризики	0.09	0.03	0.03
Відповідальність	0.08	0.05	0.05
Вантаж і багаж	0.06	0.03	0.03
Страхування від нещасних випадків	0.05	0.05	0.04
Інше	0.06	0.04	0.03

У 2024 році страховий ринок України зазнає значних змін відповідно до нового Закону України «Про страхування» що призведе до скорочення кількості страхових компаній. Найпопулярнішими видами страхування є комплексне автострахування та автокаско, обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів, «Зелена карта», добровільне медичне страхування та накопичувальне страхування життя.

Додаток 5.

Кредити	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Кредити для бізнесу, млрд євро	13.38	13.81	16.66	25.08	20.29	12.02	7.65	7.66
Кредити на купівлю, будівництво, ремонт нерухомості, млрд євро	13.33	12.44	13.08	16.24	16.86	17.90	6.46	5.82
Споживчі кредити, млрд євро	37.97	31.54	34.61	45.32	31.82	36.41	17.91	15.45
Непрацюючі кредити, %	18.1	15.8	14.8	12.3	27.5	16.0	32.5	26.0

Хоча активи страхових компаній зросли, їхня кількість та частка у загальному обсязі фінансових активів зменшилася. Кредитні спілки та фінансові компанії зазнали більш помітного скорочення кількості, що значною мірою пов'язано з посиленням

Обсяги договорів фінансового лізингу за типами обладнання, 2021-2023 рр., млрд євро

Примітка:
станом на кінець року.

Джерело:
(НБУ, Огляди небанківського фінансового сектору)⁸⁶

Структура страхових премій за основними видами страхування, 2021-2023 рр., млрд євро

Примітка:
станом на кінець року.

Джерело:
(НБУ, Огляди небанківського фінансового сектору)⁸⁷

Структура основної суми заборгованості членів кредитних спілок за кредитами, 2016-2023 роки

Примітка:
станом на кінець року.

Джерело:
(НБУ, Огляди небанківського фінансового сектору)⁸⁸

⁸⁶ НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2024. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2024-roku>. Огляд небанківського фінансового сектору, квітень 2021. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-kviten-2021-roku>

⁸⁷ НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2024. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2024-roku>. Огляд небанківського фінансового сектору, квітень 2021. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-kviten-2021-roku>

⁸⁸ НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2024. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2024-roku>. Огляд небанківського фінансового сектору, квітень 2021. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-kviten-2021-roku>

регуляторного тиску. У 2023 році в секторі мікрокредитування було впроваджено кілька законодавчих змін. Максимальна відсоткова ставка за мікропозиками була обмежена на рівні 1% на день, а НБУ як регулятор отримав повноваження встановлювати критерії оцінки кредитоспроможності позичальників. Крім того, з середини 2024 року коло учасників Кредитного реєстру розшириться і включатиме не лише банки та Фонд гарантування вкладів фізичних осіб, а й фінансові компанії та кредитні спілки.⁸⁹

У 2021 році кредити бізнесу зазнали різкого скорочення майже на 50%, насамперед через вихід компаній з ринку, як добровільний, так і примусовий, на тлі регуляторних змін, спрямованих на посилення нагляду. Кредити на придбання, будівництво та ремонт нерухомості мали схожу траєкторію, демонструючи стійке зростання до 2021 року, після чого суттєво знизилися у 2022-2023 роках. Ця тенденція свідчить про сповільнення інвестицій у нерухомість, що, ймовірно, зумовлено війною, яка триває. Споживчі кредити, з іншого боку, стабільно зростали з 2016 по 2019 рік, але почали знижуватися у 2020 році через підвищення кредитних ставок. Кредитні спілки також зіткнулися з проблемами, пов'язаними з якістю активів. Багато з них перевищили ліміти на непродуктивні активи, а непрацюючі кредити (NPL) були постійною проблемою. Хоча рівень непрацюючих кредитів покращився у 2021 році, він знову зріс у 2022 році, а потім дещо знизився у 2023 році, що підкреслює триваючу фінансову нестабільність.

У 2024 році менші кредитні спілки розглядають можливість припинення діяльності через нові регуляторні вимоги, тоді як більші кредитні спілки вивчають можливості розширення своєї діяльності. Цей зсув зумовлений новою редакцією Закону України «Про кредитні спілки», яка набула чинності на початку 2024 року. Ключові зміни, запроваджені законом, включають:⁹⁰

- a. розширення критеріїв прийнятності для членства у кредитній спілці, щоб охопити такі юридичні особи, як фермерські господарства, об'єднання співвласників багатоквартирних будинків, кооперативи та мікробізнес;
- b. перегляд вимог до структури капіталу кредитних спілок;
- c. зміцнення систем управління та менеджменту в кредитних спілках;
- d. запровадження нових процедур ліцензування та операційних можливостей; та
- e. дозволити передачу певних функцій на аутсорсинг.

Ці реформи спрямовані на модернізацію сектору та підвищення його спроможності обслуговувати ширше коло клієнтів, хоча вони також створюють значні проблеми для невеликих установ, які намагаються відповідати посиленим регуляторним стандартам.

Додаток 6.

Обсяг фінансових послуг, наданих фінансовими компаніями, за видами послуг, 2018-2023 рр., млрд. євро

Примітка: станом на кінець року

Джерело:
(НБУ, Огляди небанківського фінансового сектору)⁹¹

Фінансова послуга	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Залучення коштів	0.0	0.1	0.1	0.2	0.03	0.01
Гарантії та поручительства	0.3	0.1	0.1	1.0	0.04	0.02
Кредити	1.5	3.0	2.6	4.3	1.6	2.7
Факторинг	1.5	2.1	2.5	2.4	1.2	1.6
Лізинг (юридичні особи-лізингодавці та фінансові компанії)	0.7	1.0	0.8	1.3	0.3	0.5

У 2018-2023 роках сегмент фінансових компаній демонстрував загальне зростання до 2021 року, після чого у 2022 році відбулося падіння за більшістю послуг (Таблиця

⁸⁹ НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2024. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2024-roku>

⁹⁰ НБУ. Новий закон зробить кредитні спілки більш стійкими та розширить спектр фінансових послуг, які вони надають. 14 липня 2023 року. <https://bank.gov.ua/en/news/all/za-novim-zakonom-kreditni-spilki-stanut-stiykishimi-ta-zmojut-nadavati-bilshe-finansovih-poslug>

⁹¹ НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2024. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2024-roku>. Огляд небанківського фінансового сектору, квітень 2021. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-kviten-2021-roku>

5). У попередні роки діяльність із залучення коштів набирала обертів, але економічні та фінансові виклики у 2022 та 2023 роках призвели до помітного скорочення. Обсяг гарантій та поручительств спочатку знизився у 2019 році, короткочасно відновився у 2021 році, а потім знову різко скоротився у 2022 та 2023 роках. Ці коливання, ймовірно, відображають невизначеність на ринку та еволюцію практик управління ризиками. Кредити, надані фінансовими компаніями, демонстрували стійку тенденцію до зростання, що свідчить про їхню центральну роль, незважаючи на певну волатильність. Факторингові послуги демонстрували стійке зростання з 2018 по 2020 рік, спад у 2022 році та значне відновлення у 2023 році. Аналогічно, лізингова діяльність зростала з 2018 по 2021 рік, після чого відбулося різке падіння у 2022 році та помірне відновлення у 2023 році. До 2023 року з'явилися ознаки відновлення таких послуг, як кредитування, факторинг та лізинг, хоча темпи відновлення в цих сегментах були різними. Водночас залучення коштів та надання гарантій/поручительств залишалися значно слабшими порівняно з попередніми роками, що свідчить про тривалі проблеми в цих сферах.

Фінансові компанії генерують прибутки переважно через інвестиції у внутрішні державні боргові цінні папери, на противагу традиційній практиці кредитування, яка зазвичай асоціюється з банками. У 2023 році три чверті фінансових компаній звітували про прибутковість, а загальний прибуток становив 8,5 млрд грн (202 млн євро). Понад половина цього прибутку припадає на «Укрфінжитло», державного оператора програми «eОселя». Основним джерелом доходу «Укрфінжитло» є відсоткові платежі за ОВДП, що перебувають у його капіталі⁹². Це свідчить про те, що фінансові компанії стають все більш залежними від державних цінних паперів як джерела доходу, особливо в ініціативах, що реалізуються під керівництвом держави.

⁹² НБУ. Огляд небанківського фінансового сектору, березень 2024. <https://bank.gov.ua/en/news/all/oglyad-nebankivskogo-finansovogo-sektoru-berezen-2024-roku>

Додаток 7.

Дорожня карта зеленого фінансування

Додаток 8.

Перспективна схема фінансового продукту «Зелений кредит»

